

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ORYANTİRİNG SPORCULARININ
KENDİ KENDİNE LİDERLİK ALGILARI**

Rüstem ORHAN

**BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan YONCALIK

2012 – KIRIKKALE

Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı çerçevesinde yürütülmüş olan bu çalışma aşağıdaki jüri üyeleri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: .../.../2012

İmza

Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan YONCALIK
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Jüri Başkanı

İmza

Doç. Dr. Murat DEMİRBAŞ
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Jüri

İmza

Yrd. Doç. Dr. Veli TOPTAŞ
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Jüri

İÇİNDEKİLER

Kabul ve Onay	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖNSÖZ	VI
SİMGELER VE KISALTMALAR	VII
ŞEKİLLER	VIII
ÇİZELGELER	IX
ÖZET	X
SUMMARY	XI
1. GİRİŞ	12
1.1. Oryantiring Sporunun Tanımı	13
1.2. Oryantiring Sporunun Terimleri	17
1.3. Oryantiring Sporunun Tarihi.....	20
1.4. Dünya’da Oryantiring Sporu.....	21
1.5. Türkiye’de Oryantiring Sporu.....	23
1.6. Oryantiring Sporu Nasıl Yapılır?.....	25
1.7. Oryantiring Spor Türleri	29
1.7.1. Koşarak - Yürüyerek Oryantiring	29
1.7.2. Kayakla Oryantiring.....	31
1.7.3. Bisikletle Oryantiring.....	32
1.7.4. Engelli Oryantiring.....	33
1.7.5. Dağ Maratonu Oryantiringi.....	34
1.7.6. Macera Sporu Oryantiringi	35
1.8. Oryantiring Yarışmaları	35
1.8.1. Dünya’da Düzenlenen Oryantiring Yarışmaları	35
1.8.2. Türkiye’de Düzenlenen Oryantiring Yarışmaları	36
1.9. Oryantiring Malzemeleri.....	37
1.9.1. Harita.....	37
1.9.2. Pusula.....	39
1.9.3. Kontrol Kartları ve Kâğıtları.....	41
1.9.4. Kıyafet.....	42

1.9.5. Kontrol İşaretleri	43
1.9.6. Spor Ayakkabısı	44
1.10. Oryatiring'in Faydaları	44
1.10.1. Genel Olarak Faydaları	45
1.10.2. Kavramsal Faydaları	46
1.10.3. Fiziksel Faydaları	46
1.10.4. Sosyal ve Bireysel Faydaları	47
1.10.5. Eğitsel Faydaları	47
1.11. LİDER VE LİDERLİK TANIMLARI	48
1.11.1. Liderlik Türleri	51
1.11.2. Liderlik Yaklaşımları	52
1.11.3. Liderliğin Kuramsal Çerçevesi	55
1.11.4. Liderlik ve Yönetim	61
1.12. Sporda Liderlik	63
1.12.1. Sporda Çok Boyutlu Liderlik Modeli	65
1.12.2. Doğa Sporları Etkinlikleri ve Liderlik	68
1.13. Kendi Kendine Liderlik	73
1.13.1. Kendi Kendine Güven Duyma	73
1.13.2. Kendi Kendini Yönetme Karar Verebilme Kabiliyeti	75
1.13.3. Oryatiring Sporu ve Kendi Kendine Liderlik	77
2. GEREÇ VE YÖNTEM	84
2.1. Problem	84
2.2. Alt Problemler	84
2.3. Hipotezler	84
2.4. Varsayımlar	85
2.5. Amaç ve Önem	85
2.6. Araştırmanın Modeli	85
2.7. Evren ve Örneklem	86
2.8. Verilerin Toplanması	86
2.9. Ölçme Aracı	86
2.10. Ölçeğin Türk Oryatiring Sporcularına Uygulanmasından Elde Edilen Faktör Yapısının Sınanması	87

2.10.1. Açımlyıcı Faktör Analizi.....	88
2.10.2. Faktör Düşürme Sonucu Yapılan Analiz	90
2.11. Verilerin Analizi.....	94
3. BULGULAR VE YORUM.....	95
3.1. Kişisel Bilgi Analizleri.....	95
3.1.1. Araştırmaya Katılan Sporcuların Cinsiyet Dağılımları.....	95
3.1.2. Araştırmaya Katılan Sporcuların Yaş Dağılımları.....	95
3.1.3. Araştırmaya Katılan Sporcuların Öğrenim Durumları.....	96
3.1.4. Araştırmaya Katılan Sporcuların Meslek Dağılımları	97
3.2. Oryantiring Sporcularının Cinsiyetlerine Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları	97
3.3. Oryantiring Sporcularının Yaşlarına Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları	99
3.4. Oryantiring Sporcularının Öğrenim Durumlarına Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları	100
3.5. Oryantiring Sporcularının Mesleklerine Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları	102
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	104
KAYNAKLAR	107
EKLER.....	116
ÖZGEÇMİŞ	119

ÖNSÖZ

Bir doğa sporu olan oryantiring, hedefe doğru koşarak, kayak yaparak veya bisiklet sürerek tabiatın içerisinde spor yapmanın dışında hızlı düşünme, doğru karar verme ve kendine güveni içerisinde barındıran bir spor dalıdır.

Oryantiring sporu bedensel eforun yanında zihinsel kapasite de gerektirdiğinden düşünce sporu olarak da adlandırılmaktadır. Bu çalışmada oryantiring sporunun bu özelliğinden yola çıkarak oryantiring sporcularının kendi kendine liderlik algıları incelenmeye çalışılmıştır.

Spor alanında bana çalışma ve araştırma imkânı sağlayan Prof. Dr. Mehmet KUTLU'ya, anket çalışması ile ilgili bilgileri bizimle paylaşan Karadeniz Teknik Üniversitesi BESYO Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Fatih BEKTAŞ'a ve bu çalışmanın gerçekleşmesinde, verilerin girilip değerlendirilmesinde bana yardımcı olan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan YONCALIK'a içtenlikle teşekkür ederim.

Yüksek Lisans çalışmalarında bana yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Ali Ahmet DOĞAN'a, Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖÇALAN'a, Yrd. Doç. Dr. Sinan AYAN'a, Okt. Hakan YAPICI'ya, Okt. Ahmet KURNAZ'a ve Okt. Mehmet Akif SANAY'a teşekkür ederim.

Tez çalışmam süresince gösterdikleri sabır, anlayış ve destekleri için aileme ve arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Saygılarımla
Rüstem ORHAN

SİMGELER VE KISALTMALAR

- AOG : Ankara Oryantiring Grubu
CISM : Uluslararası Askeri Spor Konseyi
COLT : Doğa Sporları Liderlik Kuramı
FISU : Uluslararası Üniversiteler Spor Federasyonu
IOC : Uluslararası Olimpiyat Komitesi
IOF : Uluslararası Oryantiring Federasyonu
TOF : Türkiye Oryantiring Federasyonu
İOG : İstanbul Oryantiring Grubu
KKLÖ : Kendi Kendine Liderlik Ölçeği
LSS : Çok Boyutlu Liderlik Modeli
NORD : Nordisk Oryantiring Kurulu
OL : Orientierungslauf (Oryantiring Koşusu)
TDK : Türk Dil Kurumu
TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri

ŞEKİLLER

Şekil 1.	Oryantiring Sporunu.....	14
Şekil 2.	Üç Boyutlu Oryantiring Parkuru.....	25
Şekil 3.	Hedef Bayrağı.....	28
Şekil 4.	Koşarak - Yürüyerek Oryantiring.....	30
Şekil 5.	Kayakla Oryantiring.....	31
Şekil 6.	Bisikletle Oryantiring.....	32
Şekil 7.	Engelli Oryantiring.....	33
Şekil 8.	Harita.....	38
Şekil 9.	Oryantiring Haritası Kenar Bilgileri.....	39
Şekil 10.	Pusula.....	40
Şekil 11.	Parmak Pusula.....	40
Şekil 12.	Kontrol Kartları.....	42
Şekil 13.	Kıyafet.....	43
Şekil 14.	Kontrol Noktası.....	43
Şekil 15.	Oryantiring Ayakkabısı.....	44
Şekil 16.	Sporda çok boyutlu liderlik modeli.....	66

ÇİZELGELER

Tablo 1.	Özgün Ölçeğin Temel Bileşenleri ve Alt Ölçekleri.....	87
Tablo 2.	Ölçeğin Faktörlerinin Açıkladığı Varyans Oranları.....	88
Tablo 3.	Açımlayıcı Faktör Aanalizi Madde Dağılımları (Rotated Component Matrix(a)).....	89
Tablo 4.	Ölçeğin Faktörlerinin Açıkladığı Varyans Oranları (beş faktör bakımından).....	90
Tablo 5.	Beş Faktöre Göre Düzenlenmiş Tanımlayıcı Faktör Analizi (Rotated Component Matrix(a)).....	91
Tablo 6.	Araştırmaya Katılan Sporcuların Cinsiyet Dağılımları.....	95
Tablo 7.	Gruplandırılmış Yaş Dağılımları.....	96
Tablo 8.	Araştırmaya Katılan Sporcuların Öğrenim Durumları.....	96
Tablo 9.	Araştırmaya Katılan Sporcuların Meslek Dağılımları.....	97
Tablo 10.	Oryantiring Sporcularının Cinsiyetlerine Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları.....	98
Tablo 11.	Oryantiring Sporcularının Yaşlarına Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları.....	99
Tablo 12.	Oryantiring Sporcularının Öğrenim Durumlarına Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları.....	101
Tablo 13.	Oryantiring Sporcularının Mesleklerine Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları.....	102

ÖZET

Oryantiringde sporcular yarışma bölgesinde belirtilmiş hedeflere (kontrol noktaları) pusula ve harita yardımıyla en kısa sürede ulaşmaya çalışırlar. Oryantiringi benzerlerinden ayıran en önemli unsur sporcuların hedefe doğru koşarken içinde buldukları arazinin özelliklerini dikkate alarak en doğru kararı en kısa süre içinde vermeleri, bir başka ifade ile atletik kapasitelerine ek olarak mutlaka zihin yeteneklerini kullanmalarıdır.

Oryantiring sporunun yukarıda belirtilen özelliklerinden dolayı sporcuların fiziksel, psikolojik ve zihinsel açılarından gelişimlerinin yanında kendi kendilerine karar alabilmelerinde ve kendilerine olan güvenin artmasında da önemli katkısı bulunmaktadır. Özellikle çocukların küçük yaşlarda bu sporu yapmaya başlamaları, onların zekâ gelişimlerinde çok büyük etki yaparak ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı bir şekilde büyümelerini sağlayacaktır. Tüm bu özelliklerinden dolayı oryantiring batılı ülkelerde ilköğretim okullarında ders olarak okutulmakta, bir dersane, okul binası, okul bahçesi veya küçük bir park alanı bile oryantiring parkuru olabilmektedir.

Bu çalışmada oryantiring sporu ve oryantiring sporcularının kendi kendine liderlik algıları incelenmeye çalışılmıştır. Bu araştırmanın örneklemini 2011'de Nevşehir'de gerçekleştirilen Kapadokya Uluslararası Oryantiring Yarışmasına katılan 274 oryantiring sporcusu, evreni ise Türkiye genelindeki tüm oryantiring sporcuları oluşturmaktadır.

Oryantiring sporcularının kendi kendine liderlik özelliklerini belirlemek amacı ile Houghton ve Neck'in (2002) oluşturdıkları Kendi Kendine Liderlik Ölçeği'nin (KKLÖ) Doğan ve Şahin (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış formu kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Harita, Liderlik, Oryantiring, Pusula, Spor

SUMMARY

In Orienteering, athletes try to reach the targets (control points) specified in the competition as soon as possible with the help of a compass and a map. The most important distinctive part of orienteering is that athletes should give the most accurate decision as soon as possible while running to the target, taking the features of the terrain into account. In other words, they should use mental skills as well as athletic abilities.

Owing to the above-mentioned characteristics, orienteering makes an important contribution to athletes physically, psychologically and mentally by helping them grow self-confidence and decision-making ability. It is especially important for children to start orienteering at earlier ages as it helps them develop spiritually and physically as well as intellectually. As a matter of fact, orienteering is taught in primary schools in western countries, and a classroom, a school building, a school playground or even in a small park may be used as a racecourse for orienteering.

This study deals with orienteering and perceptions of self- leadership of orienteering athletes. The sample of this research consists of 274 orienteering athletes participating in the International Orienteering Competition in 2011, in Cappadocia, Nevsehir. The universe of the study covers all orienteering athletes in Turkey.

In order to determine the characteristics of self-leadership of the athletes, Turkish form of the Houghton and Neck (2002) Revised Self-Leadership Questionnaire (RSLQ) adapted by the Dogan and Sahin (2008) was used.

Keywords: Compass, Leadership, Map, Orienteering, Sports

1. GİRİŞ

Günümüzde spor artık sadece bir müsabaka, antrenman veya sağlık nedenleriyle yapılan bir vaka değildir. Spor büyük bir ekonomik güce sahip olan, endüstriyel ve teknolojik sanayi, tıbbi, fiziki, matematiği, eğitimi, sağlık ve güzellik sektörünü ve daha birçok unsuru etkileyen ve barındıran bir olgudur.

Gelişmiş ülkeler sporun insanların hayatı üzerindeki olumlu etkilerinin farkına varmış ve bu konuda ciddi çalışmalarda bulunmuşlardır. Sporun özellikle insanların eğitimi üzerindeki tesirleri nedeniyle küçük yaşlarda başlanması ve sürekli olarak yapılması gereken hayatın bir parçası olarak görmüşlerdir.

Sporun insanlar üzerinde hem zihinsel hem de bedensel olarak olumlu katkısı olduğu artık bilinen bir realitedir. Oryantiring sporu da her iki unsuru bünyesinde barındıran bir spor türüdür.

Oryantiring sporunu geniş bir şekilde ele almadan önce koşarak oryantiring’de 17 kez dünya birincisi olan ve 3 kez de İsviçre’de yılın sporcusu seçilen Simone Niggli-Luder’in oryantiring sporu hakkında söylediklerine bakalım:

“Arkadaşlarla birlikte spora gitmek her zaman mutluluk vericidir. (...) Ben bunu sadece tavsiye edebilirim. Oryantiring sporunda dışarıda doğadasınız. Ayrıca koşma ve kafayı çalıştırma kombinasyonunu da büyüleyici buluyorum.” (www.tink.ch)

Simone Niggli-Luder’in yukarıda belirttiği son cümle oryantiring sporunun özeti gibidir. Oryantiring sporunda hem doğal ortamsınız, hem spor yapmaktasınız hem de zekânınızı kullanmaktasınız. Bu durum ayrıca “Bir satranç oyuncusunun yetenekleri ile kombine edilmiş olağan üstü macera koşuları” (Karaca 2003) olarak da ifade edilebilir.

Holloway ve Mumme koşarak oryantiring’i şu şekilde karakterize etmektedirler: “Oryantiring insanın özünde var olan – maceraya, bilinmeyi keşfetme, doğada hür ve bağımsız hareket etme - isteklerine ve özlemlerine karşılık vermektedir. Bunlar da hepimizi büyülemektedir. (...) Oryantiring sporu hem bütün aile bireyelerine ortak deneyimler hem de kişisel deneyimler yaşatabilen az sayıdaki spor türlerinden biridir. Neredeyse diğer tüm dayanıklılık sporları karşısında oryantiring sporunda sonucu sadece bedensel kapasite değil aynı zamanda zihinsel beceriler de etkilemektedir. (...) Her kim bir kez kendi başına nihayet kırmızı beyaz bayrakları bulduğu zaman oryantiring sporundan büyülenmiş olacak.” (Holloway & Mumme 1987)

1.1. Oryantiring Sporunun Tanımı

Oryantiring sporunun birçok tanımı bulunmaktadır. Bu bölümde oryantiringin kelime anlamı ile oryantiring sporunun tanımlanması hakkında bilgiler verilecektir.

Oryantiring kelimesi, İngilizce orienteering kelimesi aracılığıyla, İsveççe orientering kelimesinden dilimize geçmiştir. Oryantiring, 20. yy.ın başında İskandinavya’da bir spor halini aldı. İlk resmi faaliyet 1918’de İsveç’te Albay Ernst Killander tarafından yapıldı. O tarihten sonra ilgi hızla arttı ve ülkedeki en yaygın sporlardan biri halini aldı. IOF (Uluslararası Oryantiring Federasyonu) 1961 yılında kuruldu. Oryantiring günümüzde pek çok ülkeye yayılmış bir kitle sporudur. İsveç’teki O-ringen faaliyeti her yıl onbinlerce sporcuyla bir araya getirmektedir. (McNeill 1996).

İngilizcede orienteering olarak kullanılan bu kavram; harita ve pusula kullanarak, özel bir topografya haritasında işaretlenmiş bir dizi kontrol noktasını bulmayı hedefleyen, zihinsel dikkat, çaba ve motivasyon gerektiren bir spor dalının adıdır (Veysel 2004).

Şekil 1. Oryantiring Sporü (www.oryantiring.org)

Orijinal ismi ile Oryantiring; İsveç'te ortaya çıkmıştır ve İsveççe bir kelimedir. Oryantiringdeki amaç yön bulma ile ilgili yardımcıları olan pusula ve harita kullanarak arazide sıralı hedeflere en hızlı rotayı bularak ulaşmaktır (Brad 1990).

Yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere bu spor dalı ilkin kuzey Avrupa'da ortaya çıkmış ve kelime kökeni de İsveççeye dayanmaktadır. Türkçeye oryantirik, koşarak hedef bulma, yönbul olarak geçmiştir. Yönbul kelimesi TDK'da (Türk Dil Kurumu) "her türlü arazide harita ve pusula yardımıyla katılımcıların denetim noktalarını bulmaya çalıştıkları bir doğa sporu, oryantiring" olarak tanımlanmıştır.

Oryantiring sporu bedensel ve zihinsel unsurları kombine eden bir spor türüdür. Oryantiring sporunda temel düşünce harita ve pusula yardımı ile önceden belirlenmiş bir dizi kontrol noktalarını sırasıyla bir bir ziyaret ederek başından sonuna kadar devam etmektir. Oryantiring sporcuları mümkün olan en iyi rotayı seçmek için arazinin özelliklerini inceliyorlar. Kazananı da parkuru en hızlı şekilde

tamamlayan belirliyor. Oryantiring sporuna özgü olanı ise oryantiring sporcusu hızla koşarken yönünü bulmalı ve çabucak karar vermelidir (www.orienteering.org).

TOF (Türkiye Oryantiring Federasyonu) kendi resmi web sitesinde oryantiring sporunu şu şekilde tanımlamıştır: harita yardımıyla yön bulmayı içeren, zamana karşı yapılan bir spor. Farklı arazi koşullarında yapılabilse de, genellikle ormanlık arazide yapılması tercih edilmektedir. Çoğu ülkede federasyonlar halinde örgütlenmiştir ve belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilir (www.orienteering.org).

Oryantiring; Harita ve pusula kullanarak, haritadaki en belirgin rota ve yolu belirleyerek arazideki işaretli kırmızı ve beyaz hedefi bulmaya dayalı koşu sporudur (McNeill 1996).

Oyantiring bir dayanıklılık sporudur. Koşucular önceden belirlenen rotada başlangıçtan bitiş noktasına kadar hedefleri verilen sıraya göre mümkün olduğunca hızlı bir şekilde tamamlamaları gerekmektedir. Yön bulma aracı olarak kendisine özel oryantiring haritası ve pusula rehberlik edecektir (Giertz ve Eidmann 2011).

Zorlu dağlık ve dik arazilerde, ormanda, parklarda veya kumlu arazilerde, atletler başlangıç, kontrol noktaları ve bitiş arasındaki en uygun noktayı seçmek üzere kusursuz harita okuma, tam konsantrasyon ve hızlı karar verme yetilerini bir arada kullanmalıdır. Sporcuların hedefi harita üzerinde çizilmiş rotayı en kısa sürede geçmek, her bir kontrol noktası ile bitiş çizgisi arasında kendi rotasını tespit etmektir. Bu büyük açık alan koşusu her seferinde ve sonrasında eşsiz ve inanılmaz bir deneyim kazandırır (Karaca F 2003).

Eski adıyla “orman sporu” veya günümüzde kullanılan adı ile oryantiring; teknik gerektiren bir spordur. Hem oryantiring hem de koşu bölümleri tamamen tekniktir. Orman veya benzer bir arazide verilen kararlara uymak için bir ralli pilotunun en zor anlarda bile işleyen beynine sahip olmak gerekir. Oryantiring hızlı düşünme ve sıkı bir fiziksel etkinlik arasındaki kompleks uyumdur. İyi bir sonucu

yakalamayı ummadan önce beyniniz ve kaslarınız uyum içerisinde çalışmalıdır (Karaca F 2003).

Oryantiring, bir haritanın ve pusulanın yardımıyla bulunulan yerin ve gidilecek yolun bulunmasıdır. Sık sık günlük yaşantımızda, iş hayatımızda, dinlenme ve eğlence faaliyetlerimizde oryantiring yapmayı bilme ihtiyacı duyarız. Açık havada, yağmurda, şehirlerde, yollarda ve şehir dışında oryantiring yapılabilir. Araba, bisiklet, uçak, bot, kano, kayak gibi ulaşım araçlarını kullanabilir veya yaya olarak oryantiring yapılabilir. Bir başka ifade ile oryantiring zorlu dağlık ve dik arazilerde, ormanda, parklarda veya kumlu arazilerde, atletlerin başlangıç, kontrol noktaları ve bitiş arasındaki en uygun rotayı seçmek üzere kusursuz harita okuma, tam konsantrasyon ve hızla karar verme yetilerini bir arada kullanmalarıdır. Bu büyük açık alan veya orman koşusu her seferinde ve sonrasında eşsiz ve inanılmaz bir deneyim kazandırır (Varol S, Güler V 2010).

Ancak oryantiring yalnızca macera arayan veya elit sporcular için değil aynı zamanda doğada olmaktan hoşlanan herkes tarafından yapılabilecek bir etkinliktir. Oryantiring aileler, yaşlılar ve gençler, kadınlar ve erkekler, sağlıklı ya da engelli herkesin yapabileceği bir spordur. Eğer doğayı seviyorsanız oryantiring sizi rahatlıkla doyuracaktır. Kolayca öğrenilebilecek yetiler ile bu spor 3 yaşındaki bir çocuktan 100 yaşındaki bir yaşlıya kadar herkes tarafından yapılabilir (Karaca F 2003).

Oryantiringi benzerlerinden ayıran en önemli unsur koşarken takip edilecek bir liderin veya işaretlenmiş bir parkurun olmamasıdır. Bulunulan yerden gidilecek yere ulaşmak için her sporcuya göre değişen sonsuz sayıda farklı seçenek bulunmaktadır. Sporcuların hem kendi özelliklerini, hem diğer sporcuları, hem de içinde buldukları arazinin özelliklerini dikkate alarak en doğru kararı en kısa süre içinde vermeleri, bir başka ifade ile atletik kapasitelerine ek olarak mutlaka zihin yeteneklerini kullanmaları gerekmektedir. Oryantiringin bu özelliği yarışmacılar arasındaki fiziksel özellik farkını ortadan kaldırmakta, yarışmanın başında neredeyse

tüm sporcuları eşit hale getirmektedir. Bu özelliği nedeniyle Oryantiring “Koşarak Satranç Oynanan Spor” olarak da anılır (Çekin ve ark. 2008).

Oryantiring yukarıda bahsedilen tüm tanımlardan da anlaşılacağı üzere tam bir doğa sporudur. Çünkü bu spor alanındaki araziler genelde bakir, hiçbir tesis inşa edilmemiş, tamamen doğanın içinde, doğa ile baş başa gerçekleştirilen bir spordur.

Oryantiring aynı zamanda bir düşünce spordur. Doğada tek başınıza hedeflere ulaşmaya çalışırken, kendi kendinize çabuk ve doğru karar vermeniz gereken bir spor dalıdır. Oryantiring sporunun bu özelliklerinden dolayı fiziksel olarak rakiplerinize göre dezavantajlı da olsanız vereceğiniz çabuk ve doğru kararlar ile onlardan daha çabuk hedeflere ulaşabilirsiniz.

Oryantiring ayrıca fiziksel bir spordur. Hedeflere ulaşmak için spor türüne göre koşmanız, bisiklet sürmeniz veya kayak yapmanız, dolayısıyla fiziksel kapasitenizin iyi olması gereken bir spor dalıdır.

1.2. Oryantiring Sporunun Terimleri

Orienteering, harita ve pusula yardımı ile genellikle ormanlık araziler olmak üzere koşulabilir birçok mekânda yön ve hedef bulmayı kapsamaktadır. Her türlü arazi ve iklim şartları altında, gece ve gündüz pusula ve harita ile en kısa yoldan hedefe ulaşmasını sağlayan, fiziki güç ve dayanıklılığı artıran bir spor olan orienteering, rekabete dayalı bir spor dalı olup neredeyse bütün yaş grupları tarafından yapılabilir (Aksin ve Tekerek 2010).

Oryantiring sporu ile ilgili bilinmesi gereken bir kısım terimler vardır. Bu terimler ve kısa anlamları şunlardır (Özcan F 2007):

Yön: Boylamlar ve pusuladaki kuzey oku arasında kalan açıdır.

Merkezden çıkışlı çalışmalar: Birkaç hedeften oluşan ve hedefler dolaşıldıktan sonra tekrar merkeze gelinip bir daha çıkılan çalışmalardır.

Mühani Çizgileri: Her noktasının aynı yükseklikte olduğu düşünülen kahverengi çizgilerdir.

Ayak: İki hedef arasındır.

Kontrol kartı: Koşucuların kontrol noktalarına geldiklerini belirten ve üzeri numaralandırılmış kartlardır.

Hedef: 30 x 30 ebatlarında beyaz turuncu üçgen prizmadan bir malzemedir. Okul öğrencileri için daha küçük olabilir.

Kontrol noktası: Haritada kırmızı daire ile çizilen ve merkezinde hedefin bulunduğu noktaldır.

Kontrol yeri: Arazide koşucuların uğramak zorunda olduğu aynı zamanda kontrol noktası olarak belirtilen yerdir.

Parkur: Bütün kontrol yerlerini barındıran koşucuların uğramak zorunda olduğu haritada kırmızı daireyle işaretlenen noktaldır.

İnce oryantiring: Arazide ilerlerken haritadaki detaylara çok dikkat edilmesi gereken bir oryantiring türüdür. Arazideki detayları, kesin yönünde ilerlerken hatırlama yeteneğidir.

Coğrafi kuzey: Meridyenlerde gösterilen kuzey. Kuzey kutbunu gösterir ve manyetik kuzey ile çakışmaz.

Sezgi oryantiringi: Belli bir teknik ve pusula kullanmadan harita okuma ve arazide ilerleme kabiliyetidir.

Manyetik kuzey: Pusulada kırmızı nokta ile gösterilmiş olan istikamettir.

Kuzey meridyenleri: Haritanın üzerindeki kuzeyden güneye birbirine paralel olan ince çizgilerdir.

Oryantiring haritası: Özel renkler ve sembollerden yapılmış oryantiring çalışmalarına yarayan coğrafik haritalardır.

Plan: Grafiksel sembollerin arazi bölümlerinin özellikleriyle ve birbirleriyle ilişkilendirilerek bir kâğıt üzerine doğru bir ölçekle aktarılmasıdır.

Noktadan noktaya oryantiring parkuru: Bütün kontrol noktalarının sırasıyla ziyaret edildiği parkurlardır. Aynı zamanda klasik oryantiring parkurları olarak da tanımlanırlar.

Zımba: Sert bir maddeden yapılmış ucunda küçük iğnelerin bulunduğu 9mm genişliğinde ve hedefe iliştilirilmiş bir alettir.

Kaba oryantiring: İlerleme esnasında haritada büyük arazi detaylarının okunduğu oryantiringtir. Detayları hatırlama ve onları çabuk ve yaklaşık olarak göz önüne alma yeteneğidir.

Okul bahçesi haritası: Ölçeğinin tamamen net olmadığı okul planının ve okul bahçesinin çevresinin içinde bulunduğu plandır.

Skor oryantiring parkuru: Haritadaki hedeflerin rastgele dolaşıldığı (puanlı oryantiring parkuru) parkurlarıdır. Her hedefin zorluk derecesine göre puanlaması yapılır.

Kolaylaştırılmış harita: Sadece başlangıç yerinin, hedef dairelerinin, bitiş yerinin, meridyenlerin ve ölçeğin bulunduğu haritadır. Bunlar çoğunlukla çizgi oryantiringi ve pusula çalışması için kullanılmaktadır.

Yıldız çalışması: Koşucunun bir merkezden başladığı, birinci noktayı aldıktan sonra tekrar merkeze geri dönmesiyle, ikinci noktaya tekrar merkezden gitmesiyle yapılan çalışmadır.

İşaretili oryantiring parkuru: Kontrol noktalarının parkur üzerindeki şeritleri takip ederek bulunduğu (çoğunlukla renkli çizgiler ve şeritler) ve arazide görülebilen şeritlerin oluşturduğu parkurlardır.

Topografik harita: Yeryüzünün belli bir bölgesinin özelliklerinin yine özel sembollerle gösterildiği ve ölçekte küçültülmüş coğrafi tanımlamalarla yapıldığı haritalardır.

1.3. Oryantiring Sporunun Tarihi

Oryantiring sporu 20. yüzyılın başlarında İskandinav ülkelerinde başlamıştır. İlk olarak İsveç'te ortaya çıkmıştır. Bölgenin coğrafi konum itibarıyla yılın uzun bir bölümünü kar etkisi altında geçiriyor olması, kar ve sisin kapladığı alanda hiçbir belirgin özellik görülmemesinden dolayı insanlar yollarını kaybediyorlardı. Zamanla kendilerine gidiş dönüş güzergâhları üzerinde bazı kriterler almaya başladılar. Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak detaylı haritalar çizilmeye başlandı. Haritanın ölçeği büyütülerek en ince ayrıntıların bile haritaya aktarılması sağlandı. 20. yüzyılın başlarında sadece İskandinav ülkelerinin geleneksel sporu olarak bilinen oryantiring, zamanla gelişerek bir dünya sporu haline gelmiştir (Deniz ve ark. 2011).

Oryantiring sporunun hem dünyadaki hem de ülkemizdeki tarihsel gelişimine baktığımızda ilkin ordularda askerler tarafından yapılmaya ve müsabakalar organize edilmeye başlandığı görülmektedir.

Palmer, oryantiring'in doğuşunun 19.yy' ın sonlarında Norveç ve İsveç Birleşik Krallığı askeri organizasyonları arasında düzenlenen oryantiring müsabakalarıyla başladığını, oryantiring kelimesinin ilk kez askeri çevrelerce harita

ve pusula yardımıyla bilinmeyen alanları geçmek anlamında kullanıldığını, belirtmiştir (Palmer 1997).

Oryantiring terim olarak ilk kez 1886'da bir pusula ve harita yardımıyla bilinmeyen arazilerden geçme anlamında kullanıldı. İsveç'te askeri görevliler için verilen arazide yön bulma eğitiminden yine askerlerin katıldığı bir spor yarışması olarak gelişti. Halka açık ilk oryantiring yarışması Norveç'te 1897 yılında düzenlendi (Tanrikulu 2011).

Oryantiringin tarihi harita kullanımı nedeniyle çok eskilere dayanmaktadır. Geometri ve ölçme ile ilgili temel çalışmalar 6000 yıl önce mısırlılara ilk haritaları ortaya çıkarmalarına yardımcı oldu (Myrvolt 2004). Modern anlamda en eski haritayı Asurlular yaklaşık 5000 yıl önce geliştirdiler. 1300 M.Ö. mısırlılara ait papirüs üzerinde Nubian altın madenleri alanını gösteren bir harita elde edilmiştir. Babilliler de harita üzerinde çalışmıştır. M.Ö. 1500'de Nippur şehir planı kil tablet üzerine çizilmiştir. Ayrıca M.Ö. 2600 Babil dünya haritası olduğu bilinmektedir (Khalisi 2004). Manyetik pusulanın tarihi M.S. 1000 yıllarına dayanmaktadır. Çinliler su dolu kabın içine yüzer şekilde konulan mıknatıs taşının daima güneyi gösterdiğini keşfettiler. Avrupa'da İskoç rahip Alexander Neckham "De utensilibus" (1187) isimli eserinde manyetik pusuladan söz ediyor. 1320 yılları civarında manyetik iğne ve rüzgârgülü kombinasyonu ile daha sonra 18. y.y. kadar geliştirilen ilk pusula imal edildi (Myrvolt 2004). Oryantiring'in tarihsel gelişimi 19. y.y. başlarına dayanmaktadır. Bu spor türü Norveç'ten ortaya çıkarak tüm Avrupa'ya yayılmıştır (Giertz ve Eidmann 2011).

1.4. Dünya'da Oryantiring Sporü

Oryantiring, ilk olarak 19'uncu yüzyılda İskandinav ülkelerinin askeri eğitimlerinde yapılmaya başlanmış, ilk organizasyonlar ise 1880'lerdeki Norveç ve İsveç Birleşik Krallığı askeri birlikleri arasında düzenlenen müsabakalar olmuştur. Bu nedenle Oryantiring İskandinav kökenli bir spordur. Orijinal ismi olan

“Oryantiring” kelimesi de düşünölenin aksine İngilizce değil İsveççeden gelmektedir. Bu sporun İskandinavya’dan Dünyaya yayılmasında bu bölgenin nüfus ve Coğrafi yapısı ile ataları olan Vikinglerin yön bulmada sahip olduğu içgüdülerinin büyük etkisi olduğu kabul edilmektedir (www.oryantiring.org).

Oryantiring sporunun kronolojik sıralamasına bakacak olur isek:

1850 civarında oryantiring sporunun gerçek manada harekete geçmeye başladığı yıllardır. Kuzey Avrupa’daki subaylar tarafından “keşif alıştırılmaları” olarak karakterize edilmiş ve değişik garnizonlar arasında yarışma formatında gerçekleştirilmekteydi (Brinkmann 1967). Binbaşı Ernst Killander aracılığıyla oryantiring sporu İsveç ordusu tarafından şekillendirildi ve bilinir hale getirildi (Bratt 2004). 1897’de Norveç’in Bergen şehrinde siviller için ilk kez askeri olmayan oryantiring koşusu düzenlendi (Brinkmann 1967). 1901-1919 yılları arasında oryantiring İsveç’te kendine yer buldu. Stockholm’de 220 katılımcı ile oryantiring koşusu gerçekleşti Oryantiring fikri buradan çıkarak İskandinavya sınırlarını aşarak Avrupa’ya yayıldı (Krauß 1979). 1933’de ilk yarışmalar Almanya’da yapıldı (Kreft 1988). Aynı şekilde İsveç’te ve Macaristan’da da etkinlikler düzenlenmektedir (Brinkmann 1967). 1946’da ilk uluslararası oryantiring birliği NORD (Nordisk Oryantiring Kurulu) kuruluyor Üyeleri de İskandinav ülkeleridir. Oryantiring o sıralarda Çekoslovakya, Doğu Almanya, Bulgaristan ve Yugoslavya’da yayılmaktadır. 1953/54’de turistik uzun kayak koşusu Doğu Almanya’da tanınır duruma geldi. 22.05.1961 tarihinde IOF Kopenhag’da kuruluyor. Kurucu üye ülkeler: Bulgaristan, Batı Almanya, Sovyet Rusya, Danimarka, Doğu Almanya, Finlandiya, Norveç, İsveç, İsviçre ve Macaristan (Krauß 1979). 1692’de ilk Avrupa şampiyonası Norveç’te düzenleniyor (Krauß 1979). 1966’da ilk dünya şampiyonası Finlandiya’da gerçekleşiyor (Brinkmann 1967). 1977’de IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi) oryantiring koşusunu olimpik spor türü olarak tanıyor (Kreft 1988; Bratt 2004). Oryantiring bu kararla 1984’den sonraki bir olimpiyatta yer aldı (Krauß 1979). Bu durum günümüze kadar tekrar olmadı. 1990’da İsveç’te ilk gençlik dünya şampiyonası düzenleniyor. 1994’de ilk kez bir dünya kupası yarışmasında elektronik kontrol sistemleri kullanıldı. Daha önceki yıllarda kontroller mürekkep ve mühür ile gerçekleşmekteydi. 1988’de Çek Cumhuriyetinde ilk senior dünya

şampiyonası düzenleniyor. 2010 yılına gelindiğinde IOF 71 üye ülkeden ve büyümenin daha çok Afrika kıtasında olduğu gözlemlenmektedir (Giertz ve Eidmann 2011).

1.5. Türkiye’de Oryantiring Sporu

Türkiye’de oryantiring sporu 1970’lerden beri silahlı kuvvetlere bağlı kurumlar ve diğer kamu kurumları bünyesinde yapılmaktadır. 1999’da İstanbul ve Ankara’da halka açık oryantiring grupları kurulmuş ve faaliyete başlamıştır. Türkiye’de resmi örgütlenme çalışması 2001 yılında başlamış ve 2002 yılında Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Dağcılık Federasyonu’na bağlı Oryantiring Asbaşkanlığı kurulmuştur. Asbaşkanlık 2004 yılında İzcilik Federasyonu’na bağlanmıştır. 2006 yılında bir Oryantiring Federasyonu kurulması kararı alınmış olup, 28 Mart 2006 tarihinde İzcilik Federasyon’undan ayrılan Oryantiring, 19 Haziran 2006 tarihinde kurulan TOF’a bağlanmıştır. 2006 yılının son dönemlerinde özerliğini isteyen Federasyon, 2007 Mart ayında birinci genel kurulunu yaparak özerk federasyon olmuştur (www.oryantiring.org).

Oryantiring Türkiye’de ilk olarak TSK (Türk Silahlı Kuvvetleri) bünyesinde “Koşarak Hedef Bulma” olarak adını duyurmuştur. Askerlikte çok önemli iki kavram olan Harita ve pusula sayesinde koşarak hedef bulma adı altında Silahlı Kuvvetlerde spor olarak yapılmaya başlanan oryantiring (Genel Kurmay 1978), uzun yıllar boyunca silahlı kuvvetlerin kendi içinde yaptığı etkinliklerde devam etmiştir (Aksın 2008).

1975 yılında Oryantiringle tanışan TSK’ da ilk yarışma 1978 de Kara Kuvvetleri şampiyonası, 1979 da TSK şampiyonası 1/25000 ölçekli haritalarda askeri takımlar tarafından yapılmaya başlanmıştır. İlk sivil gruplar AOG (Ankara Oryantiring Grubu) ve İOG (İstanbul Oryantiring Grubu), 1999 yılında Oryantiring yapmaya başlamışlardır. İlk sivil ve resmi organizasyon Mayıs 2000 tarihinde Ankara’da yapılan Türkiye Üniversiteler Arası Oryantiring Şampiyonasıdır. 2001

yılında Mülkiye Spor Kulübünde Oryantiring branşı açılmıştır. Mülkiye Spor Kulübü siviller arasında kulüp sayısının artmasında ve federasyonlaşmada öncülük yapmıştır (Deniz ve ark. 2011).

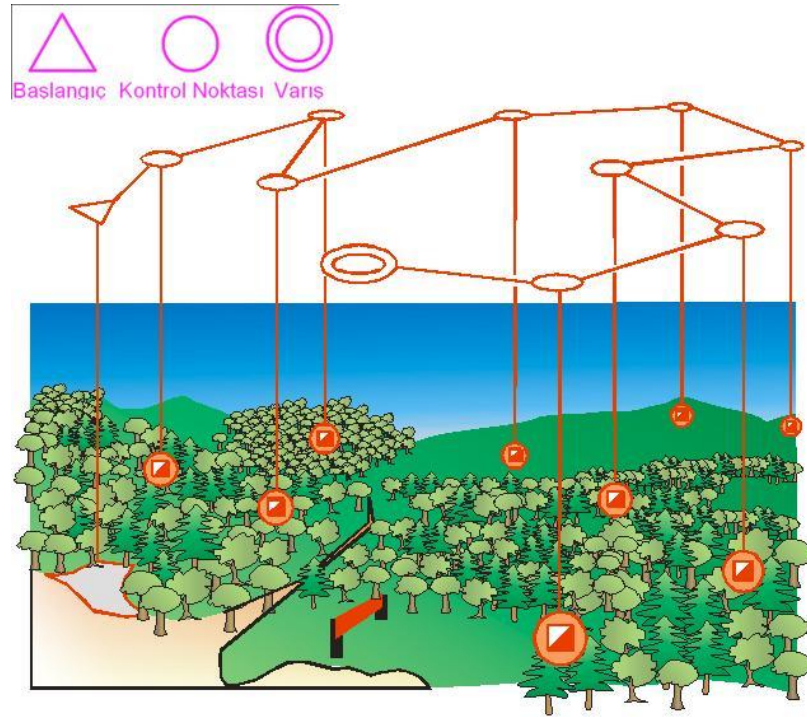
Oryantiring ülkemizde yeni tanınan bir spor olmasına rağmen, ülkemizin coğrafi yapısına ve insanımızın karakterine çok uygun bir spor dalıdır. Bu sporun özellikle kuzey Avrupa ve İskandinav ülkelerinin milli sporu olmasına rağmen bu ülkelerin coğrafi şartları gereği yaklaşık 6 ay gibi kış koşullarına sahip olmaları nedeniyle sadece kısıtlı zamanlarda yapılabilmektedir. Ülkemizde ise kışın Akdeniz Bölgesinden başlayarak yazın Karadeniz Yaylalarına doğru gittiğimizde her mevsim yapma imkânına sahibiz. Ayrıca ülkemiz topraklarının çok geniş olması, her geçen gün yeni yerlerde parkurlar düzenleme imkânı oluşmakta, böylece bu sporu yapan insanlar için her geçen gün yeni yerlerle tanışma ve yarışma heyecanı yaratmaktadır. Bu yönüyle Oryantiring sporunun Türkiye’de gelişmesi ile Türk Turizmine de katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu sporla en üst düzeyde ilgilenen zengin ülke sporcuları kış aylarında Avrupa’dan çok uzak ülkelere gitmek yerine zaman içerisinde hemen yanı başlarındaki Türkiye’ye gelmeye başlayacaklardır. Şimdiden birçok yabancı ülke takımları kış aylarında Antalya’ya gelip bu bölgede kış antrenmanlarını yapma talebinde bulunmaktadırlar. 2008 yılında başta Rus Milli Takımı olmak üzere birçok Avrupa ülkesinden yaklaşık 25 Oryantiring takımı Antalya’ya gelmiştir ve Rus Milli takımı 2008 yılında Takım olarak Dünya Şampiyonu olmuşlardır. Önümüzdeki yıllarda bu sayının katlanarak artacağı tahmin edilmektedir. Bu yabancı takımların ülkemize gelmesini ve koşullarımızı tanıyıp Türkiye’ye sürekli gelen ekipler olmasını sağlamak için daha şimdiden “İstanbul 5 Days”, “Niksar Cup” gibi birçok uluslararası Oryantiring organizasyonunu yapılmakta ve bunlara önümüzdeki yıl “ODTU-Open ve “Ori-Antalya” gibi yeni organizasyonlar da dâhil edilecektir. Özellikle İstanbul Oryantiring Grubu tarafından Türkiye Oryantiring Federasyonu desteğinde bu yıl 5ncisi düzenlenecek olan “İstanbul 5 Days” (Kasım ayının ilk haftası) yaklaşık 600 yabancı sporcunun katıldığı Avrupa’nın önemli Oryantiring Yarışlarından biri haline gelmiştir (www.oryantiring.org).

Türkiye Oryantiring Federasyonu bugün itibarı ile 38 ilde 46 kulüp ile faaliyet göstermektedir. Başta Ankara olmak üzere, İstanbul, İzmir, İzmir-Bergama, Antalya, Tokat-Niksar, Antalya-Manavgat, Isparta, Balıkesir-Edremit, Bursa, Eskişehir, Bolu, Yozgat-Akdağmadeni, Kastamonu, Muğla, Nevşehir ve diğer illerimizde gerek federasyonun organize ettiği yarışmalar gerekse federasyon desteğinde büyük yarışmalar organize edilmektedirler (www.oryantiring.org).

1.6. Oryantiring Sporu Nasıl Yapılır?

Tanımadığınız bir çevrede bir harita yardımıyla yönünüzü bulma macerası, kontrol noktalarını keşfettiğinizdeki haz, tabiat ile iç içe olmanın verdiği hayranlık, yeni görevleri yerine getirme başarısı, sürekli yeni kararlar verme, en kestirme yolu bulmanın verdiği zevk, zihinsel ve fiziksel düzlemde arkadaşlarıyla mukayese edilme ve başarının oryantiring sporcusunun özgüven duygusunun güçlenmesine yardımcı olması bu spor dalını giderek benimsenmesine yol açıyor (Jaeger M).

Şekil 2. Üç Boyutlu Oryantiring Parkuru (Türkiye Oryantiring Federasyonu)

Oryantiring her türlü arazi ve iklim şartlarında yapılabilen bir doğa sporudur. Bu sporda insanın sadece fiziki gücü değil aynı zamanda muhakeme yeteneği de önem arz etmektedir. Sporcular harita ve pusula yardımı ile bir hedeften diğer hedefe ulaşabilmek için fiziki güçlerinin dışında taktik ve teknik bilgilerini kullanır, hızlı ve doğru karar verebilme yeteneklerini geliştirirler (www.oryantiring.org).

Fiziksel ve zihinsel uyumun en güzel örneklerinden biri olan Oryantiring sadece fiziksel performansa dayalı bir koşu değil, beden ve zihnin uyumlu ve aynı anda çalışmasını gerektiren zevkli bir spor dalıdır. Oryantiring “7 den 70 e” renk seçimini yapabilen küçük çocuklardan, elindeki baston ile arazide dolaşabilen yaşlılara kadar her yaştan bay, bayan, genç, yaşlı, aile, birey, müsabık veya meraklı herkesin yapabileceği ender bir spor dalıdır. Aynı zamanda ucuz, çevreci, pahalı tesislere ihtiyaç duyulmayan, organizasyonu kolay bir spordur. Bu yönüyle büyük halk kitlelerine ulaşılabilmekte ve uluslararası boyutu nedeniyle birçok ülkenin kalabalık sporcu topluluklarını yarışma mahallerine kolayca çekebilmektedir (www.oryantiring.org).

Kısaca bedensel ve zihinsel çalışmanın birlikte ifadesi olan Oryantiring; sadece düz bir koşu değil aynı zamanda kontrol noktaları aranırken zamanın nasıl geçtiğini anlayamadığımız bir oyundur. Bir doğa sporu olarak yediden yetmişe kadar herkesime hitap eden Oryantiring aynı zamanda bütün ailenin birlikte yapabileceği bir aile sporudur (Çekin ve ark. 2008).

Oryantiring koşusu (Almanca Orientierungslauf (OL)) zekâya ve bedene hitap eden ve bu nedenle koşmanın ötesinde olan bir spor türüdür. Bir nevi “Kafayla Koşma”dır. Kısaltması olan “OL”den de anlaşılacağı üzere iki unsurdan oluşmaktadır: **O** düşünsel parçası, yani oryantasyon, planlama, güzergah seçimi, güzergah alternatifleri vb. üzerinde karar vermedir. **L** ise fiziksel yönü, yani koşma, kondisyon ve ulaşımı zor arazide yeteneği ifade etmektedir. Her iki unsur birbirleri ile karşılıklı ilişki içerisindedir. Tam da bu nokta bu sporu cazip hale getirmektedir. Oryantasyon hatası yapan iyi bir koşucunun, zekice oryantasyon yapan kondisyon

yönünden daha zayıf bir koşucuya karşı hiçbir şansı bulunmamaktadır. Her iki unsurla oluşturulan iyi bir kombinasyon başarıya götürür (Pruss ve Tutzer).

Oryantiring yapabilmek için öncelikle; bu spor dalına has, özel olarak hazırlanmış haritaya, hedef kontrol kartına/elektronik karta, pusulaya ve üzerinde kontrol kodu ve zımbası/elektronik hedef ünitesi olan hedeflere/fenerlere ihtiyaç vardır. Haritası çizili alanın belli noktalarına oryantiring hedefleri yerleştirilir. Bu hedef noktaları bir sıra dâhilinde haritaya işaretlenir ve koşacak olan sporculara bu harita parkura çıkarken verilir (Karaca 2008).

Standart bir oryantiring parkuru: Başlangıç/Çıkış, belirli sırada koşulması zorunlu Kontrol Noktaları/Hedefler ve Bitiş/Variştan oluşur. Sporcular belirlenen zaman aralıkları ile (genelde 1–5 dakika aralıklarla) tek tek çıkış alırlar. Çıkış noktasında haritasını alır. Sporcu oryantiring yarışmasına başladığı anda doğada, elindeki haritasıyla ve pusulasıyla baş başadır. Sporcu için esas olan şey, gideceği noktayı/noktaları haritadaki sırasıyla, doğru olarak ve en kısa zamanda bulmaktır. Bunun için de oryantiring haritasını okuyabilmesi ve oryantiringe ait bazı özel sembolleri bilmesi gerekir. Bu bilgileri doğru kullanan sporcu çoğu zaman hedef noktasına hatasız olarak varmaktadır. Hedef noktasına varan sporcu, bu noktada; yarışmada elektronik sistem kullanılıyorsa elindeki e–kartı elektronik hedef kontrol ünitesine basar, zımba kullanılıyorsa haritasındaki veya hedef kontrol kartındaki ilgili kutucuğa zımbayı kullanarak zımbalama yapar ve böylece hedefi bulduğunu kanıtlar. Bütün noktaları sırasıyla dolaşır ve varış noktasına gelir. Parkuru en kısa zamanda bitiren ilk sırayı alır (Karaca 2008).

Oryantiring bir dayanıklılık ve düşünce sporudur. Sporcu önceden belirlenmiş bir parkuru tamamlar. Başlangıçtan bitişe kadar belirlenmiş hedeflere sırasıyla mümkün olan en kısa sürede ulaşım tamamlaması gerekir. Sporcu özel harita ve pusula yardımı ile hedefleri tamamlayabilir.

Şekil 3. Hedef Bayrağı (Giertz ve Eidmann 2011)

Oryantiring bir doğa sporudur. Yarışmalar genelde ormanlık arazide, orman vasfındaki arazide veya kentsel arazi ile orman arasında yapılır. Yarışmaların uzunluğu katılımcıların yaşlarına ya da yarışma disiplinine göre değişmektedir. Arazideki hedefler flamalar ile işaretlenir. Her bir hedefte bir spor kimlik istasyonu bulunmaktadır. Koşucular burada ilgili SI-Chip ile zımbalamak suretiyle hedefe geldiklerini ve süreyi (parkurlar arasında koşulan ara zaman) belgelendirirler. Bitiş noktasına gelindiğinde çip elektronik olarak okunur ve koşucu değerlendirmesini bulur. Belirlenen sıraya riayet etmeyen veya hedef flamalara uğramama diskalifiye neden oluyor.

Oryantiring bir düşünce sporudur. Sporcular arazide daima prospektif ve retrospektif harita okumasına göre oryantasyon yapıyor. Bu esnada haritayı arazi ile ve tersine karşılaştırıyor. Detaylı harita kural olarak 1:10.000 ölçeğinde verilir. Küçük veya büyük koşu alanlarında ölçek 1:5.000 ila 1:15.000 arasında değişebilir.

Oryantiring bir koşu sporudur. Belirli bir altyapıda vuku bulan klasik koşulara nazaran oryantiring’de koşu güzergâhı arazi (tarlalar) içerisinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle oryantiringde sürekli değişen araziye uyum sağlamak için koşu tekniği ve hız ayarı uygun olmalıdır (Giertz ve Eidmann 2011).

Oryantiring’in karakteristik özelliği yukarıda belirtilen kombinasyonudur. Fiziksel ve zihinsel gereklilikler koşuculardan aynı zamanda istenmektedir. Yarışma

başarısı bu nedenle genelde fiziksel yüklenmenin sonunda var olan zihinsel performansa bağlıdır (Dresel ve ark. 2008).

1.7. Oryantiring Spor Türleri

Oryantiring yarışmasında amaç, yarışmaya başladıktan sonra hedef noktalarını belirlenen sırada dolaşarak en kısa zamanda varış noktasına ulaşmaktır. Oryantiring sporunda atletik kapasite önemli olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Yarışmacı belirlenmiş, işaretlenmiş bir parkur olmadığı için arazide bir noktadan diğer noktaya tamamen kendi karar verdiği bir rotayı izleyerek gider. Bu sırada kısa zamanda doğru karar verebilmesi çok önemlidir. Özetle aklını, zihnini iyi kullanamayan bir sporcunun oryantiring yarışmalarında başarılı olması mümkün değildir. Bu özelliği nedeniyle oryantiring “Koşarak Satranç Oynanan Spor” olarak da anılır (Özcan 2007).

Oryantiring spor türleri nelerdir?

- 1- Koşarak – Yürüyerek Oryantiring (gündüz ve gece yapılabilir)
- 2- Kayakla Oryantiring
- 3- Bisikletle Oryantiring (gündüz ve gece yapılabilir)
- 4- Engelli Oryantiringi
- 5- Dağ Maratonu Oryantiringi
- 6- Macera Yarışı Oryantiringi

1.7.1. Koşarak - Yürüyerek Oryantiring

Oryantiring, büyük ölçüde muhakeme becerisini gerektiren bir dayanıklılık sporudur. Herhangi bir işaretli rota yoktur. Oryantiringçi (ya da oryantiring sporcusu) koşarken harita ve pusula ile yön tayini yapmalıdır.

Şekil 4. Koşarak - Yürüyerek Oryantiring (Türkiye Oryantiring Federasyonu)

Oryantiring Haritası arazi ile ilgili, tepeler, yer yüzeyi, engeller gibi detayları verir. Koşarak oryantiringde başarılı olmak için sporcu, mükemmel bir harita okuma becerisine, iyi bir konsantrasyona ve yüksek hızda koşarken en iyi rota için hızlı karar verebilme yeteneğine sahip olmalıdır.

Oryantiringciler, engebeli yüzeyde, zor ormanlık arazide ya da zor tepelik alanda koşarlar-kelimenin tam manasıyla bir kros koşusudur. Bununla birlikte, ciddi anlamda vücut kuvveti ve çeviklik gerektirir. 3000 m engelli koşan ya da maraton koşan bir koşusunun fitness düzeyine sahip olmak gereklidir.

Değişik türlerde oryantiring etkinlikleri vardır; bireysel yarışlar ve bayrak yarışları, ultra-kısa park yarışları ve dağ maratonu gibi etkinlikler mevcuttur. Kafa lambası yardımıyla yapılan gece oryantiringi de oldukça popülerdir.

Her yıl, dünyadaki en iyi oryantiringçiler dünya şampiyonası ve dünya kupasında birbirleriyle yarışır. Dünya şampiyonası programı bayanlar ve erkekler kategorisinde 4 kategoriyi içerir: kısa, orta mesafe, uzun mesafe ve bayrak yarışı (www.oryantiring.org).

1.7.2. Kayakla Oryantiring

Yaz sezonunda yapılan oryantiring disiplinlerinden farklı olarak Kayak Oryantiringi, hem fiziksel hem de zihinsel çok üst düzey antrenman gerektirir.

Kayak oryantiringçisi hangi rotadan ilerleyeceğinin kararını yarışma boyunca vereceği hızlı kararlarla tespit eder. Rota seçimi, kayak pistinin eğimi ve ilerleyeceği mesafenin değerlendirilmesi sonucunda haritadan okunarak yapılır.

Elit düzeyde kayak-oryantiringçisi, harita okuma becerilerini kayak beceri ile birleştirebilmelidir. Bu atletler her yarış sırasında, yüzlerce rota seçiminde ve yüksek hızda doğru kararları almak zorundadır.

Kayak Oryantiringi fiziksel kapasitenin kullanımıyla ilgili olarak, bir maraton veya uzun mesafe kros müsabakalarıyla eşdeğer seviyede karşılaştırılabilir. Kayak oryantiringinde başarılı olmak için atletler; tüm kayak tekniklerinin yanı sıra klasik ve basit teknikleri, iniş ve dönüş tekniklerini de çok iyi seviyede bilmelidir.

Şekil 5. Kayakla Oryantiring (Türkiye Oryantiring Federasyonu)

Dünya Kayak Oryantiring Şampiyonası her tek yıllarda düzenlenir. Program; Sürat, Orta ve Uzun Mesafe yarışmalar ve hem erkek hem de kadınlar için Bayrak yarışlarını da içerir.

Dünya Kupası bir sezon boyunca dünyanın en iyi kayak oryantiringçisini bulmak için düzenlenen resmi yarış dizisidir. Dünya Kupası her çift yıllarda düzenlenir.

Kökeni 1890'lara dayanan kayak oryantiringi uzun yıllar gelenekselliğini devam ettirmektedir (www.oryantiring.org).

1.7.3. Bisikletle Oryantiring

Bisiklet oryantiringi, hem oryantiring hem de bisiklet meraklılarının ilgisini çeken bir dayanıklılık sporudur. Rota seçimi ve harita hafızası en önemli oryantiring becerileridir.

Çok iyi bisiklet kullanımı ve sarp yamaçlarla baş edebilme üst seviye bir atlet için olmazsa olmazlardandır.

Şekil 6. Bisikletle Oryantiring (Türkiye Oryantiring Federasyonu)

Çevre koruyucuları olarak yarışmacılar yol ve patikalardan ayrılmamalıdır.

Bisikletle oryantiring Uluslararası Oryantiring Federasyonu tarafından yürütülen en yeni oryantiring disiplini. Bisikletin popüler bir outdoor sporu olduğu ülkelerde 1980'lerin sonunda kulüp seviyesinde başlamıştır. Her yıl Bisikletle Oryantiring Dünya Şampiyonası düzenlenmektedir (www.oryantiring.org).

1.7.4. Engelli Oryantiring

Patika (Engelli) oryantiring: Fiziksel engeli olan ve olmayan tüm katılımcılar aynı kurallarla ve eşit biçimde yarışır. Bu nedenle yürüyerek, tekerlekli sandalye, koltuk değnekleri vb. kullanılarak yapılmaktadır.

Hedefler, tekerlekli sandalyenin geçebileceği patikalara yerleştirildiği için adına patika oryantiring adı verilmektedir.

Şekil 7. Engelli Oryantiring (Türkiye Oryantiring Federasyonu)

Fiziksel engelinden dolayı yürüyemeyen katılımcılara yarışma boyunca fiziksel destek verilir. Ancak rota ve hedef seçiminin kesinlikle katılımcı tarafından

yapılması gerekmektedir. Destekçinin rota ve hedef seçimini etkilemesi, katılımcının yarışmadan ihraç edilmesine sebep olur. Patika oryantiringte katılımcılar, harita üzerinde verilen hedefleri sırası ile bulmayı amaçlarlar.

Katılımcı hedeflerin hepsini görebileceği bir noktadan, hedef seçimini yapar. Katılımcı tercih ettiği hedefi, kontrol kartına işaretler. Yarışma boyunca katılımcıya istediği takdirde bir destekçi verilebilir. Katılımcı sandalyesini kendisi kullanmak ya da kontrol kartını kendisi işaretlemek zorunda değildir. Katılımcıdan beklenen sadece “hedef seçimine, yardım almadan karar vermesidir.”

Avrupa Şampiyonası her yıl, 1994 yılından beri organize edilmiştir.

İlk Dünya Kupası 1999 ve ilk Dünya Patika Oryantiring Şampiyonası 2004 yılında organize edilmiştir. Dünya Şampiyonası her yıl organize edilmektedir (www.oryantiring.org).

1.7.5. Dağ Maratonu Oryantiringi

Dağ maratonu iki kişilik takımlar halinde gerçekleşir. Yarışma dağlık arazide iki gün sürer. Yarışmacılar 1:25.000. ölçekli topografik harita yardımıyla oryantasyonu sağlarlar. Yarışmaya başladıktan kısa bir süre sonra tamamlamaları gereken kontrol noktalarının bulunduğu liste yarışmacılara verilir. Bunlar koordinat şeklinde verilir. Puanlar ve tamamlanması gereken güzergah bizzat yarışmacı tarafından yarışma esnasında kartlara yazılmalıdır. İlk yarışma günü etabı tüm yarışmacılar için hep beraber geceyi geçirecekleri bir yerde sona erer. Gecelemek için gerekli malzemeler (çadır, sünger, uyku tulumu) ile her iki gün için lazım olacak beslenme ve bakım malzemeleri yarışmacı tarafından sırt çantasında sürekli taşınması gerekecek. Taşınması gereken malzemeler her etap sonunda rastgele kontrol edilecek. Yarışmacılar ilk gün sonundaki varış sürelerine göre ikinci gün yarışmaya başlayacaklar. Yarışma kural olarak 40-70 performans kilometreden oluşan, sekiz farklı mesafe ve değişik oryantasyon becerine göre uygulanabilir. Değerlendirmeler erkekler, bayanlar, karışık ve aile takımı kategorilerine göre

değişmektedir. Katılımcılar ultra hafif ekipmanlı ekstrem sporculardan oluşabileceği gibi eğlence amacıyla iddialı yarışmacılardan ve nadir de olsa yürüyüş yapanlarda da oluşabilir (Giertz ve Eidmann 2011).

1.7.6. Macera Sporü Oryantiringi

Macera yarışü çoklu spor türüdür. Bu trend disiplini Fransa ve İspanya'da geliştirildi. Orada bu spor türü "Raids" olarak tanımlanır. Bu spor son zamanlarda Almanya'da giderek aratarak yaygınlaşmaya başladı. Bu yarışmada takımlar kendilerini hiç ara vermeden tamamlamaları gereken farklı disiplinlerde yarışmaları gerekiyor. Yarışmacılar oryantiring koşusu, dağ koşusu, dağ bisikleti, tırmanma, halatla inme, kaya tırmanışı, kano, yüzme, paten, okçuluk (klasik spor yayı), akarsu ve halat yardımı ile engelli yerleri geçme gibi doğa spor disiplinlerine hâkim olmalıdırlar. Her bir yarışma takım-yarışmacı sayısı, mesafe, gün sayısı ve tamamlanması gereken her bir disiplin sayısına göre değişmektedir. Her yarışmada ortak olan ise takımların arazideki rotalarında harita ve pusula yardımı ile oryantasyon yapmalarıdır. GPS ve benzeri yardımcı araçlar kural olarak yasaktır (Giertz ve Eidmann 2011).

1.8. Oryantiring Yarışmaları

Dünyada ve ülkemizde her yıl değişik disiplinde ve isimde oryantiring yarışmaları düzenlenmektedir. Bu bölümde kısaca yarışma türleri ve isimleri üzerinde durulacaktır.

1.8.1. Dünya'da Düzenlenen Oryantiring Yarışmaları

Yıllık uluslararası yarışmalar içerisinde oryantiring dünya şampiyonası, oryantiring dünya gençler şampiyonası ve oryantiring dünya büyükler şampiyonası

bulunmaktadır. IOF her yıl bir dünya şampiyonası düzenlemektedir. Uluslararası etkinlik takviminde 100 den fazla dünya sıralaması yarışması bulunmaktadır. Bölgesel şampiyonalıklar altı IOF bölgesinin beşinde düzenlenmektedir. Bunlar: Avrupa, Asya, Kuzey Amerika, Güney Amerika ve Okyanusta.

Oryantiring ayrıca Dünya Oyunları ve Dünya Masters Oyunları gibi Multispor oyunlarının parçasıdır. FISU (Uluslararası Üniversiteler Spor Federasyonu) her iki yılda bir dünya Üniversite Şampiyonası düzenlemektedir. CISM (Uluslararası Askeri Spor Konseyi) her yıl Dünya Askeri Oryantiring Şampiyonası organize etmektedir. Kayak oryantiringi 2010 yılında CISM Kış Dünya Askeri Oyunlarının bir parçasıydı (<http://orienteing.org/about-orienteing>).

1.8.2. Türkiye Düzenlenen Oryantiring Yarışmaları

Ülkemizde oryantiring yarışmaları “Oryantiring Kademe Yarışmaları” ve “Oryantiring Özel Yarışmalar” olarak ikiye ayrılmaktadır (www.oryantiring.org/turkce/tof_yillik_program.asp).

Türkiye’de Düzenlenen Kademe Yarışmalar:

1. 1'inci Kademe Mustafa Karataş Oryantiring Yarışması (Wre)
2. 2'nci Kademe Yarışı (Wre)
3. 3'üncü Kademe Yarışı
4. Türkiye Şampiyonası
5. Türkiye Dağ Bisikleti Oryantiring Şampiyonası

Türkiye’de Düzenlenen Özel Yarışmalar:

1. Antalya Oryantiring Festivali (Özel Yarış-1)
2. K.K.K. Şampiyonası
3. TSK Şampiyonası
4. Harp Okulları Şampiyonası
5. TSK MYO Şampiyonası

6. Özel Yarış-2
7. 23 Nisan Uluslararası Çocuk Şenliği
8. Polis Akademisi Oryantiring Bayrak şampiyonası
9. Alev Okulları Uluslararası Oryantiring Yarışması
10. Üniversiteler Türkiye Şampiyonası
11. İstanbul 5 Gün Yarışları (WRE)
12. Atatürkü Anma Yarışı

1.9. Oryantiring Malzemeleri

Her spor dalında olduğu gibi oryantiring sporunda da kullanılan spor malzemeler bulunmaktadır. Bu malzemeler arasında olmazsa olmaz niteliğinde olan özellikle “Harita” ve “Pusula” bulunmaktadır. Bir yön bulma sporu olan oryantiring’de bu malzemelerin kullanımı için harita ve pusula kullanma bilgisine sahip olmak gerekir. Aşağıda bu malzemeler hakkında detayla bilgi verilecektir.

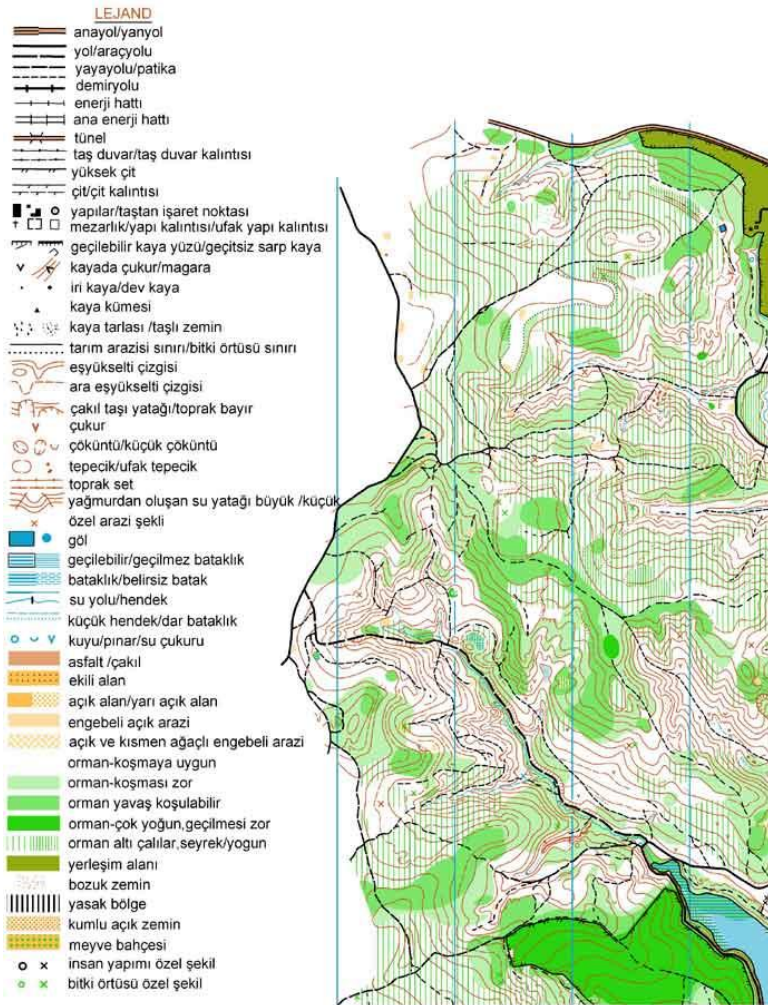
1.9.1. Harita

“Harita, dünyanın tümü veya herhangi bir sahasının belli bir oranda küçültülerek, koordinat ve yönleri gösterilerek yapılan ve üzerinde doğal, beşerîekonomik olayların veya öğelerin (unsurların) dağılışını çeşitli sembollerle gösteren şekildir” (Atalay 2001). Harita, coğrafyacının en önemli başvuru kaynağı, olay ve olguların dağılışını göstermenin tek yoludur. Aynı zamanda bir iletişim aracıdır ve geçmişi yazıdan daha eskidir. “İnsanlığın yarattığı üç iletişim aracı dil, müzik ve haritadan en eski olanı haritadır (Rhind 1993).

Daha önce de bahsedildiği üzere oryantiring sporu diğer özelliklerinin yanında bir düşünme sporudur. Sporcular arazide yönlerini, kendilerine verilen rotayı harita yardımı ile bulabilmektedirler. Detaylandırılmış harita kural olarak 1:10.000 ölçeğinde neşredilir. Küçük veya büyük alanlardaki koşullarda bu ölçek

1:5.000 – 1:15.000 arasında da değişebilir. Haritadaki semboller çok özel olup bitki örtüsü ile topografik farklılıkları gösteriyor. Ormanlık alanın çok kapsamlı haritalanması oryantiring sporcuları tarafından gerçekleştirilmektedir (Giertz ve Eidmann 2011).

Oryantiring yarışmalarında özel olarak hazırlanmış oryantiring haritaları kullanılır. Harita sembolleri, IOF tarafından standartlaştırılmıştır. Oryantiring haritası, topografik haritanın üzerine bitki örtüsü, kayalar, küçük çukur ve tümsekler, kuru dere ve sel yatakları, su kanalları, elektrik telleri, evler vb. unsurların işaretlenmesiyle oluşturulur. Eşyükseleti eğrileri, arazideki ayrıntıların görülmesine imkân verecek şekilde 5 ila 25 metre sıklığında çizilir. Harita, yarışmayı düzenleyenler tarafından hazırlanarak sporculara yarışma öncesinde verilir (Tanrıkulu 2011).

Şekil 8. Harita (www.istanbulorienteeing.org)

HARİTA KENAR BİLGİLERİ

	Orman=Beyaz ; Açık Alan=Sarı
	Tepe ; Tepecik
	Çukur ; Çukurcuk ; Delik
	Oluk ; Kuru Su Yolu
	Engebeli Arazi ; Toprak Set
	Yar
	Geçilemez Taş Set
	Geçilebilir Kaya ; Mağara, İn
	Stabilize Yol ; İyi Orman Yolu
	Orman Yolu ; Patika
	Kesilmiş Ağaç Hattı; Elektrik Hattı
	Bitki Örtüsü ; Atış Alanı
	Küçük Kule ; Yemlik
	Taş ; Büyük Taş ; Nirengi Taşı
	Taş Grubu; Taş Zemin, Taşlık Yer
	Taş Duvar ; Kaya Deliği
	Geçilebilir Çit ; Harabe
	Geçilemez Çit
	Bina ; Yerleşim Bölgesi
	Yasak Özel Arazi (Geçilemez)
	Çeşme ; Su Deliği
	İrmak ; Su Yolu ; Kaynak
	Dar Bataklık
	Geçilebilir Bataklık ; Geçilemez Bataklık
	Geçilmesi Kolay Arazi
	Geçilmesi Zor Arazi
	Hiç Geçilemez Arazi
	Açık Alan
	Yarı Açık Alan ; Tek Ağaç
	Özel Küçük Bir Nesne
	Yasaklanmış Özel Alan

Şekil 9. Oryantiring Haritası Kenar Bilgileri (www.balikesiroryantiring.org)

Harita Pretex kâğıda basılır. Bu kâğıt diğerlerine oranla yırtılmaz ve su geçirmezdir. Baskı kalitesi harita birçok kez bükülmesine rağmen korunuyor (Giertz ve Eidmann 2011).

1.9.2. Pusula

Pusula ise Çinliler tarafından bulunmuş oradan İslâm dünyasına, Haçlı Seferleri sırasında da Avrupa'ya geçmiş ve geliştirilmiştir. Bu iki buluş, insanlığın gelişmesini, dünyanın bilinmeyen yerlerinin keşfini sağlamış ve birbirini tamamlayan iki araç olmuştur. İnsanlar, geçmişten günümüze deniz, kara ve hava yolculuklarında rotalarını harita üzerinde işaretlemişler ve yönlerini de pusulayla bularak varacakları hedefe ulaşmışlardır (Tanrıkulu 2011).

Şekil 10. Pusula (www.orienteering.org)

Pusula, yerin manyetik alanı ile çalışarak yön gösteren cihazdır. Oryantiring, temeli koşmak ve hız olan bir spordur. Pusulanın kolay kullanılması, rahat ve hızlı okunması, koşarken iğnesinin titrememesi, iğnenin ani yön değişikliklerine hızlı tepki vermesi (tercihen hiç yön değiştirmemesi) istenir. Bu yüzden yarışma tipleri son derece hassas iğnelere sahiptir. Son yıllarda parmak veya bilekte taşındığı için haritayı tutmayı ve okumayı kolaylaştıran modeller yaygın olarak tercih edilmektedir. SPECTRA renk sistemi hızlı pusula okuma için geliştirilen yalın ve güvenilir bir sistemdir (Özcan 2007).

Şekil 11. Parmak Pusula (www.orienteering.org)

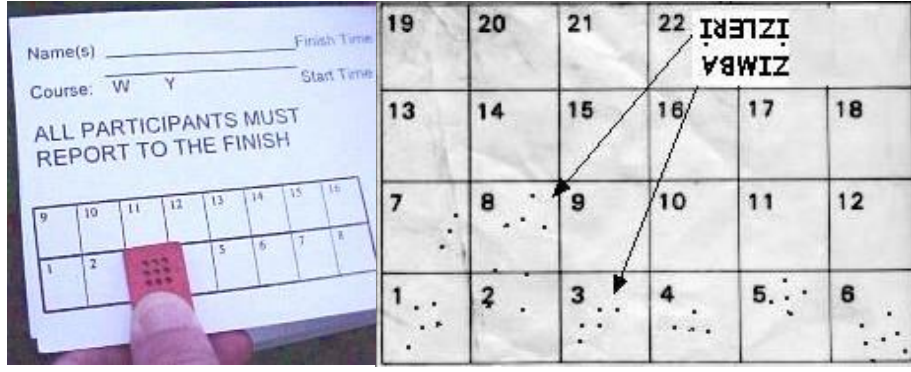

Haritanın doğru yorumlanması ve kerteriz alma amacıyla yaygın olarak kullanılmakla birlikte zorunlu değildir. Gerek tecrübeli gerekse acemi sporcuların sadece harita kullanarak oryantiring yapması mümkündür. Oryantiring pusulaları haritayla birlikte kullanılabilmesi için şeffaf, hafif olmaları için de plastikten yapılır. Yarışmacıların tercih ettiği pusula tipi, tek elle hem haritaya bakmaya hem de pusuladan yön tayinine olanak veren ve parmağa takılabilen parmak pusula tipidir (Tanrıkulu 2011).

Daha önce de belirtildiği üzere yarışmacılar harita kullanımı için pusulaya ihtiyaç duymaktadırlar. Standart bir pusulada iğnenin hizalanması için hareket ettirmeksizin ve yatay bir şekilde tutulması gerektiğinden aslında çok da kullanışlı değildir. Oryantiring sporcusu iğnenin süspansiyonlu (asılı) olduğu özel bir pusula kullanmaktadır. Pusula ne kadar sarsılsa da veya sporcu onu yarışma esnasında hangi açıda tutsa da iğne her zaman kuzeyi gösterecektir. Pusula başparmağa takılır. (...) Bunun yanında bileğe takılabilen alternatif pusulalar da vardır. Böylece yarışmacının başparmağı serbest konumdadır ve tırmanışlarda destekleyici etkileri olur (Giertz ve Eidmann 2011).

1.9.3. Kontrol Kartları ve Kâğıtları

Kontrol kâğıtları her seviyedeki yarışmalar için sağlanmış, başlangıç / bitiş işaretlerini, kontrol işareti kodunu da ihtiva eden her kontrol noktası için bir tarif listesini, adı geçen ilgili istikamet için toplam uzunluk ve yükseklik kazancını da içine alır. Bu kâğıt ya rota boyunca haritaya eklidir ya da ayrı bulunur. Ayrıca bazen tarifler kontrol kartı karelerine basılıdır. Tarifler uluslararası kabul edilmiş bir formatı takip eder. Dilin iletişim için engel olabileceği uluslararası yarışmalarda kullanışlı olabilirler ve bir IOF resimlemesi şeklinde yazılabilirler.

Şekil 12. Kontrol Kartları (www.orienteering.org)

“Bu kartlar, isimleri, sınıfları, başlama bitiş zamanını olduğu kadar rotadaki her kontrolde ziyaret edildiğinin kanıtını kaybeder. Yarışmacı kartın üzerindeki her numaralı kutuya tek bir iğne kodu tutturabilmek için kontrol işaretleyicisiyle bir zımba kullanır. Bu zımba bitişte ve sonuç amaçları için hesaplanan gidilmiş zamanda kontrol edilir. Birçok yarış için yarışmacının detayları gösteren ve yırtılabilen bir koçan başlangıçta dağıtılır. Bu daha sonra yarışmacının ormanı terk ettiğini kontrol etmek için kullanılır. Oryantiringçiler için altın kural da sudur: rotayı tamamlasın ya da tamamlamasın hepsi bitişe gelmelidir. Yarışmacılar kartı harita zarfına yerleştirebilirler veya yarış esnasında giysilerine iğneleyebilirler veya elde taşınabilecek bir plastik çantaya koyabilirler. Elektronik zımbalama ile elle tutulmaya programlanmış yatay bir disk her kontrol noktasında veya kayıt zamanında küçük bir çivi yardımıyla tutturulmuştur (Kotan 2001).

1.9.4. Kıyafet

Oryantiringde yarış kıyafeti diğer “normal” yarışlarda olduğu gibi nefes almaya uygun, ayakkabılardaki gibi daha dayanıklı olmalıdır. Bunu için yırtılmaya dayanıklı özel kumaşlar geliştirildi. Yarışmacıların baldırları dikenli bitkiler nedeniyle sürekli tahriş edilir. Bu nedenle dize kadar uzanan sağlam materyallerden yapılmış kalın çoraplar veya baldır koruyucu (futboldakine benzer) malzemeler kullanılır (Giertz ve Eidmann 2011).

Şekil 13. Kıyafet (Giertz ve Eidmann 2011)

1.9.5. Kontrol İşaretleri

Kontrol alanları bir harita istikametinde gösterilmiş şekilde, 30 cm²'lik 3 köseli beyaz veya turuncu bir işaretçi uçurtmayla gösterilir. İşaretçi kontrol tarifi "Koli, Kuzey Tarafı" ile verilmiş belirgin bir noktada bir çıtaya asılır. Yeni başlayanlar için, küçük çocuklar için veya sınırlı alanlarda işaretçi büyüklüğü 15, hatta 7 cm²'ye kadar düşürülebilir. Bazen kumaşa veya zimbaya bağlanmış bantlar bir eğlence faaliyeti veya eğitim egzersizi için yeterli olacaktır. Kontrolleri aşma konusundaki en önemli kural egzersizin şanstın çok yeteneğe dayalı olduğunu kanıtlamaktır. İşaretçinin büyüklüğü ve tipi bunu yansıtmalıdır (Carol M 1996).

Şekil 14. Kontrol Noktası (Giertz ve Eidmann 2011)

1.9.6. Spor Ayakkabısı

Yarışmacıların ayakkabıları ormandaki koşulara uygun olarak tasarlanmıştır. Bunların alışagelmış koşu ayakkabılardan farklı olarak daha sağlam materyallerden yapılmış olmaları gerekiyor. (...) Ormanlık arazinin engebeli olması nedeniyle ayakkabı tabanının orta kısmı döz olmalıdır. Böylece toprakla sıkı bir bağ kurulur ve koşarken oluşabilecek ayak burkulma tehlikesi ağıkça en aza inecek. Buna ilaveten oryantiring spor ayakkabılarının çoğunluğu krampon (çivili) türündedir. Double çiviler (Dobb-Spikes) metal türü karpitlerden yapılı ve düzleştirilmiş uçlardan oluşmaktadır. Bunların alaşımı son derece sağlam olup yarışmacılara kaygan zeminde yardımcı olmaktadırlar. Buz, kar, yaş ağaç kökleri ve nemli yosunlu kayalar problemsiz aşılabilir (Giertz ve Eidmann 2011).

şekil 15. Oryantiring Ayakkabısı (Giertz ve Eidmann 2011)

1.10. Oryantiring'in Faydaları

Oryantiring sporunda fiziksel gücün yanında zihinsel güç de önemlidir. Bu sporda hızlı ve doğru harita okuma ve güzergâh planlamasının ehemmiyeti yüksektir. Oryantiring'de uzun süreli bedensel yükün altında konsantrasyonun muhafaza edilmesi de yüksek önem arz etmektedir. Oryantiring sporu özet olarak fiziksel eylem yapıldığından beden sağlığına, düşünsel eylem yapıldığından da zihinsel sağlığa, insanın psikolojisine fayda sağlamaktadır.

1.10.1. Genel Olarak Faydaları

- Oryantiring, fiziki olduğu kadar zihinde çalıştıran son derece sağlıklı ve zekâ gerektiren bir spordur. Sadece fiziğinizi geliştirmekle kalmaz ek olarak baskı ve stres altındayken bağımsız olarak dűřünme ve zorlukları çözme yeteneğinizi de geliştirir.
- Oryantiring bir đrenci sporudur, çünkü öđrencilerin mantıklı dűřünme ve problemleri bađımsız olarak analiz edip çözme yeteneđini geliřtirir.
- Oryantiring bir aile sporudur. Ailenin bűtűn üyeleri hafta sonu boyunca zihni rahatlatmak ve eđlenmek için dođaya dűnecekler ve aile iliřkilerini geliřtirip iyi vakit geçireceklerdir.
- Oryantiring seçkin bir spordur, çünkü meydan okumalarla doludur. Test edilmiş özűmleri denemek için bacaklarınızı ve beyninizi kullanmalısınız.
- Gűrevin gerektirdiđi yetenek sporu olarak önemli bir askeri spor dalı ve bir rekabet sporu olarak da, Dűnya řampiyonaları olan etkin bir spordur.
- Kendinizi doğaya uyduracağınızı, doğayı nasıl koruyacağınızı ve doğa kanunlarına nasıl bağlı olduğunuzu öğreten Oryantiring, evresel bir spordur.
- Oryantiring size heyecan verici ve rekabetçi insan yaşamını sunan bir hazine avcılığı sporudur.
- Oryantiring sosyal bir spordur. Orada insanlar yas, cinsiyet, etnik, kűltűrel kűken ve sosyal statűden bađımsız olarak tanışır. İletiřim kurarlar ve beraberce hayattan zevk alırlar.
- Oryantiring ucuz beden sporudur. Orada sadece iyi bir harita ve pusulaya ihtiyaınız olur. Herhangi bir spor kıyafeti ve spor ayakkabısı giyebilirsiniz ancak yetenekleriniz gelistike profesyonel Oryantiring malzemeleri ve özellikle Ortantiring ayakkabılarını kullanabilirsiniz.
- zet olarak Oryantiring kadın – erkek, genç – yařlı, acemi ya da tecrűbeli, zengin ya da fakir dűnyanın her yanından her tűrlű insanın katılmak için ilgisini çekecek bir spordur (Karaca 2003).

1.10.2. Kavramsal Faydaları

Oryantiring fiziki olduğu kadar zihni de çalıştıran son derece sağlıklı ve zekâ gerektiren bir spordur. Sadece fiziği geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda baskı ve stres altındayken bağımsız olarak dűřünme ve zorlukları çözme yeteneğini de geliştirir. Böyle bir zihni yetenek gelişimini sağlayan oryantiring'in kavramsal açıdan faydalarını maddeler halinde söyle sıralamak mümkündür:

- Temelde yön bulma ile ilgili bir spordur. Harita okuma, pusula ile aı alma ve takip etmeyi sürekli kullanmak gerekir.
- Sürekli olarak sporcunun elindeki bilgileri yorumlamasını gerektirir, özellikle haritadan araziye uyarlayarak yorum yapılır.
- Gençleri yeryüzü şekillerini algılayıp kategorize etmeye yöneltir ve kara haritalarına aşinalık kazandırır.
- Coğrafya, matematik, fen bilimleri ve beden eğitimi çalışmaları bu aktivite ile sürekli olarak ve çocuğa hissettirilmeden yapılır (zcan 2007).
- Oryantiring, fiziki olduğu kadar zihni de çalıştıran son derece sağlıklı ve zekâ gerektiren bir spordur. Sadece fiziğinizi geliştirmekle kalmaz ek olarak baskı ve stres altındayken bağımsız olarak dűřünme ve zorlukları çözme yeteneğinizi de geliştirir (Deniz ve ark. 2011).

1.10.3. Fiziksel Faydaları

Fiziksel açıdan Oryantiring'in faydalarından bazılarını ise şunlar oluşturur:

- Oryantiring koşarak yapılır. Kardiovasküler dayanıklılık ve genel kondisyon arazide hızla ilerlemenin olumlu yan etkileridir.
- Aktivitede başarılı olmak için hızlı, evik ve kuvvetli olmak gerekir. Kişi sürekli bu yönlerde gelişme kaydeder.
- Bu sporun temel özelliği, içerdiği mücadelenin hem fiziksel hem de zihinsel olmasıdır. İşin içinde harita okumak olduğunda çocuklar genellikle daha fazla antrenman yapmaya ve daha uzun koşmaya başlarlar (zcan 2007).

1.10.4. Sosyal ve Bireysel Faydaları

Bu sporun bütün türlerinin kişilerin bireysel ve sosyal özelliklerini geliştirdiği uzun bir zamandır kabul edilmektedir. Aktivite ister yarışma sporu, ister eğlenceli vakit geçirme veya macera yoğunluğu yüksek bir etap şeklinde düzenlensin, kişisel gelişim için çok değerlidir. Oryantiringin bu alandaki faydaları da şöyle sıralanabilir:

- Oryantiring bireyin kendine güvenini ve inancını besleyip büyütür. Çocuklar kendi kararlarının sorumluluğunu alırlar. Ormanlık bir alanda başarılı bir harita okumanın çocukta bıraktığı duygu “gerçekten” başardığıdır.
- Minikler genelde spora birkaç kişilik gruplar halinde başlarlar ve beraber çalışmayı öğrenirler.
- Gençler genellikle vücutlarının fiziksel ihtiyaçlarını karşılarlar. Oryantiringe genç yasta başlayanların çok azı sigara kullanır.
- Genç oryantiringciler sürekli olarak hedef ve isteklerini net bir şekilde düşünmeye, bunlara ulaşmak için sistemli olarak çok çalışmaya, tas üstüne tas koymaya yönlendirilir.
- Bu spor, özellikle büyük şehirde büyüyen çocukların doğayla tanışmasına vesile olur.
- Ailece yapmaya çok uygun bir aktivitedir: Ailenin bütün bireyleri kendilerine uygun zorlukta parkurlara katılabilir. Aile içi iletişim ve paylaşımı destekler.
- Sosyal bir spor olan oryantiringde insanlar yaş, cinsiyet, etnik, kültürel köken ve sosyal statüden bağımsız olarak birbirleriyle tanışıp kaynaşırlar. İletişim kurarlar ve beraberce hayattan zevk alırlar (Özcan 2007).

1.10.5. Eğitsel Faydaları

Harita bilgisi, ilköğretimden üniversiteye kadar çocuklarımıza öğretmeye çalıştığımız ve öğrettiklerimizin de beceriye dönüşmesini istediğimiz bir bilgi ve beceri alanıdır. Harita bilgisi ilköğretim düzeyinde sosyal bilgiler 4, 5, 6. sınıf derslerinde, ortaöğretim düzeyinde de 9. sınıf coğrafya dersinde öğretilirken

üniversitelerin coğrafya ve coğrafya öğretmenliği bölümlerinde ise matematik coğrafya, kartografya, harita bilgisi ya da coğrafi bilgi sistemleri derslerinde öğretilir (Tanrıkulu 2011).

Oryantiring oryantasyon yeterliliği, doğaya karşı hassasiyet, problem çözme kabiliyeti, kendi kendine inisiyatif alma ve iletişim becerileri, yaratıcılık, kendine güvenme, risk alma, karar alma yeteneği, koordinat yeteneği, farklı koşu teknikleri, tepki, dayanıklılık, hız, güç, koşma taktikleri, hareket etme isteği ve daha birçok zihinsel ve bedensel yetenek ve beceriler istemektedir.

Oryantiring bu bağlamda disiplinler arası ve eğitim alanları ağı birleştirici durumdadır:

- Coğrafya : Harita bilgisi, Pusula
- Sanat, Geometri, Bilgisayar : Harita çizimi
- Matematik : Ölçek hesaplama, Mesafeler
- Biyoloji, Çevre : Doğa olayı
- Spor : Koşu, yürüme, bisiklet sürme, paten, kayak
- El işi, Dikiş : Kontrol noktaları ve şemsiye üretmek
- Çizim : Sınıfı ve okul basitçe haritalandırma

Ayrıca kontrol noktalarında değişik ödevlerin çözülmesi gerektiğinde (örneğin matematiksel işlemler, bitki isimlerini bilme, harflerle kelime oyunları) oryantiring her türlü öğrenme içeriği ile bağlantı kurulabilir (Pruss ve Tutzer).

1.11. LİDER VE LİDERLİK TANIMLARI

İnsanın kendi kendine liderlik etmesi, bireylerin davranışlarının ne anlama geldiğinin bilincinde olması, bir nevi oto kontrolü elinde tutması, sorumluluklarını,

görevlerini ve vazifelerini yerine getirerek yaptıkları ile kendi kendini etkileyip kontrollü bir süreç olarak tanımlanabilir.

Liderlik kavramı, üzerinde çok çalışılan ve değişik boyutlarıyla tartışılan bir kavramdır. Uzun yıllar boyunca, yönetim ve örgütsel davranış literatüründe liderlik çalışmaları önemli ve merkezi bir yer tutmuştur (Yukl 1989: 251). Genel olarak, liderlik, ortak bir amaca doğru grubun davranışlarını yönlendirmek için bireyin, grubun diğer üyelerini etkileme süreci olarak tanımlanmaktadır. Her ne kadar liderlik kavramının yapılmış olan tanımları farklı olsa da, bu tanımların ortak noktalarının “etkileme” ve “yönlendirme” olduğu görülmektedir (House ve Aditya, 1997: 464; Northouse, 2004: 3; Robbins ve Coulter, 2003: 458). Lider ise, başkalarını etkileme kapasitesine sahip olan kişidir.

Manz ve Sims (1991: 18) ise, günümüz örgütleri için en uygun liderlerin “başkalarına kendi kendilerinin liderleri olmaları için liderlik eden kişiler” olduğunu belirtmektedirler. Sürekli olarak değişen ve gittikçe farklılaşan çevre şartlarına sahip günümüzün dinamik iş dünyası, esnek, çabuk, anında tepki veren insan / örgüt davranışlarını gerektirmektedir. Bu gereklilik, örgütsel yapıların gittikçe daha basık örgütlenecek şekilde değişmelerine de neden olmaktadır. Bu bağlamda, “yönetim ve liderlik nasıl olmalıdır?” sorusuna Manz ve Sims “süper liderlik (superleadership)” olarak cevap vermektedirler. Süper liderlik olarak açıkladıkları bu liderlik modelinde vurgulanmak istenen esas konu, liderin, her insanın içinde var olan kendi kendine liderlik etme enerjisini ortaya çıkarmasını sağlamaktır (Doğan ve Şahin 2008).

Liderlik, toplumsal yaşamın her hangi bir kesitinde liderliğin olmadığı bir durum yoktur. Liderlik, din, kültür, coğrafya ayırt etmeksizin bütün toplumlarda görülmektedir. İnsanların grup, topluluk ya da örgüt olarak birlikte yaşadıkları, etkinlikte buldukları tüm zaman ve yerlerde liderlik söz konusudur. Bu nedenle liderlik insani, toplumsal ve evrensel bir olgudur denilebilir. Ancak oldukça çok konuşulan, yazılan, araştırılan bir alan olmasına karşın hala üzerinde görüş birliğine varılamamıştır (Gündüz ve ark. 2011).

Liderliği, bir grup insanı belirli amaçlar etrafında toplayabilme, bu amaçları gerçekleştirmek için onları harekete geçirebilme bilgi ve yeteneklerinin tümü olarak tanımlayabiliriz. Lider ise, grup yeleri tarafından hissedilen, ancak açıklığa kavuşmamış olan ortak düşünce ve arzuları, benimsenebilir bir amaç biçiminde ortaya koyan ve grup üyelerinin potansiyel güçlerini bu amaç doğrultusunda harekete geçiren kimsedir (Eren 1984).

Liderlik etkileyici bir sosyal fenomen olarak, coğrafya, kültür ve milliyete bakmaksızın tüm toplumlarda ortaya çıkmış ve tarih genellikle ünlü liderlerin yaşamları yoluyla kaydedilmiştir (Howell ve Costley 2006). Niçin birtakım liderlerin vrelerine büyük bir istek ve şevk yayabildiği ve neden bazı liderlerin oldukça sıradan insanları büyük bir güçle harekete geçirebildiği soruları uzunca bir süre spekülasyon konusu olmuş, fakat yirminci yüzyılla birlikte liderlik bilimsel araştırmalara konu olmaya başlamıştır. Pek çok araştırmanın odağında liderin etkililiğinin belirleyicileri yer almıştır. Sosyal bilimciler bir liderin, izleyenleri ve ulaşılması hedeflenen grup amaçları üzerinde nasıl etkili olacağını belirleyen özellikler, yetenekler, davranışlar, güç kaynakları ve durumsal koşulları keşfetmeye çabalamışlardır (Yukl 2002).

Liderliği tanımlamanın güçlüğü kabul edilerek tanımların ortak ve farklı yönlerinden hareketle şu yargılara ulaşılabilir (Erçetin 2000):

- Liderlikle yöneticilik birbirinden farklıdır.
- Liderlik, biçimsel bir konuma bağlı değildir.
- Liderlik, politiktir.
- Liderlik, kültüreldir.
- Liderlik; kararlılık, risk alma, kendine güven, etik değerlere önem verme, uz görüşlü olabilme, vizyon geliştirebilme gibi bazı tinsel süreçlerin ne çıktığı bir olgudur (Gündüz ve ark. 2011).

Bir lider, olaylar esnasında orada ne olduğuyla ilgilenmez, orada olması gerekenle ilgilenir. Lider, bir işin yapılması gerekli yolları bulur, lider de bir takım

oyuncusudur. Hem kişisel hem de profesyonel anlamda ekibini hem yönlendirir, hem de yönelir. Liderler bilgiyi bulur ve paylaşır.

Lider, yöneticinin tanımlanan görev için atama ile ortaya çıktığı gibi değil, bireyin bağlı olduğu grup içerisinde bazı özellikleri taşımanın sonucu ortaya çıkar. Bu özelliklerinden başlıcalar şu şekildedir:

1. Lider, grup üyelerinin duygusal olarak da kabul ettiği kişidir.
2. Lider grup üyelerince izlenen kişidir.
3. Lider, grup üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayan kişidir (Gökçe 2005).

Günümüz koşullarına en uygun lider, başkalarına kendi kendilerine liderlik edebilmeleri için liderlik eden kişidir. Manz ve Sims'in (1991) adına süper liderlik (superleadership) dediği bu güçlü liderlik biçiminin temelinde, bireyin içerisindeki kendi kendine liderlik enerjisinin açığa çıkarılması yatmaktadır. Süper liderliğin odağında kendi kendilerinin lideri olan izleyenler yer alır ve güç, lider ve izleyenler tarafından paylaşılır. Liderin görevi, iş için gerekli olan beceriler ve kendi kendine liderliğin geliştirilmesi için izleyenlere yardım etmektedir. Bu nedenle kendi kendine liderlik, 21. yüzyılın örgütsel güçlükleriyle başa çıkabilmek için gerekli olan yeni liderlik biçiminin odağında yer almaktadır (Manz ve Sims 1991; Pearce ve Manz 2005).

1.11.1. Liderlik Türleri

Görevi, sorumluluğu ve işlevi açısından birçok liderlik türü bulunmaktadır. Burada sadece başlıklar halinde liderlik türlerini belirteceğiz. Liderlik türleri işlevlerine göre daha da çoğaltılabilir.

1. Genel Lider
2. Teknik Lider
3. Bürokratik Lider

4. Siyasi Lider
5. Askeri Lider
6. Dini Lider
7. Sosyal Lider
8. Doğal Lider
9. Karizmatik Lider
10. Grup Lideri

Günümüzde lider ve liderlik çok önemli iki kavram olup bir zincirin halkaları gibi birbirlerine bağlıdırlar. İki veya daha fazla bireyin bir araya geldiği her yerde daima bir lider ve liderlik vardır (Can 2002).

Lider; kendini izleyenlerin kendine yaptığı etkiden daha çoğunu onlara yapabilen kişidir (Başaran 1982).

Lider; ait olduğu grubun amaçlarını belirleyen ve bu amaçların gerçekleştirilmesinde gruba en etkili biçimde yön veren kişidir (Dereli 1985).

Liderlik; kişisel bir nitelik olmaktan çok, sabırla yürünen bir yol, derinleştirilmiş bir yaşam faaliyeti, bedeli ödenmiş bir süreçtir (Sadler 1997).

Liderlik; kavram olarak, örgütü önceden belirlenmiş bir amacı gerçekleştirmek için örgüt elemanlarının davranışlarını yönlendirebilme yeteneği ve gücüdür (Bursalıoğlu 1987).

1.11.2. Liderlik Yaklaşımları

İnsanların zihnini meşgul eden en eski kavramlardan biri olarak nitelendirilebilecek “liderlik” araştırmacılar tarafından üzerinde tartışılan ve açıklık kazandırılmaya çalışılan önemli bir konudur. Liderlik kavramını anlamak karmaşık hatta duygusal bir süreç içerdiğinden liderliğe ilişkin çalışmaları sayısında azalış

yerine zaman geçtikçe artış gözlemlenmektedir. Bu artışın diğer bir nedeni yazındaki kuramların irdelenmesi sonucunda başarılı bir lidere ilişkin tutarlı ve net bir tanımın ortaya konamamasıdır. Liderliğin merak edilen bir konu olmasının diğer bir nedeni ise liderleri hâlâ daha etkin kılabilmek için değerlendirilebilecek ve geliştirilebilecek unsurların var olmasıdır. Bunlar liderlik etkinliği açısından karşılaşılan bireysel farklılıklardır. Nitekim bilim adamları bu farklılıkları ve kaynaklarını ortaya koymaya yönelik birçok çalışma gerçekleştirmektedir (Horner 1997).

Daha önce birçok liderlik tanımlaması yapılmıştı. Bu tanımlamalar liderlik ile ilgili teorilerin geçirdiği evrime göre değişmektedir. Liderlik teorileri gelişim sırasına göre literatürde; özellikler teorileri, davranışının teoriler, durumsallık teorileri ve yeni teoriler olarak sınıflanmaktadır (Brestrich Topçu 2000; Çelik 1999; Erçetin 2000; Hoy ve Miskel, 2010; Şişman 2002b). Liderliğin gösterdiği bu gelişim dönemlerine göre liderlik tanımları da farklılaşmaktadır (Brestrich Topçu 2000), bu nedenle liderlik tanımları, teorilerin egemen oldukları yıllara göre sınıflandırılarak da tanımlanabilmektedir (Brestrich Topçu 2000; Erçetin 2000) . Buna göre 1940'lara kadar olan dönem, liderliğin doğuştan geldiği anlayışına dayalı özellikler yaklaşımlarının egemen olduğu dönemdir. 1940-1960 yılları arası "liderin etkinliği liderin nasıl davrandığı ile ilgilidir" anlayışına dayalı davranışçı yaklaşımların egemen olduğu dönemdir. 1960-1980 yılları arası "etkin lider durumlardan etkilenir" anlayışına dayalı durumsallık yaklaşımlarının egemen olduğu dönemdir. 1980 sonrası dönem ise yeni liderlik yaklaşımlarının egemen olduğu dönem olarak sınıflanabilir (Brestrich Topçu 2000).

Yeni teoriler (Türkçe literatürde en çok bilinen isimleriyle) etik liderlik, kültürel liderlik, öğretim liderliği, vizyoner liderlik, dönüştürücü ve sürdürücü liderlik, kuantum liderlik, kendi kendine liderlik, paylaşımcı liderlik, dağıtılmış (distributed) liderlik, karizmatik liderlik, hizmetçi liderlik, interaktif liderlik, otantik liderlik, ruhsal liderlik, uyum sağlayıcı (adaptive) liderlik, karmaşık sistemlerde liderlik (complexity leadership) olarak sayılabilir (Gündüz ve ark. 2011).

Zaman ilerledikçe, kavramlar değiştikçe, insan ihtiyaç ve beklentileri farklılaştıkkça ve liderlik kavramı üzerinde yapılan çalışmaların sayısı arttıkkça, liderlikle ilgili farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Liderlik üzerine yapılan araştırmalar, genel şekliyle üç başlık altında toplanabilir. Bu araştırmalarda, bir kısım araştırmacı, liderin bireysel özellikleri üzerinde dururken, bir kısım, liderin davranışları ve bir kısım da liderlik yapılan ortamın değişkenliği üzerinde odaklanmıştır. Özetle söylemek gerekirse, yapılan araştırmaların yoğunluğu bakımından, 1940'lara kadar özellik kuramına bağlı olarak açıklanan liderlik modelleri, 1950-65 arasında yapılan araştırmalardan sonra liderlik davranış kuramına göre şekillenmiştir. 1965'lerden sonra günümüze kadar olan dönemde 'durumsallık' kuramıyla açıklanır (Din 2006).

Yönetici ile lider kavramını aynı gören klasik yönetim anlayışında, liderlik tanımlarında genellikle gücün merkezileşmesi ve kontrol üzerinde durulmaktaydı. Yaşadıkları döneme damgasını vuran liderlerin kişisel özellikleri araştırılarak liderlik için gereken bireysel ve toplumsal özellikler belirlenmeye çalışılmıştır (Wexley 1984). Bu yaklaşımla yapılan çalışmalar, liderliğin anlaşılalı sürecinde, belirlenen amaçlara ulaşılabilmesi için liderin bireysel özellik, güdü ve karakter yapılarının anlaşılması gereğine bel bağlamışlardır. Aynı zamanda bu kişisel nitelikler etkili liderlikle ilişkilendirilmiştir (Dikson 2000). Liderlikte özellikler yaklaşımı paralelinde yapılan çalışmalarda ister lideri tanımlarken gücü ve kontrolü vurgulasın, ister grubu ön plana ıkarasın, varılmak istenen nokta; bazı insanların doğal liderler olduğu ve bu doğal liderleri başkalarından ayıran fiziksel karakteristiklere ve yeteneklere sahip oldukları düşüncesidir (Yukl 1981).

Etkili liderlik süreciyle ilişkilendirilen özellikler arasında kendine güven, problem çözme becerileri, yetenek, dürüştlük ve içtenlik, kendini öne çıkaran, bireysel farkındalığı yüksek, baskın karaktere sahip, nesnel, duygusal kontrolü sağlama biçiminde dikkat çekici öğelere yer vermiştir Buna ek olarak esnek olmak, teşvik vermek, empati kurmak, içsel atfetmeyi kullanmak gibi örgütsel görevlerle ilişkili özellikler, güçlü güdüleri olmak, kuvvetli çalışma etiği taşımak, azimli olmak gibi güdülenmeye yönelik nitelikler, kıvrak bir zekaya sahip olmak, deneyime

açıklık, yaratıcılık, insan ve durumları idrak etmek gibi bilişsel ve zihinsel özellikler, boy, iyi görünüm, iyi bir özgeçmiş (eğitim, deneyim, uzmanlık vb.) gibi fiziksel ve özgeçmiş değişkenleri üzerinde çalışılmıştır (Dinç 2006).

Yapılan araştırmalarda liderin sadece belirli özelliklere sahip olmasının yeterli olamayacağı, etkili ve başarılı lideri diğerlerinden ayıran davranışların da liderlik sürecinde etkin olduğu açıklanmıştır. Bireysel özelliklerin etkili bir liderde tamamlayıcı öğeler olarak algılanmasına karşın, lider olarak başarı kazanmak aynı zamanda bir takım becerileri içeren doğru tutum ve davranışların sergilenmesine de dayanmaktadır. Davranışsal yaklaşımları incelemek üzere kavramsal çerçeveye geçmeden önce davranışları oluşturan etmenlere bakmak faydalı olacaktır. Tutum, yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu bütün nesne ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkiye sahip ruhsal ve sinirsel bir hazırlık durumudur. Yani bilişsel ve duyuşsal öğeleri bulunan ve davranışsal öğeleri içeren oldukça kalıcı bir sistemdir. Varsayıma ilişkin kuşkuların ortaya çıkmasına rağmen, tutumların davranışlarımızı etkilediği ve tutarlı davranma yönünde baskı yaptığı söylenebilir. Tutumlar özellikle çarpıcı kılındığında, özgül ölçüldüğünde ve ölçülen davranışla doğrudan ilintili olduğu zaman davranışlarla daha tutarlı hale gelebilmektedir. Ancak bazı dış baskı ve ilişkisiz nedenler insanların tutarsız davranışlar göstermesine neden olabilmektedir (Freedman 1989).

1.11.3. Liderliğin Kuramsal Çerçevesi

Liderlik çalışmalarında 1970'li yıllarla birlikte birbirinden farklı durumların etkilediği birey veya gruplara karşı gösterilen liderlik yaklaşımlarının farklılaşabileceği düşüncesi ile ortaya konan durumsal liderlik kuramları, günümüze kadar farklı alanlarda 3000'in üzerinde araştırmaya konu olmuştur (Bass 1985; Slack 1997). Davranışsal liderlik yaklaşımlarıyla ortaya konulan iki lider davranışından hangisinin daha etkili sonuç doğurduğu konusunda yürütülen çalışmalar, etkili liderlik tarzının durumdan duruma değiştiği şeklindeki bulgular ile sonuçlanmıştır. Yani etkili lider davranışı değişik durumsal etmenlere bağlı olarak ortaya

çıkılmaktadır. Böylece yaklaşım bazı durumlarda etkili olan davranış boyutunun başka durumlarda neden etkili olamadığının açıklanmasına yardımcı olmaktadır (Dressler 1998).

Özellik Kuramları

Tarihsel süreç içerisinde “Özellik Kuramları” kapsamındaki çalışmaların ilkinin Thomas Carlyle (1795-1881) tarafından yapıldığı söylenebilir. Daha sonraki yıllarda yapılan bazı çalışmalar, Özellik Kuramları’nın gelişmesine katkıda bulunmuştur. Stogolill tarafından ilki 1948’de yapılan araştırmalarda, daha evvel belirlenen yaklaşık 300 özellik yeniden gözden geçirilmiş, gruplanmış ve sınanmıştır.

Liderlik konusundaki ilk çalışmalar zamanın askeri ve siyasi yöneticilerin liderlik özellikleri incelenmesiyle başlamıştır. Yaşadıkları döneme damgasını vuran Napolyon, Gandi, Lincoln, Martin Luther King ve Atatürk gibi liderlerin kişilik özellikleri araştırılarak, liderlik için gerekli olan bireysel ve toplumsal özellikler saptanmaya çalışılmıştır. Liderlerin ortaya çıkışları ve etkileri araştırma konusu olmuş, bunların liderlik özellikleri araştırılmıştır.

Özellik kuramları hakkında özetle aşağıdakiler söylenebilir:

- Bazı kişilik özellikleri ile kişilerin lider olarak algılanmaları arasında bir ilişki söz konusudur. Ancak bu ilişki, durum, görev, zaman ve benzeri değişkenler göz önüne alınarak dikkatle değerlendirilmeli ve sadece özelliklere dayalı olarak liderlik gibi karmaşık bir sürecin açıklanamayacağı bilinmelidir.
- Özellikler kuramlarını zenginleştiren, geliştiren, araştırmaların vurgularında liderlik eğitiminde, durum, görev, zaman vb. değişkenler göz önüne alınarak yararlanmak olasıdır (Erçetin 1998)

Özellik Kuramına ilişkin yapılan araştırmaların ortaya koyduğu sınırlılıklar ve bu kuramın etkili lider davranışını açıklamada yetersizliği, araştırmacıları liderlik

konusunda başka boyutları araştırmaya yöneltmiştir. Özellik kuramının izleyenlerin ihtiyaçlarını göz ardı etmesi, çeşitli özelliklerin görece önemini açıklığa kavuşturması ve durumsal faktörleri dikkate almaması, önemli sınırlılıklarını oluşturur (Çelik 1999)

Davranışsal Kuramlar

Davranışsal kuramlar kapsamında yer alan çalışmalar, daha çok liderin davranışları, davranışlarının bir örüntüsü olarak liderlik biçimleri ve bunların grup üzerindeki olası etkileri üzerinde yoğunlaşmışlardır.

Davranışçı kuramlar liderlerin davranışlarını analiz etmiş, lider davranışlarının temel yönelimini belirlemeye çalışmıştır. Davranışsal kuramlar, lider davranışının iki önemli boyutu üzerinde durmuştur. Bunlar görev yönelimli ve ilişki yönelimli liderlik davranışlarıdır (Çelik 1999).

Davranışçı kuramlar lider davranışını analiz ederken grubun yapı ve işlevini de araştırmışlardır. Davranışçı kuramlara göre etkili lider bireysel ya da grupsal hedeflere ulaşmayı sağlamada iki yol izler:

- a) Görev yönelimli liderlik davranışı sergileyerek iş görenleri daha kaliteli iş yapmaya yöneltir.
- b) Grup üyelerine destek sağlayarak iş görenlerin bireysel hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olur (Hellriegel ve ark. 1986).

Davranışsal kuram sadece liderliğin yapısı hakkında araştırma yapmayı amaçlamamıştır. Eğer özellik yaklaşımı başarılı olsaydı, liderlik gerektiren örgütlerde ve gruplarda formal makamları dolduracak doğru kişilerin seçilmesi için bir temel sağlayacaktı. Aksine davranışsal kuramlar liderliğin önemli davranışsal belirleyicilerini ortaya çıkarırsa, insanları lider olarak eğitebiliriz. Uygulama açısından özellik kuramı ile davranışsal kuram arasındaki fark, kuramların varsayımlarından doğmaktadır. Davranışsal kuramı yönlendiren iki önemli çalışma

vardır: Bunlar Ohio State Üniversitesi ile Michigan Üniversitesi çalışmalarıdır (Robbins 1994).

Durumsal Lider Kuramı

Kuramının önemli bir yönü, durumsal koşullarla liderlik davranışlarını entegre edebilmesidir. Kuramın temel varsayımı ise lider davranışlarının değiştirilememesi nedeniyle yöneticiyi sergilediği davranışa uygun koşullarda çalıştırmanın gerekli olduğunu savunmasıdır (Dessler 1998). Kuram ayrıca lider kişiliği, grup ve durumsal faktörler arasında bir etkileşim olduğunu öne sürerek değişik kişilik ve davranıştaki liderlerin farklı durumlarda başarılı olabileceğini savunmuştur (Hortaçsu 1997).

Durumsal liderlik kuramı, lideri izleyen iş görenlere ağırlık vermektedir. Liderlerin özellikleri, göreve ya da iş görene yönelimi, erkini kullanmada güçlülüğü bundan önceki kuramların ana konusuydu. Durumsal liderlik kuramına göre, lidere ortam hazırlayan değişken onu izleyenlerin özellikleridir. Durumsal lider kuramına göre lideri lider yapan temel değişkenler onu izleyenlerin olgunluk düzeyidir. Lider kendini izleyenleri olgunlaştırarak üzerindeki etkinliğini yükseltebilmektedir. (Can 2002)

Fiedler'in Durumallık Kuramı

Fieldler (54) tarafından önerilen “Durumsal Liderlik Modeli”nde lider, yapılacak işin gerektirdiği farklı durumlara göre çeşitli davranışlar sergileyerek beraberindekileri güdülemeye ve başarı olmaya yönlendir. Yazara göre, lider durumun doğasını anlamak üzere çaba göstermeli ve davranışlarını bu yönde modifiye etmelidir. (Dinç 2006)

Fieldler'e göre liderin kişiliği ile bulunduğu ortamın karmaşıklığı ve yapısal özelliği bir araya gelerek lideri oluşturur. Durumsallık yaklaşımına göre liderin etkinliği, özellikle liderin örgüt içindeki bulunduğu yere ve karşı karşıya kaldığı

koşullara bağlıdır. Bundan dolayı bazı liderler, bulunulan koşullara göre bir örgütte başarılı olurken, başka örgütlerde başarısız olabilir (Erdoğan 1991)

Doğa sporları ve macera programlarında durumsal değişkenler sıklıkla ve aniden değişebilmektedir. Bu nedenle lider, grup ve duruma ilişkin şartlar ortak bir biçimde değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Fieldler (54)'ın dile getirdiği gibi stresli durumlarda, grup içerisinde çatışma veya fikir ayrılıklarının yaşanması, çevre ve atmosfer şartlarının giderek kötüleşmesi gibi az tercih edilecek durumlarda veya tersi şartlarda, liderin kontrolü sağlamak için hangi davranış yaklaşımlarını (birey-görev yönelimi gibi) benimseyeceği çalışmamız açısından önem taşımaktadır. (Dinç 2006)

Yol-Amaç Kuramı

Yol-Amaç Kuramı, Robert House ve Martin Evans tarafından geliştirilmiştir. Yol-Amaç Kuramı, lider etkinliğini amaçlamaya yönelik olarak geliştiren bir durumsal liderlik kuramıdır. Bu kuram, liderliğin görev ve ilişki davranışını benimsemektedir. Yol-Amaç Kuramı; liderin, izleyenlerin gösterilen amaca ulaşabilmeleri için onları amaca güdülmesini üçüncü boyut olarak eklemektedir. Bu kuramda liderin izleyicileri nasıl etkilediği, iş ile ilgili amaçları nasıl algıladığı ve amaca erişme yollarının neler olduğu üzerinde durulmaktadır. (Hoy ve Miskel 1991; Başaran 1992; Eren 1991).

House ve Dessler liderin nasıl etkili olabileceğine farklı perspektiften öneri getirmiştir. Yol-Amaç Modelinin temeli Georgeoplos ve arkadaşları tarafından geliştirilen Yol-Amaç Hipotezine ve motivasyondaki “Beklenti” (expectancy) kuramına dayanmaktadır (Luthans). Bu kurama göre başarı büyük ölçüde ödüllendirilmiş bir davranışın fonksiyonudur. Ödüller, bireyin görevi başarma sürecinde kendi başarı düzeyini algılayıp bir değer atfederek elde etmiş olduğu kişisel tatmini olarak belirtilen içsel, bireye çevresi tarafından kazandığı başarı sonucu verilen dışsal (zam, ikramiye, sosyal kabul,terfi vb.) biçimde olabilir. Dışsal

ödüllerin bireye gelmeme olasılığı da vardır. Birey aldığı ödüller sonrası bir tatmin duygusu geliştirecektir (Eren 2004).

Yol-Amaç kuramına göre astların amaca güdülenmesi en önemli unsurdur. Astların amaçtan beklentileri arttıkça amaca ulaşma çabaları da artar. Astların kişisel amaçları ile örgüt amaçları birlikte doyurulduğunda performansta artacaktır. Bu model lideri, amaçlara giden yolu netleştiren, engel ve güçlükleri azaltan, bu yoldaki kişisel tatmin fırsatlarını arttıran ve astların iş ile ilgili amaçlarına yardım eden bir kişi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca liderler astların davranışlarını etkileyebilecek çeşitli araçlara sahiptir. Bunların başında ödüllendirme gücü ve ödüllere giden yolun aydınlatılması imkanı gelmektedir. Kuram, genel çerçevede iki öneriyi temel alır; lider davranışı, (1) takipçilerinin ihtiyaçlarını karşılamaının etkili performansa bağlı olduğu boyutta motivasyoneldir, (2) takipçi çevresini, etkili performans için ihtiyaç duyulan koçluk, rehberlik, destek ve ödüllendirme yoluyla tamamlayıcı boyutta motivasyoneldir- ödül başka türlü elde edilemez. (Dinç 2006)

Normatif Liderlik Kuramı

Vroom ve Yetton, liderin astlarını karar verme sürecine katma durumuna göre uygun liderlik davranış biçimlerini geliştirmiştir. Bu liderlik kuramı, her duruma uygun tek bir liderlik biçiminin olmadığını savunmaktadır. Bununla birlikte, otokratik liderlikten demokratik liderliğe doğru geniş bir çerçeve içinde uygun liderlik davranışları oluşmaktadır. Vroom ve Yetton'un modelinde iki durumsallık değişkeni bulunmaktadır. Bunların birincisi, kararın kabulü ve kalitesidir. İkincisi ise liderlik biçimidir (Hellriegel ve ark. 1986).

Vroom ve Yetton, liderlikte karar verme sürecini dikkate alarak geliştirdikleri kuramlarında, duruma uygun olan kararlara katılıma derecesine odaklanmışlardır. Lider önce durumu analiz eder ve karar verme sürecine katılım için uygun düzeyi seçer (Ivancevich 2003; Dessler 1998).

1.11.4. Liderlik ve Yönetim

Lider terimi çoğu zaman yönetici terimiyle aynı anlamda kullanıldığı halde, bu iki terim birbirinden oldukça farklı anlamlara sahiptir ve yöneticilik liderlikten daha kapsamlı bir olgudur. Liderlik doğrudan insan davranışlarıyla ilgilidir ve yönetimin sadece tek bir yönünü ifade eder. Daha geniş bir kavram olan yönetim, liderlik faaliyetini içine almakla birlikte, davranışsal olmayan insanları doğrudan etkilemeyen fonksiyonlarla da ilişkilidir. Yönetim bir kurumun amaç değer ve hedeflerini saptamaya ve bunları gerçekleştirmeye yönelik bir süreçtir (Türksoy 2010).

Gruplar, işletme, kurumlar ve spor kulüplerini oluşturan bireyler gerekli ölçüde bir işbirliği sağlamadıkları sürece sistemleri netleşmez, süreklilik ve gelişme gücünü yitirirler ve sonuçta çözümler, dağılırlar. Bu dağılma kurumlar, spor kulüpleri ve diğer işletmeler için iflas, başarısızlık veya tasfiye anlamına gelmektedir. Kurumların başarısızlıklar karşısında varlıklarını sürdürebilmeleri için işbirliği sağlayan en etkin öge olan liderlik, bu yüzden yönetimler için gereklidir ve büyük önem taşır (Tosun 1992).

Warren Bennis yöneticilik ve liderlik arasında büyük ve önemli farklar olduğunu belirterek şöyle anlatmaktadır: "Yöneticilik ile liderlik arasında derin farklar vardır. Her ikisi de önemlidir. Yöneticilik uygulamaya koymak, işleri yürütmek, yönetim ve sorumluluğu üstlenmek anlamına gelir. Liderlik ise etkilemek, tutulacak yolu ve yönü seçmek, davranışları ve görüşleri yönlendirmektir. Yöneticiler işleri doğru yaparlar, liderler ise doğru işleri yaparlar. Bu farklar, bir yandan gelecek perspektiflerini ve kararlarını gerektiren görev ayırımında ortaya çıkarken öte yandan da günlük işlerin doğru yapılması, yani verimlilikte belirginleşir" (Türksoy 2010).

Yöneticilik ve liderlik arasındaki farklılardan biri de liderliğin doğuştan gelip gelmediği konusudur. Bu konuda iki ayrı fikir vardır. Birincisinde liderlik doğuştan gelen bir kimlik ile başlar, gücün ve vizyonun birleştirilmesiyle yol alır. Potansiyel

liderleri ortaya çıkaracak olan ise, bilimsel ve iş yönetiminin sağlayacağı bakış açıdır. İkinci görüş ise liderliğin, yöneticilik gibi bir yetenek olduğunu ve buna bağlı olarak da öğrenebileceğini ileri sürerken, “Herkes anadan doğma liderdir” ibaresini de kullanmaktadır. Önemli olan potansiyeli ortaya çıkaracak sürecin işletilmesidir. Bu üç adımlı süreç için birey, vizyona sahip olmalı ve oluşturduğu imajla insanlara yön vermeli, yeteneklerin harekete geçirilmesini sağlayacak çalışma ortamı oluşturmalı ve son olarak da oluşturulan vizyon, strateji ve yetenek eyleme dönük olmalıdır (Arıcıoğlu 2000).

Yönetici ve lider arasındaki farklılıkları yaratan düşünce ve eylem biçimlerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Mütercimler 2006):

Yönetici yönetir, lider yönetirken yenilikler yapar,
Yönetici düzeni korur ve sürdürür, lider ise farklılık oluşturur,
Yönetici hata arar, lider hataları düzeltir,
Yönetici niceliğe önem verir, lider niteliğe,
Yönetici konuşur, lider dinler
Yönetici gücünü pozisyonundan alır, lider kişisel ilişkilerinden,
Yönetici elindekini korumaya, lider elindekini geliştirmeye,
Yönetici kısa dönem bakış açısına, liderin uzun bir perspektifi vardır,
Yönetici sistem ve yapı üzerinde odaklanır, lider insanlar üzerine,
Yöneticinin gözü kar ve zarar çizgisindedir, liderin gözü ufuklarda,
Yönetici çalışanları kontrol eder, lider çalışanları teşvik eder,
Yönetici normları muhafaza etmeye çalışır, lider verimli olmayan normları değiştirir,

Yönetici “nasıl” ve “ne zaman” sorularına, lider “ne” ve “niçin” sorularına önem verir,

Yönetici mevcut şartları uyum sağlar, lider ekibinin etkili olacağı şartları oluşturur.

1.12. Sporda Liderlik

Sporun “lider ve liderlik” kavramıyla ilişkisinden bahsetmek için öncelikle spor kavramını açıklamak gerekir. Spor bireyin beden ve ruh sağlığını geliştirmesinin yanı sıra belirli kurallara göre rekabet ölçüleri içerisinde mücadele etme, heyecan duyma, yarışma ve üstün gelme amacını güder. Gerek yarışma esnasında, gerekse yarışmadan sonra elde edilen haz, sporcuya davranışlarını tekrarlatma güdüsü verir, başarı için ise performansın artması gerekir. Sporcunun yarışma sürecinden ve sonucundan alacağı haz, performansı arttırıcı davranışları da gdeleyebilir (Türksoy 2010).

Lidersiz bir takım dümensiz bir gemiye, pilotsuz bir uçağa veya maestrosuz bir orkestraya benzetilebilir. Liderlik, olabileceklerle ilgili olarak diğer insanlara görüş ve yn vermeyi gerektirir. Etkili liderlik birtakım gelenekler yaratmada becerili olmayı gerektirir. Etkili liderler takım sporuyla ilişkili olarak takım kültürü yaratmada başarılıdırlar. Bu kültür, takım sporcularının, yardımcılarının ve bu organizasyona katkıda bulunan herkesin seçimi, motivasyonu, ödüllendirilmesi, korunması ve birleştirilmesini içine almaktadır (Konter 1996).

Sporda liderlik bireyin resmi (rgt veya kurum tarafından belirlenmiş) ve resmi olmayan (zaman içinde takım ilişkileri sonucunda ortaya çıkan) görevleri neticesinde takım üyelerini veya birlikte olduğu grup üyelerini belirlenmiş bir hedef için etkilenmesi şeklinde ortaya çıkabilir (Eys ve ark. 2007).

Araştırmalar göstermiştir ki; sporcular veya spora ilgi duyan diğer pek çok kişi için takımın başarıya ulaşmasında, takım ruhunun oluşturulmasında veya amaçlanan hedefe ulaşmak için liderliğin ve etkili bir liderin oldukça büyük bir katkısı vardır. Liderlik sürecinin diğer alanlarda olduğu gibi spor ortamında da bu kadar önemli olması araştırmacıları ve teorisyenleri sporda liderlik sürecinde etkili olabilecek faktörlerin belirlenmesi için yapılabilecek araştırmalara yönlendirmiştir. Bu araştırmalar sonucunda pek çok model veya ölçek geliştirilmiştir. (Güngörmüş ve ark. 2007)

Sporunda grup dinamiklerini ortaya çıkarmak için yapılan çalışmalar grubun birçok yönü üzerine odaklanmıştır; grubun büyüklüğü, yapısı, liderlik, uyum, motivasyon, görev, saygınlık, yeterlik, vb. gibi. Bunlardan biri olarak görülen liderlik ise, insanları istenen bir amaca doğru yönelten, belirli bir topluluğu sevk ve idare etmek için gereken özellikler; belirlenen amaçlar için bireyler ve grubu etkileyen davranışsal süreç olarak tanımlanır (Barrow 1977). Liderlik ve antrenörlük alanında çalışmaların genel sonucu olarak “etkili antrenör” başarılı performans elde eden liderdir. Etkili antrenör, sporcuların birçok kişisel ve bireysel ihtiyaına cevap vermeye hazır olmalıdır. Etkili bir antrenör, sporcularının kişisel beklentilerine cevap vermeye hazırlıklı olan ve antrenörlük becerilerini geliştirerek takımın performansında fark yaratabileceğini ve kendi davranışlarının sporcuları üzerinde yaratacağı etkiyi bilebilen kişidir (Anshel 2003).

Spor yönetiminde liderlik amaçların ve planların gerçekleşmesinde en önemli etken olarak kabul edilmektedir. İyi bir lider örgüt üyelerinin kapasitelerini maksimum kullanmaları için ortam yaratmak ve motive etmek zorundadır. Takım sporları ya da bireysel sporlarda antrenör aynı zamanda iyi bir lider ve motive edici olmak zorundadır. Bu yüzden bir lider olarak antrenör insan psikolojisi ve onun beşeri ilişkilerini anlamak zorundadır. Çoğunlukla kazanma ve başarı teknik kapasitelerin kullanımı yanında sporcunun zihinsel ve psikolojik unsurlarının da başarı için en st düzeyde olması gerekmektedir (Biçer 1994).

Sporcuların müsabakaya hazırlık döneminde şikyet ettikleri temel problemleri, antrenörleri tarafından kullanılan liderlik stiline yöneltmiştir. Tutko ve Richards lider olarak birçok antrenörün sıkı disipline, kuralların katılığına iyi motivasyona ve sporcuların insanlık dışı tutumlarına itimat ettiğini ve onların otokratik olarak karakterize edilmiş olduğunu belirtir. Ogilvie ve Tutko (1971) geleneksel spor egzersizlerinin ve değerlerin yok olduğunu, vahşileştiğini ve kasların duyarsız ve otokratik olduğunu öne sürmüşlerdir. Yakın zamanda yapılan araştırmalar göstermiştir ki, genellikle antrenörler otoriterdir ve oyuncuların antrenör yanında karar verme hakkı yoktur (Tutko ve Richards 1998).

Sportif alanda yapılan liderlik araştırmaları, genel olarak takım yönetimi açısından antrenörler (coach), takım kaptanları ve oyuncular, kulüp ve spor örgütleri açısından ise yöneticiler üzerine yoğunlaşmıştır. Spor etkinliklerinde ortaya çıkan farklı yapısal nitelikler, sisteme bağlı kurallar, etkinlik alanındaki pozisyona bağlı ilişkiler ve kesin başarı kayıtları ile sportif takımları diğer örgütlerden kati olarak farklılaştırmaktadır (Chelladurai ve Saleh 1980).

Liderlik ve etkinlik arasındaki ilişki spor alanındaki ilişki spor alanında aıka görülmektedir. Profesyonel spor organizasyonlarına bakıldığında ekipteki yetenek ender olarak söz konusu olmaktadır. Hemen hemen her takımda yüksek yeteneğe sahip oyuncular bulunmaktadır. Antrenör ve birkaç anahtar oyuncu tarafından sağlanan liderlik organizasyonunda farkı yaratır. Ekibin etkinliğini değiştirmek için antrenörün liderliğini ne çıkarmak gerekir (Erkmen 2007).

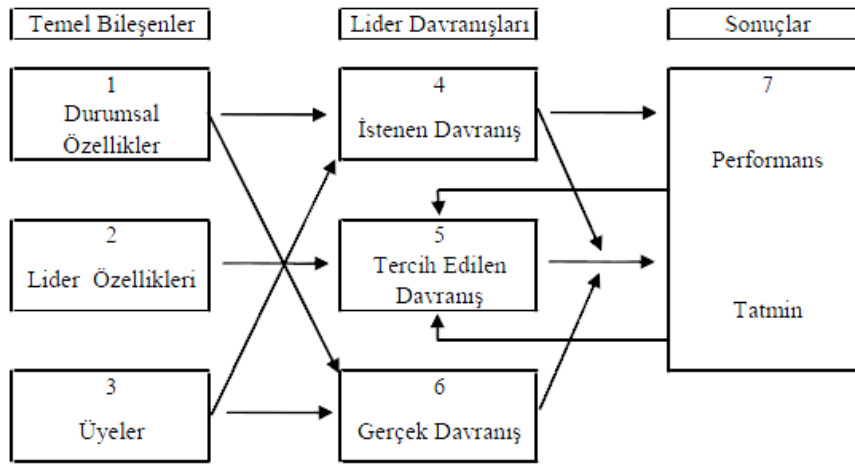
1.12.1. Sporda ok Boyutlu Liderlik Modeli

Liderlikle ilgili psikologlar tarafından ortaya atılan teoriler daha sonra spor ortamlarında özellikle de antrenörler üzerinde deneysel olarak test edilerek yürütülmüş çalışmalardır. Sage, Chelladurai, Riemer ve Carron, spor bağlamında liderlikle ilgili teorik bilgileri gözden geçirerek geliştirmişlerdir. Chelladurai'nin "ok Yönlü Liderlik Modeli", liderliği daha kavramsal hale getirmek için gerekli faktörleri ortaya koyan bir sentezdir (Türksoy 2010).

Liderlikle ilgili modellerin birçoğu sporla ilgili olmayan endüstri, ticaret ve askeri kuvvetlerle ilgili alanlardan yararlanılarak ortaya atılmıştır. Bu modeller, spor ve beden eğitimi ile ilişkili özellikler taşımamaktadır. Sportif durumlarla ilişkili olarak Chelladurai (1978, 1990) ok boyutlu liderlik modeli geliştirmiştir. Chelladurai'nin modelinde kullandığı kavramlar karşılıklı etkileşim sürecine dayalı bir özellik göstermektedir. Bu bilim adamına göre sporda etkili liderlik, bütün üyelerin ve liderin durumsal özelliklerinin etkileşimine bağlı olmaktadır. Bu nedenle

etkili liderlik, durumun zorluklarına ve sporcuların özelliklerine bağlı olarak değişmektedir (Weinberg ve 1995).

Chelladurai'nin (1978) geliştirmiş olduğu sporda Çok Boyutlu Liderlik Modeli (LSS (Leadership Scale for Sport)) şunu ifade etmektedir: performans ve tatmin, arzu edilen, tercih edilen ve gerçek lider davranışı arasındaki uyumun ürünüdür. Chelladurai'nin bu modelinde kullandığı kavramlar karşılıklı etkileşim sürecine dayalı bir özellik göstermektedir. Ayrıca sporda etkili liderlik bütün üyelerin ve liderin durumsal özelliklerinin etkileşimine bağlı kalmaktadır. Kısaca liderliğin sonuçları üye tatmini ve performans üç tip liderlik davranışının etkileşiminden elde edilir. Bunlar, istenen lider davranışı, grup üyeleri tarafından tercih edilen lider davranışı ve gerçek lider davranışıdır. Bu tip lider davranışları üç ayrı kategoriden oluşmaktadır: durumun özellikleri, liderin özellikleri ve asların veya grup üyelerinin özellikleri Chelladurai'ye göre sporda çok boyutlu liderlik modeli aşağıda gösterilmektedir (Türksoy 2008).

Şekil 16. Sporda Çok Boyutlu Liderlik Modeli (Chelladurai)

Chelladurai (1984), çok boyutlu liderlik kuramını bu üç değişkenin birbiriyle etkileşimi sonucu ortaya çıkan liderlik tercihlerinin süreç sonundaki tatmin ve performansa ulaşma düzeyi ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Tatmin, sporcu ve liderin tercih ettiği ve algıladığı liderlik stiline uyumu halinde yükselmektedir ve antrenör etkili bir liderlik sergilemektedir. Özellikle ödüllendirici ve eğitici-öğretici

davranışlarda ortaya çıkan çelişki, tatmin düzeyini düşürmektedir. Tatmin ve performansın artırılabilmesi amacıyla ortaya konan liderlik stiline Hersey ve Blanchard tarafından açıklanan ve katılımcıların olgunluğu, bilişsel durumu, eğitimi, becerisi gibi durumsal değişkenlerden de etkilenmekte olduğu bildirilmiştir. Aynı zamanda Yol-Amaç kuramında ele alınan çevresel gereklilik ve baskıların da bu tercihi etkileyen durumsal değişkenler olarak ele alınmakta olduğu vurgulanmıştır. (Dinç 2006).

Bu modelde liderlik davranışının üç boyutuna önem verilmektedir. Sportif tatmin ve performans sonucu üç lider davranışı (istenilen, tercih edilen ve gerçek liderlik davranışı) arasındaki uyum derecesine bağlıdır. Bu üç liderlik davranışının ortaya çıkmasına ise durumsal özellikler, lider özellikleri ve üye özellikleri neden olmaktadır. Liderin mevcut davranışları grup üyelerinin tercihiyle ve durumsal ihtiyaçlarla ne kadar uyumluysa, grup performansı ve grup üyelerinin tatmini o kadar artacaktır (Weinberg ve Gould 1989).

Chelladurai'nin üç lider davranışının ortaya çıkmasında etkili olan faktörler şunlardır:

Durumsal Özellikler: Yapılacak spor branşının takım veya bireysel spor olup olmadığı, takımın hedefi, sosyokültürel çevre.

Liderlerin Özellikleri: Liderin cinsiyeti, yaşı, meslekteki deneyimi, yeteneği ve kişiliği.

Üyelerin Özellikleri: Yaş, cinsiyet, beceri düzeyi, kişilik özellikleri.

Chelladurai'nin Sporda Liderlik Skalası (LSS); sporcuların tercih edilen antrenörlük davranışını algılama şekillerini ve antrenörlerin antrenörlük davranışını algılama şekillerini ölçer. LSS, lider davranışın beş boyutu üzerine açıklanır. Bunlar; antrenman ve eğitim, pozitif geri besleme, sosyal destek, demokratik davranış ve otokratik davranıştır (Türksoy 2010).

1.12.2. Doğa Sporları Etkinlikleri ve Liderlik

Bu çalışmada oryantiring ve liderlik konularının yanında doğa spor etkinliklerinin liderlik becerilerinin ortaya çıkarılmasında nasıl bir rol oynadığını üzerinde de durulmuştur.

Doğa Sporları; Rekreatif bir etkinlik olarak spora ilginin artması çeşitli toplumsal kurumları bu konuda organizasyonlar yapmaya yöneltmektedir. Okullar, spor kulüpleri, çeşitli dernekler ve devlet kuruluşları müsabaka niteliği taşımayan rekreatif amaçlı sportif etkinlikleri düzenlemeye başlamışlardır. Trekking, kampçılık, rafting gibi yeni bir takım spor branşları bu organizasyonlarla gündeme gelmeye başlamış, böylece sporun yeni çeşitlerinin tanıtılması ve yaygınlaşması sağlanmıştır (Öztürk 1968).

Diğer bir tanımla, doğa sporları insanları doğayla bütünleştiren uygulaması büyük zevk veren ve heyecan tutku yaratan, seyretmesi heyecanla birlikte doğa özlemine ortaya koyan spor dalıdır (Mengütay 2003).

Doğa sporları “Hava”, Su” ve “Kara” sporları olarak üç gruba ayrılmaktadır.

Hava Sporları: Havacılık belirli bir teknik ve uçuş araçları kullanılarak havada uçmaya dayanan spor dalıdır. Bunlara örnek olarak paraşüt, yamaç paraşütü, yelken kanat, delta kanat, para alpinizm ve planör örnek olarak verilebilir.

Su Sporları: Su altı ve su yüzeyinde çeşitli şekillerde yapılan sporlara denir. Su sporları yelkencilik, uçurtma sörfü, rafting, kürek, kano, serbest dalış, sualtı, katamaran, su kayağı ve windsurf.

Kara Sporları: Doğa yürüyüşü, izcilik, doğa kampçılığı, bisiklet, dağcılık, mağaracılık, kaya tırmanışı, kanyon geçişi, zirve tırmanışı, oryantiring, at biniciliği, kayak, snowboard.

Bir kara sporu olan oryantiring daha önce de belirtildiği üzere hem bir doğa sporudur, hem de düşünceye ve pratik zekaya dayanan bir spordur. Bu sporda koşma, harita ve pusula kullanma, doğru ve çabuk karar verebilme, risk alma, kontrol noktalarını buldukça kendine güven, kendini yönetme kabiliyeti gibi birçok unsuru bir arada barındırmaktadır.

Doğa sporları ayrıca doğa (açık alan) eğitim kapsamına da girmektedir. Doğa eğitimi tipik eğitim süreçlerinden farklı bir özellik taşımaktadır. Doğa eğitimi katılımcılara, etkinliklere katılım için kuvvetli bir motivasyon sağlamakta ve aynı zamanda karar verme, takım çalışması, kişiler arası iletişim ve problem çözme becerilerinin gerektiği ortamlar ve etkinlikler sunmaktadır. Bunların yanı sıra, eğlence ve oyunlar içermektedir (Wagner ve Campbell 1994).

Doğa eğitiminde katılımcılar, kapasitelerinin ne olduğunu değerlendirmek, güçlü olmak, kendi başına yeterli olmak ve işbirliği için, olanaklar bulabilmektedirler (Smith ve Vaughan 1997).

Yönetici geliştiren programların bir parçası olan doğa eğitimi, katılımcıların kişisel takım ve liderlik gelişimlerine katkıda bulunmaktadır. Bu gelişmelerin saptanması için, çok sistematik araştırmalar gerekmektedir (Badger ve ark. 1997).

Doğa eğitimine dayalı yönetici geliştirme programlarının popülerliği, günümüzde artmıştır. Ancak hala bazı eğitmenler ve yöneticiler tarafından “bu eğitimin gerçek iş yaşamına taşınabilirliği” sorgulanmaktadır. Doğa eğitiminde yaşanan becerilerin, iş yaşamına aktarımı için önerilen “sanal gerçekçilik eğitimi” (virtual reality training), doğa eğitimi programlarına yeni yeni dahil edilmiştir. Bu program katılımcılara, gelişim evrelerinde kendi iş olanaklarını yeniden geliştirmelerine ve gerçek iş yaşamlarına transfer etmelerine olanak sağlamaktadır. (Wagner ve Campbell 1994)

Doğanın potansiyel gücü ve direnci karşısında insanın sadece fiziksel, bilişsel ve duyuşsal özelliklerini kullanarak yaşamını devam ettirmesinin temel amaç olduğu

doğa sporları etkinliklerinde de kritik noktalarda lider ve liderlik önemli yer tutmaktadır. Özellikle dağcılık, akarsu sporları, birtakım hava sporları gibi faaliyet alanlarında, hedef olarak belirlenmiş kriterlere ulaşmada liderin göz ardı edilemez düzeyde etkililiğe sahip olması gerekmektedir. Toplumsal açıdan serbest zaman etkinlikleri boyutunda yaygın olarak düzenlenen doğa sporları etkinliklerinde liderin etkileme gücünü sağlayacağı davranış biçimleri araştırmaya değer bir alan olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra işletme, endüstri ile spor liderliği arasında Caplov tarafından ifade edilen durumsal ve örgütlenme farklılıkları, takım ve oyun sporları ile doğa sporları arasında da kendini göstermektedir. Buna rağmen spor alanında çalışan antrenörlere yönelik çalışmalar olmasına karşın doğa sporları liderlerinin davranışlarının belirlenmesine ilişkin çalışmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle doğa sporlarında etkinliğin gerçekleştirildiği alanın yabani yaşamın merkezi (Cox ve Fulsaa 2003) olması kontrol mekanizmalarının azlığı ve durumsal özelliklerin (arazi, atmosfer şartları gibi) değişkenliği sporcular arasında deneyimin önemini vurgulamaktadır. Deneyimin kazanılması aşamasına gelinceye kadar öncelikle yapılan etkinliklere katılan acemi gruba refakat edebilecek, yönlendirmeler yaparak karar verme mekanizmasının merkezi konumunda bulunacak bir liderin gerekliliği kaçınılmaz olmaktadır. Yol-amaç kuramında da özel lider davranışının etkililiğinin ikincil kişilik ve yetenekler ile görevin nitelikleri tarafından idare edildiğini öne sürmektedir (Chelladurai 1993).

Doğa eğitimi programlarında söz konusu olan deneyimsel öğrenmenin, liderlerin beceri, bilgi ve davranışları üzerinde büyük etkisi olduğunu savunan araştırmacılar, beş temel “deneysel öğrenme” alanı geliştirmişlerdir. Bu alanların liderlere teori ile uygulama arasında köprü kurmalarına yardımcı olacağı vurgulanmıştır. Bu beş temel deneysel öğrenme alanı araştırmacılar tarafından beş başlık altında sınıflandırılmıştır. Bunlar:

1. Kendi kendini anlama (Understanding self)
2. Araştırmayı kullanma (Using Inquiry)
3. Örgütleri şekillendirme (Shaping Organizations)
4. İnsanları anlama (Understanding People)
5. Çevreyi anlama (Understanding Environments)

Bu beş temel deneysel öğrenme alanını kapsayan programlara katılan katılımcılara, sınıf içi veya sınıf dışı aktivelerinde, problem çözme aktivitelerinde ve alternatif aktivitelerde, kendilerini lider olarak geliştirmeleri sağlanmaktadır (Barnett ark. 1992).

Priest ve Dixon'a göre doğa sporları lideri olarak görev ya da ilişkiye yönelimin yanı sıra kendinizi çalışırken bulduğunuz durumun uygunluğuna dikkatin yoğunlaştırılması önem taşımaktadır. Yazarların durumsal yaklaşımlarla ortaya atılan kuramlardan derleyerek belirlediği doğaya ilişkin beş durumsal uygunluk faktöründen bahsedilebilir:

- (a) Çevresel tehlikeler; hava durumu, tehdit ve tehlikeler, öznel ve nesnel riskler,
- (b) Bireysel yeterlik; deneyim, kendine güven, beceri, tutum, davranış ve bilgi,
- (c) Grup birliği; moral düzeyi, olgunluk, işbirliği, iletişim, karşılıklı güven, sorumluluk ve ilgi,
- (d) Lider uzmanlığı; saygınlık, karar verme, stres düzeyi, yorgunluk, algısal kapasite,
- (e) Kararların yarattığı sonuçlar; problemin açıklığı, çözüm süresinin yeterliliği, kaynakların varlığı, tahmin edilen olası gelişmeler, belirsizlikler ve doğada mücadele düzeyi.

Priest ve Dixon'a göre çevresel tehlikeler fazla, etkinliğe ilişkin bireysel yeterlik düşük, grup birliği kötü, uzmanlık düzeyinde liderin acemiliği ve kararın yarattığı sonuçların belirsiz ve gizli bulunması durumsal uygunluğu, düşürmektedir. Tam tersi bir yaklaşımda ise, durumsal uygunluk artmaktadır (Priest ve Dixon 1991).

Bu beş basamaklı durumsal uygunluk kriterleri, liderlik tipi ve lider eğilimi bir araya toplanarak COLT (Doğa Sporları Liderlik Kuramını) ortaya koyan araştırmacılar, kuramlarında ilişki yönelimini y düzlemlerinde ve göreve yönelimli lider davranışını x düzleminde tanımlamışlar, durumsal uygunluğa ilişkin kayıtları da

z düzleminde göstermişlerdir. Bu yapı birbiriyle ilişkili üç farklı grafikte farklı durumsal uygunluk düzeyinde sergilenen (düşük-orta yüksek) liderlik tiplerini matris kullanılarak göstermektedir. Doğa sporları ve macera etkinliklerinde benimsenebilen liderlik tiplerini de, psikoloji ve endüstriyel alanlara yönelik çalışmalarla tanımlananlara benzer şekilde, demokratik, otoriter ve haktan vazgeçerek katılımcıya serbestlik tanıma anlamında kullanılacak abdicatic tarz olarak benimsemişlerdir (Dinç 2006).

Kuramda orta uygunluk hali tehlikelerin kabul edilebilir sınırlarda olduğu tipik doğa sporları etkinliklerini işaret etmektedir. Lider yeterli düzeyde uzmanlık sergilemekte, bireyler ise makul düzeyde sorumlu, grup ilişkileri ise iyidir. Bunların sonucunda verilen karar telafi edilebilir düzeydedir. Bulunulan orta seviye uygunluk halinde, eğer lider eğilimi ilişki yönündeyse, serbestlik yanlısı (abdicatic) liderlik tipi uygulanmaktadır. Eğer davranışlar, ilişki ve görev eğilimi arasında dengedeysen demokratik, görev yönünde ağırlık kazanıyorsa otoriter liderlik tipi ortaya çıkmaktadır. Durumsal uygunluğun en yüksek düzeye çıkması (tehlikelerin düşük, liderin yüksek uzmanlığa sahip, katılımcıların ise etkinlik için yüksek beceriye sahip olması) halinde lider ilişki yönelimini arttırarak sorumluluk, problem çözme ve etkinlik kararlarını (rota seçme, araç-gereç tercihi, mola süreleri vb.) katılımcılara bırakmakta ve sadece etkinliğin geneline nezaret etmektedir. Bu durumda otoriter tarz çok nadiren hissedilebilir. Tam tersi durumlarda, yani yukarıda anılan temel kriterlerden biri veya birkaçında aşırı azalma, risk ve sonuçlardaki belirsizliğin aşırı hissedildiği durumsal uygunluğun çok azalması halinde ise lider gücü elinde bulundurup görev yönelimli davranışları sergileyerek otoriter tarza yönelmektedir. (Dinç 2006)

Modelin işlerliğine ilişkin olarak araştırmacılar, bir etkinlik süresince durumun uygunluk düzeyine bağlı olarak esnek liderlik gösterilmesi gerektiğini vurgularlar. Buna göre her şeyin olumlu olduğu bir etkinlikte uzaktan nezaret ederek serbestliği benimseyen lider, çevresel koşulların biraz kötüleşmesi (orta derecede durumsal uygunluk) halinde problem çözme, etkinlik içeriğini düzenleme ve karar verme gibi konulara katılımcılarla işbirliği geliştirerek durumu birlikte tartışma ve

küçük ip uçları önererek alternatif geliştirmeye fırsat sağlarken, şartların kötüye gitmesi durumunda ise tüm karar ve yönlendirme merci haline gelerek otoriter tarzda görev yönelimine dönebilir. Şartlar giderek uygunluğa doğru dönüştüğünde ise yine tarzını demokratik hatta serbestliğe doğru kaydırabilecektir. Bu durum sadece tek bir etkinlikte bile esnek bir doğa sporları liderliğini tanımlamaktadır (Priest ve Gass 1997).

Etkinliğin başlangıcından itibaren gerçekleştirilecek sabit bir tarzın çok etkili olamayacağına vurgu yapan yazarlar, uygun olmayan bir liderlik davranışının, katılımcıların hayal kırıklığına uğraması, öz yeterliklerinde kayıplar yaşanması, macera deneyiminin elde edilememesi gibi olumsuzluklar yaratabileceğini açıklamışlardır. Bunun yanı sıra kaza ve felaket senaryolarının oluşması da macera ve doğa sporları etkinliklerinde kilit rol oynayan lider davranışlarının uygun olmayan koşullarda sergilenmesi sonucunda yaşanabileceğini belirtmişlerdir. (Priest ve Gass 1997)

1.13. Kendi Kendine Liderlik

Kendi kendine liderlik, bireylerin iş ve görevlerini yerine getirebilmek için ihtiyaç duydukları motivasyonu sağlayarak gerçekleştirdikleri kendi kendini etkileme süreci olarak tanımlanabilir. Kendi kendine liderlik süreci davranış odaklı stratejiler, doğal ödül stratejileri ve yapıcı düşünce modeli stratejileri olmak üzere üç önemli stratejiyi kapsamaktadır. Bu stratejilerin ise bireysel performans üzerinde olumlu etkileri olduğu düşünülmektedir. (Uğurluoğlu 2010).

1.13.1. Kendi Kendine Güven Duyma

Türk Dil Kurumunun Büyük Türkçe Sözlüğünde “Güven” kelimesinin anlamı; Korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat olarak açıklanmıştır.

Bu bağlamda özgüven olarak da nitelendirilen kendine güvenme, kişinin kendi akıl yürütme süreçlerine ve mantığına duyduğu güveni ifade eder. İnsanın kendine güvenmesi ise birçok tecrübe ve deneyimden sonra şekillenir.

Güven duygusu ayrıca bir liderde bulunması gereken temel vasıflardan biridir. Arkasından kitleleri veya bir topluluğu sürükleyemeyen, güven vermeyen bir insan zaten lider olamaz, ancak çetenin reisi olabilir.

Her insanın kendisine güven ve güvensizlik duyduğu genel bir tutumu, yaşama bakışı vardır. Kendine güven, insanın kendisi hakkında olumlu ama gerçekçi tutumda olmasıdır. İnsanlar yaşamlarının bazı alanlarında (akademik çalışma, atletizm, vb.) kendilerine fazla güvenirken, diğer bazı alanlarda (bedensel görünüm, sosyal ilişkiler, vb.) fazla güven duymayabilirler. Kendine güven kişiye "yaşamım denetimimde" duygusu verir. Bu duygu yine de insanın her şeyi yapabileceği değil, "beklentilerin gerçekçi" tutulduğu anlamına gelir. Güvenli insanlar, bazı beklentileri gerçekleşmese bile, kendilerini kabul etmeyi ve olumlu düşünmeyi sürdürürler. Güvensiz kişilerin, kendilerine ilişkin duyguları başkalarına ve onlardan alacakları onaya bağlıdır. Başarılı değil başarısız olmayı bekler ve o korkuyla, risk almaktan kaçınırlar. Kendilerine düşük değer biçerler, kendilerine söylenen olumlu sözleri görmezden gelir ya da dikkate almazlar. Oysa, kendine güveni olan kişiler, kendi yeteneklerine güvendiklerinden, diğerlerinin onayına bağlı kalmazlar. Kendilerini kabul etme eğilimindedirler, bunun için istemedikleri şeyleri yapmak zorunda olduklarını düşünmez, haklarına başkalarının haklarına tecavüz etmeden sahip çıkarlar (www.pozitifpsikoloji.blogcu.com).

Kendine Güven Nasıl Oluşur? Kendine güvenin gelişimini etkileyen pek çok etken olmakla birlikte, özellikle çocukluk döneminin ilk yıllarında ana-baba tutumları insanın kendisi hakkındaki duygularının oluşumunda son derece önemlidir. Ana-babadan biri ya da her ikisi, aşırı derecede eleştirel ve yüksek beklentili ise ya da aşırı korumacı ve bağımsızlığı engelleyiciyse, çocuklar kendilerinin yeteneksiz, yetersiz ve değersiz olduğuna inanabilir. Oysa ana-babalar çocuklarının girişimlerini destekler, gelişimlerini alkışlar, hata yaptıkları zamanlarda doğrusunu bulmalarına

yardımcı olurken, onları sevmeye ve kabul etmeye devam ederlerse çocuklar da kendilerini kabul etmeyi, sevmeyi ve güvenmeyi öğrenebilirler. Kendine güven eksikliği, mutlaka yetenekten yoksun olduğu anlamına gelmez. Bu eksiklik, diğer insanların, özellikle ana-babanın, çevre ve toplumun gerçek dışı beklenti ile ölçütlerine fazla yoğunlaşmanın bir sonucudur. Bu noktada kendine güvensizliğin hiç bir şekilde değişmeyeceğini düşünmek de son derece yanlış olur (www.pozitifpsikoloji.blogcu.com).

1.13.2. Kendi Kendini Yönetme Karar Verebilme Kabiliyeti

Kendini yönetme, bireylerin kendi davranışlarını devam ettirmek ya da değiştirmek için verdikleri tepkiler ya da bireylerin kendi davranışlarını kontrol etmek üzere kullandıkları süreçtir. Heward (1987) tarafından yapılan ve yaygın olarak kullanılan kendini yönetme tanımı, “bireyin davranışlarının istendik değişikliklerle sonuçlanmasını sağlayan davranış değiştirme tekniklerinin bireysel ve sistematik olarak uygulanması” biçimindedir. Bu tanıma göre; hedef davranışta istendik değişiklikler olmadığında ya da hedef davranıştaki değişiklik kendini yönetme davranışlarından bağımsız olduğunda kendini yönetmenin gerçekleşmediği kabul edilir. Dolayısıyla, bu tanım oldukça işlevsel bir tanım olarak kabul görmektedir (Özkan 2007).

Sanayinin, teknolojinin gelişmesi ve dolayısıyla iş hayatının buna bağlı olarak değişmesi üzerine Mainz ve Sims 1980’lerin başından itibaren liderlik ile ilgili çalışmalarını artırmış ve farklı bir liderlik olan kendi kendine liderlik türünü geliştirmişlerdir. Kendi kendine liderlik insanların bilgi, deneyim ve tecrübe birikimleri sonucu kendilerine güvenmeleri ve kendilerini yönetmek için yaptıkları bütün işlerdir.

Kendi kendine liderlik, bireysel performans çıktılarını pozitif olarak etkilemeyi amaçlayan belirli davranışsal ve bilişsel stratejiler önermektedir. Kendi kendine liderlik stratejileri temel olarak üç kategoride incelenebilir:

1. Davranış odaklı stratejiler (behavior-focused strategies).
2. Doğal ödül stratejileri (natural reward strategies).
3. Yapıcı düşünce modeli stratejileri (constructive thought pattern strategies)

Davranış Odaklı Stratejiler: Davranış odaklı stratejiler kendi kendini gözleme, kendine hedef belirleme, kendini ödüllendirme, kendini cezalandırma ve ipucu stratejilerini kapsamaktadır. Kendi kendini gözleme, bireyin davranışlarıyla ilgili sistematik bilgi toplamasını içermekte ve böylece kendini değerlendirmek için bir temel oluşturmasını sağlamaktadır. Birey kendini gözlemleyerek bazı davranışları ne zaman ve neden gösterdiğine dair bir farkındalık edinir. Bu tip bir kendini değerlendirme, değiştirilmesi, bertaraf edilmesi ya da daha fazla gösterilmesi gereken davranışların belirlenmesine yol açabilir (Uğurluoğlu 2010).

Doğal Ödül Stratejileri: iş ya da etkinliğin hoşlanılan (keyif veren) taraflarına odaklanmaktadır ve bireyin iş ya da etkinliğin kendisi tarafından motive edildiği ve ödüllendirildiği koşulları yaratmaya çabalamaktadır. İki temel doğal ödül stratejisi bulunmaktadır. İlki, işin kendisinin doğal bir ödül olarak algılanabilmesi için, belirli aktiviteler içerisine daha hoşlanılabilir ve keyif verici unsurlar yerleştirmektir. İkinci strateji, dikkatleri işin hoşlanılmayan özelliklerinden uzaklaştırıp doğal ödül olarak görülen özelliklerine çekerek, işle ilgili algıları şekillendirmeyi ve değiştirmeyi kapsamaktadır (Uğurluoğlu 2010).

Yapıcı düşünce modeli stratejileri performansı olumlu yönde etkileyebilecek olan istenilir düşünce modellerinin oluşturulması ve sürdürülmesini kapsamaktadır. Bu bakış açısına göre, bireyler işlevsel ve işlevsel olmayan davranışsal alışkanlıklar geliştirme eğilimindedir. Düşünce yapısındaki bu alışkanlıklar (ya da kalıplar) bireyin kavrayışını ve verdiği kararları otomatik olarak etkilemektedir. Yapıcı düşünce modeli stratejileri, işlevsel olmayan düşünce ve inanışların belirlenmesi ve değiştirilmesini, olumlu kendi kendine konuşmanın kullanılmasını ve zihinsel imgelemeyi içermektedir (Uğurluoğlu 2010).

İnsanların kendi kendine liderlik etmesi, kendini yönetmesi, kendi kendine karar verebilmesi, kendine güvenmesi, risk alması gibi unsurlara çocukluğunun, ebeveynleri ve ailesinin, çevresinin, eğitim durumunun, hayat tecrübelerinin ve bilgisinin büyük etkileri vardır.

1.13.3. Oryantiring Sporu ve Kendi Kendine Liderlik

Oryantiring sporunun insanların kendi kendilerine liderlik etmeleri üzerindeki etkiye geçmeden önce insanların psikomotor gelişimi, beden eğitimi ve spordan bahsetmek istiyorum.

İnsanın fiziksel büyümesinin yanında ruhsal sisteminin gelişmesi anlamına gelen psikomotor gelişiminde diğer faktörlerin yanında sporun önemi yadsınamaz. Psikomotor gelişimde beden ve ruh birbirine bağlıdır. Genel anlamda ruhsal yapı ve merkezi sinir sistemi sağlıklı ise bedensel yapı da buna bağlı olarak sağlıklıdır. İnsanların hasta veya bedensel rahatsızlıklarının olması ruhsal yapısını da etkilemektedir.

İnsanların psikolojik durumları ve gelişmeleri ile ilgili olarak Freud ve Erikson çalışmalarda bulunmuşlardır. Freud'un Psikanaliz kuramlarında bireylerin büyük bir bölümünün bir kriz durumuna adapte olmakta ve durumla başa çıkmakta son derece zorlanırken, bazı kişilerin kriz durumunda nasıl olur da daha güçlü ve zengin bir deneyimle çıkar? Psikanalitik kuramlar, gelişimi kişilerin deneyimlerine anlam verdikleri ve bu verilen anlamın sonucu değiştirebildiği aktif ve dinamik bir süreç olarak ele alır. Kişilerin biyolojik yapısı bir taraftan bu deneyimleri şekillendirirken, diğer taraftan bu deneyimlerle şekillenir (Anlı).

Erikson ise psiko-sosyal gelişim kuramında ele aldığı “**Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 yaş)**” dönemde çocukların bir birey olarak kendine güven ve inanma duygusunun başladığını ve bir kişi olarak neler başarabileceğini keşfetmeye çalıştığını ifade etmektedir (Dereboy 1993). Çocuklardaki bu girişimci

duygu ebeveynler tarafından desteklenmelidir. Çocukların koşmaları, atlamaları, oynamaları ve fırlatmaları için fırsatlar ve ortamlar hazırlanmalıdır. Çünkü çocuklar kendilerinin kim olduklarını yapabildikleri, başarabildikleri şeylerle (Parktaki kaydırağın merdivenlerini yardımsız tırmanabilen bir çocuk, “ben kaydırağın merdivenlerini tırmanıyorum” derken “ben merdivenleri yardımsız tırmanabilen biriyim” demek istiyor olabilir) tanımlarlar. Ebeveynler çocuklardaki bu doğal girişimci davranışları şiddetle cezalandırdıklarında çocukta suçluk duygusu gelişir (Arı 2005).

Erikson’un “**Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 yaş)**” dönemden vurgulamak istediği, çocuğun bu dönemde öğrenmeye istekli olduğu, çocuk ya çalışkan olma duygusunu kazanacak ya da yaptığı şeyler yeterince ödüllendirilmediği veya engellendiği için bu duyguyu kazanamayacaktır. Başarısız olduğu her deneyimden sonra yetersizlik, aşağılık duyguları geliştirecektir. Çocuk çalışkanlık duygusunu yaparak, yaşayarak, ödüllendirilerek, onaylanarak geliştirir. Erikson kişinin ileriki hayatındaki çalışkanlığı ve çalışmaya karşı geliştirdiği tutumların bu dönemde oluştuğunu ve beslendiğini söyler (Arı ve ark. 1998).

Toplumsal öğrenme kuramının önemli bir adı olan Bandura, insan yaşamında “**gözlem yolu ile öğrenme**”nin önemini savunur. Gözleme dayalı öğrenme dört süreç içinde gelişir. Bunlar 1. Dikkat etme, 2. Akılda tutma, 3. Davranışı tekrarlama ve 4. Pekiştirme ve güdülemedir (Özer)

Öz yeterlik inancı kavramı, bireylerin olası durumlarla başa çıkabilmek için gerekli olan eylemleri ne kadar iyi yapabileceklerine ilişkin bireysel yargılarıyla ilgilidir. Bandura, bu kavramdan ilk kez 1977’de söz etmiştir. Kurama göre, insanlar edilgin olarak kendi denetimleri dışında gerçekleşen olaylar yoluyla değil, bizzat kendi eylemlerini düzenleyerek ve inisiyatif kullanarak kendilerini şekillendirmektedirler. Bireyin ulaşmak istediği hedefleri belirlemesinde ve deneyimde bulunan çevreyi denetim altına almada öz yeterlik inançları aracı olmaktadır. Bandura’nın sosyal öğrenme (Sosyal bilişsel) teorisine göre, öz yeterlilik iki farklı boyutta incelenebilir: Birincisi, öğretmenlerin etkili bir öğretim için gerekli

olan davranışları gösterecekleri konusundaki sahip oldukları inanç ve yargılarıdır (self-efficacy). İkinci boyut ise öğretmenlerin öğrencilerin başarılarının etkili öğretim yöntem ve teknikleriyle arttırılabileceğine olan inanç ve yargılarıdır (Yılmaz ve ark. 2010)

İnsanların ruh sağlıklarında, sağlıklı düşüncelerinde beden eğitimi ve spor önem arz etmektedir. Beden eğitimi; bedensel, ruhsal ve toplumsal davranışları oluşturma eğitimidir. Büyük kas etkinlikleri aracılığıyla bireyin bedensel, ruhsal ve toplumsal bütünlüğünü zedelemeyen kişiyi toplum yararına en iyi şekilde geliştirmedir (Koç 1994).

Bir başka tanımda beden eğitimi, insanı bütünü oluşturarak fiziki, ruhi ve zihni niteliklerin bulunduğu yaşın ve genetik kapasitenin gerektiği verim gücüne ulaştırabilmesi için rekabet olmaksızın yapılan faaliyetler bütünü olarak da ifade edilmektedir (İlhan ve Yavaş 1996).

Spor ise kimi tarafından boş vakit değerlendirilmesi, yarışma, kimileri tarafından da sağlık ve sosyal bir çevre oluşturmak için gerçekleştirilen faaliyettir. Sportif faaliyetler beklide bütün kültürlerde var olan, geçmişten günümüze kadar gelen bir olgudur. Sporun insanların ruhsal ve bedensel yapısına olumlu etkiler bıraktığının farkında olan ülkeler bu alana maddi ve manevi yatırımlar yapmaktadırlar.

Ferdin tabii çevresini, beşeri çevre haline çevirirken elde ettiği kabiliyetleri geliştiren belirli kurallar altında, araçlı veya araçsız, ferdi veya toplu olarak boş zaman faaliyeti kapsamı içinde veya tam zamanını alacak şekilde meslektaşlarıyla yaptığı sosyalleştirici, toplumla bütünleştirici, ruh ve fiziki geliştiren, rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir olgudur spor (İnal 2000).

Yukarıda belirtilenlerden de anlaşılacağı üzere insanların ruhsal ve bedensel gelişimlerinde sporun önemi yadsınamaz. Diğer bütün faktörlerin yanında spor da insanların kişisel gelişiminde ve eğitiminde, sağlıklı düşünmesinde, insana, hayvana

ve çevreye saygı göstermesinde önemli bir yer tutmaktadır. İnsanlar spor yaparak sosyalleşirler, rekabet ortamında bulunarak yenmeyi ve yenilmeyi, kendine ve rakibine saygılı olmayı öğrenirler, sağlıklarını korurlar.

Oryantiring sporu insanların hem bedensel hem de ruhsal yapısına etki sağlayan spor dallarından biridir. Oryantiring sporunda pusula ve harita yardımıyla yönünüzü bulmaya çalışırken, türüne göre yürüyerek, koşarak veya kayak yaparak bedensel faaliyette bulunmaktadır. Oryantiring sporu genel olarak ferdi bir spordur. İnsanlar doğada tek başına, herhangi bir rakibinizi takip etmeksizin pusula ve harita bilginizle, kendi kendinize karar vererek yönünüzü tayin ederek en kısa yoldan hedefe ulaşmaya çalışıyorsunuz. Her başarılı girişimden, varılan noktalardan sonra kendinize olan güveniniz ve saygınız artmaktadır. Özellikle çocuk yaşlarda kazanılan deneyimler ileriki yaşantınızda sizlerin çabuk ve doğru karar verebilme yeteneğinizi geliştirmekte, kendinize güven sağlamaktadır.

Oryantiring sporu belirtilen özellikleri nedeniyle özel müteşebbisler tarafından firmalara eğitim programı olarak da sunulmaktadır. Bu şirketlerden birinde oryantiringin açıklaması: zaman yönetimi, planlama, değişkenleri analiz etme, stres yönetimi ve konsantrasyon konusunda önemli kazanımlar elde edilmesine olanak veren bir spor dalıdır (www.maceraakademisi.com) olarak belirtilmiştir. İş hayatındaki hızlı ve acımasız rekabet koşullarında çabuk ve doğru karar verme, problemi teşhis ve çözüm yolları bulma, zamanı iyi kullanma ve kendine güvenme çok önemlidir. Oryantiring sporunun yukarıda belirtilenlere katkı sağlayacağı aşikârdır.

Oryantiring sporunun genel faydaları arasında; fiziki olduğu kadar zihinde çalıştıran son derece sağlıklı ve zekâ gerektiren bir spor olduğu, sadece fiziği geliştirmekle kalmadığı ek olarak baskı ve stres altındayken bağımsız olarak düşünme ve zorlukları çözme yeteneğini de geliştirdiği, aynı zamanda bir öğrenci sporu olduğu, öğrencilerin mantıklı düşünme ve problemleri bağımsız olarak analiz edip çözme yeteneğini geliştirdiği (Karaca) daha önce de belirtilmişti.

Oryantiring sporunun bu özelliklerinin farkında olan batılı ülkelerde bu spor dalı ilköğretim okullarında ders olarak okutulmaktadır. Neredeyse her okulun her mahallenin bir oryantiring kulübü ve takımı bulunmaktadır. Bir dersane, okul binası, okul bahçesi, küçük bir park alanı bile oryantiring parkuru olabilmektedir. Harita, pusula ve bunların birlikte kullanımı ile “yön bulma” bilgilerinin verildiği ve uygulamalarının yapıldığı bu dersin çocukların zihinsel ve fiziksel gelişimini olumlu yönde etkilediği, karar verme mekanizmalarını geliştirdiği, kendilerine güven duygusunu ve kendisini ifade etme yeteneğini artırdığı tespit edilmiştir. Okullarda beden eğitimi ve spor dersleri içerisinde bir aktivite ve spor olan oryantiring, beden eğitimi ve spor aktivitelerinin çocukların gelişimine sağladığı su katkıları da sağlar (Özcan 2007):

Duyuşsal gelişim;

- Çocukların mutlu ve yardımsever olmalarına yardım eder.
- Diğerlerinin haklarına ve fikirlerine saygılı olmayı öğrenir.
- Olumlu benlik kavramını geliştirir.
- Bireyin güçlü ve zayıf yönlerini gerçekçi bir bakış açısı ile tanınmasına yardım eder.
- Sorunlarla basa çıkmayı öğrenmelerine rehberlik eder.
- Sosyal yeterlilik becerilerinin gelişimini sağlar

Psikomotor gelişim;

- Temel hareketlerinin gelişmesine katkıda bulunur.
- Küçük ve büyük kas koordinasyonunun gelişimini destekler.
- Fiziksel uygunluk düzeyini artırır.
- Bedenin farkında olmayı geliştirir.
- Yaşam boyu spor alışkanlığının temeli atılır.

Bilişsel gelişim;

- Araştırmacı düşüncüyü geliştirir.
- Yaratıcılığı destekler.
- Problem çözme yeteneğinin gelişmesini destekler.

- Bilişsel yetenekleri canlı tutar.
- Kavram gelişimini destekler.

Oryantiring sporunun insanların kendilerine güvenmelerine, kendi kendilerine liderlik etmelerine de katkıları bulunmaktadır. Kendi kendine liderlik, bireyin kendini yönlendirmek ve başarılı olmak için gerekli olan motivasyonu kendi kendine sağlayarak gerçekleşen bir etkileme sürecidir (Manz, 1986: 589; Neck, 1996: 203) (Selen Şahin)

Araştırmalar oryantiring sporunun öğrencilerin kendilerine güven duymalarında etkili olduğunu göstermiştir. Fatih Özcan “Oryantiring Sporunun İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bireysel Davranışları ile Matematik – Mantıksal Zekâ Gelişimleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde yaptığı araştırmada oryantiring sporu yapan öğrencilerin toplam %52,9’unun oryantiring sporu yapmaya başladıktan sonra “bir oyun, müsabaka vb. aktivitelerde lider olmak ve arkadaşlarının kendisine akıl danışmalarının hoşuna gittiği görüşünü paylaşmışlardır. Dolayısıyla öğrencilerin kendilerine danışılmaya başlamasına olumlu tepki verdikleri ve özgüven kazanmaya başladıkları söylenebilir (Özcan 2007).

Oryantiring sporunun sosyal faydaları arasında; “Başarmak”, Kendine Güven, Kendi Sınırlarını Tanımak, “Güvenli Zorlama” Kavramı, Hatalarını Kabul Etmek, Yanlıştan Ders Alıp Doğruya Odaklanmak, Konsantrasyon Becerisi, Paylaşmak, Rekabet ve Yardımlaşma, (www.oryantiring.org) belirtilmektedir.

Oryantiring sporunun bedensel ve zihinsel yetenekleri geliştirmek:

1. Açık havada yapılan bu spor dalı sporunun genel bedensel ve yön bulma yeteneklerini arttırırken bireyin kişisel özelliklerini geliştirir
2. Bireysel yapıldığında, bedensel yorgunluk altında düşünme yeteneğini geliştirir.
3. Karar verme ve özen gösterme çalışması yapar.

4. Eğer yolunu kaybettiyse hayal kırıklıklarını bir tarafa atmayı (baş edebilmeyi) öğretir.
5. Yeteneklerinin sınırlarını (kendini) tanımayı öğrenir.
6. Takım olarak yapıldığında ise, liderlik vasıflarını artırır ve dirayetli olmayı öğretir (Deniz ark. 2011).

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma modeli, evren ve örneklem, ölçme aracı ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel tekniklere yer verilmiştir.

2.1. Problem

Türkiye'nin değişik illerinde oryantiring sporu yapan sporcuların kendi kendine liderlik yaklaşımları nasıldır?

2.2. Alt problemler

1. Oryantiring sporcularının cinsiyetleri açısından kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında farklılık var mıdır?
2. Oryantiring sporcularının yaşları açısından kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında farklılık var mıdır?
3. Oryantiring sporcularının öğrenim durumları açısından kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında farklılık var mıdır?
4. Oryantiring sporcularının meslekleri açısından kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında farklılık var mıdır?

2.3. Hipotezler

1. Oryantiring sporcularının cinsiyetleri açısından kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında farklılık vardır.
2. Oryantiring sporcularının yaşları açısından kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında farklılık vardır.
3. Oryantiring sporcularının öğrenim durumları açısından kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında farklılık vardır.

4. Oryantiring sporcularının meslekleri açısından kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında farklılık vardır.

2.4. Varsayımlar

Bu araştırmada aşağıdaki temel varsayımlardan yola çıkılmıştır:

- a. Araştırmada alınan örneklemin evrenin tüm özelliklerini taşımakta ve evreni yeterli oranda temsil etmektedir.
- b. Örnekleme giren grupların anketlere verecekleri yanıtlar gerçeği yansıtmaktadır.
- c. Ulaşılan veri kaynakları araştırmanın gerçekçi sonuçlara ulaşması için yeterlidir.

2.5. Amaç ve Önem

Kendi Kendine Liderlik Ölçeğinin (KKLÖ) oryantiring sporcularına uygulanması ile elde edilecek verilerle, Türk oryantiring sporcularının konu ile ilgili yaklaşımlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışma daha önce değinilmemiş bir konu üzerinde durduğundan, spor literatürüne yeni bir katkı sağlaması bakımından önem arz etmektedir.

2.6. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, var olan durumu sorgulayan betimsel bir araştırmadır. Türkiye'nin değişik illerinde lisanslı olarak bir kulüp bünyesinde oryantiring sporu yapan kadın ve erkek sporcuların kendi kendine liderlik yaklaşımlarını tespit etmek amacıyla, ilişkisel tarama modelinden faydalanılmıştır.

2.7. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın örneklemini 2011'de Nevşehir'de gerçekleştirilen Kapadokya Uluslararası Oryantiring Yarışmasına katılan 274 oryantiring sporcusu oluşturmaktadır. Evreni ise Türkiye genelindeki tüm oryantiring sporcuları oluşturmaktadır.

2.8. Verilerin Toplanması

Oryantiring sporcularının kendi kendine liderlik özelliklerini belirlemek amacı ile Houghton ve Neck'in (2002) oluşturdukları Kendi Kendine Liderlik Ölçeği'nin (KKLÖ) Doğan ve Şahin (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış formu kullanılmıştır. Uygulama için araştırmacılardan e-posta yöntemi ile izin alınmıştır.

Oryantiring sporcularının verdikleri cevaplardan elde edilen veriler üzerinden geçerlilik güvenirlik çalışmaları yapılan ölçeğin tekrar yapılandırılan formu kullanılmıştır.

2.9. Ölçme Aracı

Houghton ve Neck (2002) tarafından geliştirilen ölçek toplam 35 sorudan oluşmakta ve üç temel başlık altında dokuz boyutta tercihleri sorgulamaktadır. Her bir başlığı farklı bir özelliği ölçen aracın birbirini bütünleyen ölçeklerden oluşan modüler bir yapıya sahip olduğu ifade edilebilir. Buna göre üç farklı ölçekten oluşan KKLÖ'nün buna dair konu başlıkları ve onların alt ölçeklerine ilişkin açıklayıcı bilgiler aşağıda verilmiştir (Akt: Doğan ve Şahin 2008).

Tablo 1. Özgün Ölçeğin Temel Bileşenleri ve Alt Ölçekleri

Temel Bileşenler	Alt Ölçekler	Madde Numarası
Davranış Odaklı Stratejiler	Hedef Belirleme Kendini Ödüllendirme Kendini Cezalandırma Kendini Gözlemeleme İpuçları	2, 11, 20, 28, 34 4, 13, 22 6, 15, 24, 30 7, 16, 25, 31 9, 18
Doğal Ödül Stratejileri	Doğal Ödüller Üzerinde Düşünceyi Odaklama	8, 17, 26, 32, 35
Yapıcı Düşünce Modeli Stratejileri	Başarılı Performans Hayal Etme Kendi Kendine Konuşma Düşünce /Varsayımları Değerlendirme	1, 10, 19, 27, 33 3, 12, 21 5, 14, 23, 29

Kaynak: Houghton ve Neck, 2002: 6772dan aktaran Doğan ve Şahin (2008).

Kendi Kendine Liderlik Ölçeğinin Türkçe uyarlaması, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını kapsamıştır. Ölçek kamu ve özel sektördeki 563 çalışana uygulanmıştır. Yapı geçerliliği için keşfedici faktör analizi, temel bileşenler analizi ve varimax döndürme yöntemleri kullanılmıştır. Keşfedici faktör analizi sonuçları ölçeğin toplam varyansın %68'ini açıklayan dokuz faktör yapısına sahip olduğunu göstermiştir. Ölçeğin Türkçe formunun faktör yapısının özgün formla tutarlılık gösterdiği, alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayılarının 0.64 değerinden 0.87 değerine kadar değiştiği görülmüştür. Yapısal eşitlik modeli tekniği kullanılarak yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, önerilen uc modelin verilerle uyuşmadığı ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, ölçeğin bireylerin kendi kendine liderlik stratejilerini ölçmede güvenilir bir ölçme aracı olduğu saptanmıştır, fakat ölçeğin geçerliliği elde edilen verilerle doğrulanamamıştır (Doğan ve Şahin 2008).

2.10. Ölçeğin Türk Oryantiring Sporcularına Uygulanmasından Elde Edilen Faktör Yapısının Sınanması

KKLÖ'nün faktör yapısı açımlayıcı faktör analizi ile incelenmiş ve faktör Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır.

2.10.1. Açımlyıcı Faktör Analizi

Tablo 2. Ölçeğin Faktörlerinin Açıkladığı Varyans Oranları

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	13,172	37,635	37,635	13,172	37,635	37,635	10,549	30,141	30,141
2	2,769	7,912	45,547	2,769	7,912	45,547	2,636	7,533	37,674
3	1,896	5,416	50,963	1,896	5,416	50,963	2,459	7,027	44,701
4	1,681	4,804	55,767	1,681	4,804	55,767	2,224	6,353	51,054
5	1,266	3,618	59,385	1,266	3,618	59,385	1,869	5,340	56,394
6	1,224	3,498	62,883	1,224	3,498	62,883	1,717	4,906	61,299
7	1,016	2,904	65,787	1,016	2,904	65,787	1,571	4,487	65,787
8	,902	2,577	68,364						
9	,845	2,413	70,777						
10	,818	2,337	73,114						
11	,768	2,194	75,309						
12	,687	1,963	77,271						
13	,682	1,948	79,220						
14	,635	1,815	81,035						
15	,555	1,587	82,621						
16	,549	1,568	84,189						
17	,504	1,440	85,629						
18	,464	1,324	86,953						
19	,427	1,219	88,172						
20	,417	1,191	89,362						
21	,404	1,155	90,518						
22	,383	1,095	91,613						
23	,341	,974	92,587						
24	,314	,896	93,483						
25	,303	,866	94,349						
26	,275	,785	95,134						
27	,252	,720	95,854						
28	,249	,712	96,565						
29	,234	,667	97,233						
30	,206	,587	97,820						
31	,183	,523	98,343						
32	,168	,481	98,824						
33	,147	,420	99,244						
34	,138	,394	99,639						
35	,126	,361	100,000						

Yapılan açımlyıcı faktör analizi sonucuna göre, oryantring sporcularının vermiş oldukları cevaplar yedi faktörden oluşan bir yapı açığa çıkarmış ve ölçeğin bu yeni yapıdaki faktörlerinin açıkladığı varyans oranı % 65,787 olarak gerçekleşmiştir.

Yapılan açımlyıcı faktör analizi sonucunda maddelerin dağılımları Tablo 2'deki gibidir.

Tablo 3. Açıklayıcı Faktör Analizi Madde Dağılımları (Rotated Component Matrix(a))

	Component						
	1	2	3	4	5	6	7
m28	,817	,045	,040	,119	,104	-,018	,141
m19	,807	,073	,093	-,018	,070	,034	-,033
m10	,778	,035	,144	-,041	,062	,123	,017
m32	,758	,079	,111	,233	-,027	-,146	,089
m11	,756	-,027	,108	,104	,217	-,088	,039
m1	,743	,088	,149	,204	,046	,090	,034
m29	,710	,061	,156	,089	,064	,131	-,012
m17	,702	-,083	,163	,264	,116	-,108	,012
m20	,699	,200	,123	,025	-,036	-,137	-,003
m33	,695	,100	,117	,034	,084	-,139	,251
m2	,684	,142	,173	,211	,159	-,048	,051
m26	,674	,051	-,065	,396	,077	-,112	,071
m7	,673	,096	,099	,129	,198	,086	-,122
m34	,663	,144	,280	,166	,159	-,190	,216
m31	,652	,038	,262	,065	,336	,094	,029
m27	,642	,114	,243	,241	-,063	-,062	,064
m35	,629	,042	,183	,323	,044	-,297	,264
m25	,587	,099	,125	,474	,082	-,175	,006
m5	,581	,129	,026	,015	,003	,405	,129
m14	,578	,082	,067	,303	,039	,321	,105
m12	,076	,887	,049	,005	,148	-,014	,086
m21	,102	,875	,157	,101	,151	,026	,116
m3	,202	,827	,110	,050	,104	,188	-,065
m13	,194	,058	,846	,083	,064	,106	,112
m22	,318	,174	,815	,044	,003	-,059	-,004
m4	,373	,163	,652	,331	,047	,060	-,027
m23	,130	-,044	,262	,662	,058	,263	,188
m16	,415	,120	-,007	,599	-,013	-,046	-,052
m8	,439	,118	,222	,532	,131	,025	-,261
m9	,144	,273	,026	,153	,845	,021	,052
m18	,284	,159	,049	-,044	,834	-,067	,113
m6	-,068	,083	,061	-,060	-,103	,707	,068
m15	-,140	,048	-,006	,226	,137	,673	,353
m24	,083	,020	-,037	-,010	,000	,138	,795
m30	,217	,124	,168	,031	,173	,190	,619

Tablo 3'e bakıldığında birinci faktörde 20, ikinci faktörde 3, üçüncü faktörde 3, dördüncü faktörde 3, beşinci faktörde 2, altıncı faktörde 2 ve yedinci faktörde 2 maddenin olduğu görülmektedir.

Ortaya çıkan bu yapıya göre “Kendini Ödüllendirme” (m4, m13, m22), “İpuçları” (m9, m18) ve “Kendi Kendine Konuşma” (m3, m12, m21) faktörlerinin orijinal ölçekteki gibi aynen gerçekleştiği görülmektedir. “Kendini Cezalandırma” faktöründe yer alan maddelerden ikisinin faktör altında (m6, m15), diğer ikisinin de bunları takiben faktör yedide (m24, m30) toplandığı görülmektedir. Diğer tüm maddeler tek bir faktör altında toplanmış ve faktör 1'i oluşturmuştur.

2.10.2. Faktör Düşürme Sonucu Yapılan Analiz

Kavramsal anlamlılığı sağlamak için elde edilen faktörleri daha iyi yorumlamak amacıyla eksen döndürme işlemine başvurulmuş ve dik döndürme (varimax) uygulanmıştır. İlk önce ölçeğin altı faktöre göre temel bileşenleri analiz sonuçları gözden geçirilmiştir. Daha sonra beş faktöre göre aynı işlem tekrarlanmıştır. Sonuç olarak kendi içerisinde en tutarlı yapının beş faktöre göre döndürülmüş temel bileşenler analizinden elde edildiğine karar verilmiştir. Oluşturulan bu beş faktörlü yeni yapıyı dokuz faktörden oluşan orijinal ölçeğin dört faktörünü sorgulayabildiği belirlenmiştir. Bu faktörler sırasıyla “Kendini Ödüllendirme”, “Kendini Cezalandırma”, “İpuçları” ve “Kendi Kendine Konuşma” olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4. Ölçeğin Faktörlerinin Açıkladığı Varyans Oranları (beş faktör bakımından)

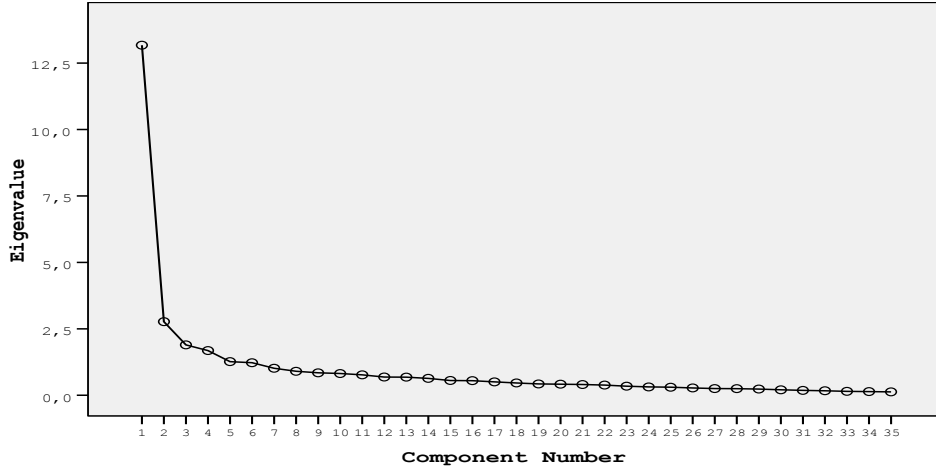
Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	13,172	37,635	37,635	13,172	37,635	37,635	11,208	32,022	32,022
2	2,769	7,912	45,547	2,769	7,912	45,547	2,783	7,952	39,975
3	1,896	5,416	50,963	1,896	5,416	50,963	2,646	7,559	47,533
4	1,681	4,804	55,767	1,681	4,804	55,767	2,165	6,186	53,720
5	1,266	3,618	59,385	1,266	3,618	59,385	1,983	5,665	59,385
6	1,224	3,498	62,883						
7	1,016	2,904	65,787						
8	,902	2,577	68,364						
9	,845	2,413	70,777						
10	,818	2,337	73,114						
11	,768	2,194	75,309						
12	,687	1,963	77,271						
13	,682	1,948	79,220						
14	,635	1,815	81,035						
15	,555	1,587	82,621						
16	,549	1,568	84,189						
17	,504	1,440	85,629						
18	,464	1,324	86,953						
19	,427	1,219	88,172						
20	,417	1,191	89,362						
21	,404	1,155	90,518						
22	,383	1,095	91,613						
23	,341	,974	92,587						
24	,314	,896	93,483						
25	,303	,866	94,349						
26	,275	,785	95,134						
27	,252	,720	95,854						
28	,249	,712	96,565						
29	,234	,667	97,233						
30	,206	,587	97,820						
31	,183	,523	98,343						
32	,168	,481	98,824						
33	,147	,420	99,244						
34	,138	,394	99,639						
35	,126	,361	100,000						

Yapılan faktör analizi sonucuna göre, ölçeğin bu yeni yapıdaki faktörlerinin açıkladığı varyans oranı % 59,385 olarak gerçekleşmiştir. Maddelerin dağılımları Tablo 4’deki gibidir.

Tablo 5. Beş Faktöre Göre Düzenlenmiş Tanımlayıcı Faktör Analizi (Rotated Component Matrix(a))

	Component				
	1	2	3	4	5
m28	,821	,039	,027	,103	,156
m32	,796	,146	,043	-,026	,043
m19	,775	,047	,085	,022	,078
m1	,758	,175	,096	,123	,029
m11	,757	,104	-,030	-,014	,242
m26	,752	,040	,031	,011	,079
m17	,741	,212	-,089	-,036	,123
m10	,735	,088	,051	,118	,067
m2	,709	,202	,136	,027	,173
m29	,697	,146	,083	,117	,034
m35	,697	,246	-,036	-,031	,193
m20	,692	,092	,175	-,098	,038
m33	,689	,086	,046	,062	,227
m34	,685	,286	,092	,010	,283
m25	,682	,250	,080	-,078	,075
m27	,676	,278	,089	,018	-,017
m7	,672	,110	,138	,023	,117
m31	,630	,242	,068	,117	,305
m14	,610	,136	,110	,356	-,045
m5	,546	,001	,160	,407	-,046
m16	,541	,174	,121	-,004	-,098
m8	,534	,373	,169	-,082	-,038
m13	,175	,813	,056	,147	,106
m22	,298	,767	,160	-,058	,073
m4	,413	,708	,174	,055	,015
m23	,249	,459	-,030	,383	-,050
m12	,081	,042	,861	,035	,197
m21	,122	,174	,850	,093	,190
m3	,198	,111	,849	,107	,047
m15	-,124	,071	,093	,766	,009
m24	,077	-,057	-,085	,595	,236
m6	-,120	,039	,157	,583	-,254
m30	,204	,149	,062	,536	,326
m18	,259	,026	,185	,044	,814
m9	,162	,077	,320	,090	,743

Scree Plot

Birinci Faktör

Maddeler	
M1	Önemli işler üzerinde iyi performans göstereceğimi hayal ederim.
M2	Kendim için bazı hedefler belirlerim.
M5	Ne zaman güç bir durumla karşılaşsam, kendi inanç ve varsayımlarım hakkında düşünürüm.
M7	Derste (okulda) ne kadar başarılı olduğumu izler, bu konuda kendimi değerlendiririm.
M8	Düşüncelerimi, işimin (okulumun) keyif vermeyen yanından çok, keyif veren yanı üzerinde odaklarım.
M10	Bir işi yapmadan önce, o işi başarılı bir şekilde yerine getirdiğimi gözümde canlandırırım.
M11	İs ve uğraşlarım hakkında bilinçli olarak hedefler oluştururum.
M14	Bir problemle karşılaştığımda, yaşadığım durum hakkındaki düşüncelerimin doğruluğunu sorgularım.
M16	Bir iş üzerinde çalışırken ne kadar iyi olduğumun genellikle farkındayım.
M17	İyi davranışları sergilememi sağlayan ortamlarda bulunmaya ve insanlarla bir arada olmaya çalışırım.
M19	Gerçekte (fiilen) bir işi yapmadan önce, kafamda, başarılı olduğumu arada sırada canlandırırım.
M20	Kendim için tespit ettiğim belirli hedefler doğrultusunda çalışırım.
M25	İşimi ne kadar iyi yaptığıma dikkat ederim.
M26	Eğer imkanım olursa, sadece işin üstesinden gelmekten ziyade, o işi zevk aldığım şekilde yapmaya çalışırım.
M27	Karşılaştığım güçlüklerin üstesinden geldiğimi bilinçli olarak gözümde canlandırırım.
M28	Gelecekte başarmayı niyetlendiğim hedefleri düşünürüm.
M29	Sahip olduğum inançlar ve fikirler hakkında düşünür ve onları değerlendiririm.
M31	üzerinde çalıştığım projelerde kendi gelişimimi takip ederim.
M32	İsimde, yapmaktan hoşlandığım aktiviteleri arayıp bulurum.
M33	Fiilen bir sorunla karşılaşmadan önce, sorunun üstesinden gelmeyi planladığım yöntemi zihnimde canlandırırım.
M34	Kendi performansım için özel hedefler belirlerim.
M35	İşleri yapmanın kendime özgü yollarını bulurum.

Kendini ödüllendirme

Maddeler	
M4	Bir görevi iyi bir şekilde yerine getirdiğim zaman, kendimi ödüllendirmekten hoşlanırım.
M13	İyi şeyler başardığım zaman, kendimi, güzel bir akşam yemeği, sinema, alışveriş, vb. özel bir şey ile ödüllendiririm.
M22	Bir işi başarıyla tamamladığım zaman, kendimi hoşlandığım bir şeyle sık sık ödüllendiririm.
M23	Başka biriyle bir anlaşmazlık yaşadığım zaman kendi fikirlerimin doğruluğunu değerlendiririm.

Kendini cezalandırma

Maddeler	
M6	Kötü performans sergilediğim zaman cesaretimi kırmaya, moralimi bozmaya yatkındır.
M15	Bir görevde başarısız olduğum zaman kendimi sert bir şekilde değerlendirme eğilimindeyimdir.
M24	Bir işi kötü yaptığım zaman kendimi suçlu hissedirim.
M30	iyi şeyler yapmadığım zaman, kendimle ilgili memnuniyetsizliği bazen açık bir şekilde ifade ederim.

İpuçları

Maddeler	
M9	Yapmam gerekenleri kendime hatırlatmak için yazılı notlar (işaretler) kullanırım.
M18	Yerine getirmem gereken şeyler üzerinde odaklanmama yardım etmesi için somut hatırlatıcılar (örneğin, notlar ve listeler) kullanırım.

Kendi kendine konuşma

Maddeler	
M3	Bazen, güç sorunlarla karşılaştığımda, yardımcı olur diye, kendi kendimle (yüksek sesle veya sessizce) konuşurum.
M12	Zor işlerin üstesinden gelmek için bazen kendi kendime (yüksek sesle veya sessizce) konuşurum.
M21	Zor bir durum içerisinde olduğum zaman, durumun üstesinden gelebilmek için bazen kendi kendimle (yüksek sesle veya sessizce) konuşurum.

2.11. Verilerin Analizi

Bu araştırmanın bağımsız değişkenlerini; yaş, cinsiyet, meslek ve öğrenim durumu oluşturmaktadır. Bağımlı değişkenler ise oryantiring sporcularının kendi kendine liderlik yaklaşımlarıdır. Verilerin istatistiksel analizi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkilerini ortaya koyacak bir desen içinde ele alınmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine ilişkin sonuçların analizi için One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre $P > .05$ olmadığı için verilerin normal dağılım sergilemediği görülmüştür (tablo ...). Bu nedenle verilerin analizi için nun parametrik testler uygulanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde, frekans, Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, Mann-Whitney U, Kruskal Wallis H- testi ve descriptive statistic tekniklerinden yararlanılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular alt problemlerin sırasına göre sunulmuş ve yorumlanmıştır.

3.1. Kişisel Bilgi Analizleri

Araştırmaya katılan 274 oryantiring sporcusunun cinsiyet, yaş, öğrenim durumu ve meslek dağılımları aşağıdaki gibidir.

3.1.1. Araştırmaya Katılan Sporcuların Cinsiyet Dağılımları

Araştırmaya katılan oryantiring sporcularının cinsiyet dağılımları tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Sporcuların Cinsiyet Dağılımları

Cinsiyet	%	Frekans
Erkek	75.9	208
Kadın	23.0	63
Belirtmeyen	1.1	3
Toplam	100	274

Tablo 6'daki oryantiring sporcularının cinsiyet dağılımlarına bakıldığında, araştırmaya katılanların %75,9'nun erkek, %23'nün kadın olduğu görülmektedir.

3.1.2. Araştırmaya Katılan Sporcuların Yaş Dağılımları

Araştırmaya katılan oryantiring sporcularının yaş dağılımları tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Gruplandırılmış Yaş Dağılımları

Yaş dağılımları	%	Frekans
11-14	13.5	37
15-19	42.3	116
20-24	25.5	70
25-29	2.2	6
30 ve üzeri	9.5	26
Yaş belirtmeyen	6.9	19
Toplam	100.0	274

Tablo 7'ye bakıldığında araştırmaya katılan oryantiring sporcularının 11-14 yaş aralığında olanların sayısının 37, 15-19 yaş aralığında olan oryantiring sporcularının sayısının 116, 20-24 yaş aralığında olan sporcularının sayısının 70, 25-29 yaş aralığında olanların sayısının 6, 30 ve üzeri yaşı olan katılımcı sayısının ise 26 ve yaşını belirtmeyen sporcu sayısının da 19 olduğu görülmektedir.

3.1.3. Araştırmaya katılan Sporcuların Öğrenim Durumları

Araştırmaya katılan oryantiring sporcularının öğrenim durumları tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Araştırmaya Katılan Sporcuların Öğrenim Durumları

Öğrenim durumu	%	Frekans
İlköğretim	16.1	44
Lise (Ortaöğretim)	27.7	76
Üniversite	42.3	116
Lisansüstü	3.3	9
Belirtmeyen	10.6	29
Toplam	100.0	274

Tablo 8'e bakıldığında araştırmaya katılan sporcuların % 16.1'inin öğrenim durumunun ilköğretim, % 27.7'sinin lise (ortaöğretim), %42.3'ünün üniversite ve öğrenim durumu lisansüstü olanlarının ise % 3.3 olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılanların %10.6'sının öğrenim durumunu belirtmedikleri görülmektedir. Bu

sonuçlara göre araştırmaya katılan sporcuların çoğunluğunun öğrenim durumunun üniversite (42.3) olduğu görülmektedir.

3.1.4. Araştırmaya Katılan Sporcuların Meslek Dağılımları

Araştırmaya katılan oryantiring sporcularının meslek dağılımları tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Sporcuların Meslek Dağılımları

Meslek	%	frekans
Öğrenci	49.6	136
Askeri Öğrenci	27.4	75
Astsubay	2.9	8
Subay	1.1	3
belirtmeyen	19.0	52
toplam	274	100,0

Oryantiring sporcularının kendi kendine liderlik özelliklerini belirlemek amacı ile yapılan bu çalışmaya toplam 274 sporcu katılmıştır. Araştırmaya katılan oryantiring sporcularının meslek dağılımları tablo 9’ da verilmiştir. Sporcuların mesleklerine bakıldığında öğrenci (% 49.6) ve askeri öğrenci (% 27.4) olanların yüzdesinin en yüksek oranda olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılanlar içerisinde mesleği astsubay olanlar % 2.9 ve subay olanlar ise % 1.1 ile en düşük oranı oluşturmuştur. Mesleğini belirtmeyen sporcuların oranının ise % 19 olduğu görülmektedir.

3.2. Oryantiring Sporcularının Cinsiyetlerine Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları

Oryantiring sporcularının kendi kendine liderlik yaklaşımlarını belirlemek amacı ile oluşturulan boyutlarda kadın ve erkekler arasında farklılık olup olmadığına bakılmıştır. Araştırmaya katılan kadın ve erkek sporcuların kendi kendine liderlik

yaklaşımlarını belirlemek için Mann Whitney U-testi yapılmıştır. Mann Whitney U-testi analiz sonuçları tablo 10’ da verilmiştir.

Tablo 10. Oryantiring Sporcularının Cinsiyetlerine Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları

Faktörler	Cinsiyet	N	Sıra ortalaması	U	P
1. Boyut(yeni)	Bayan	63	134.44	6453.500	.902
	Erkek	207	135.82		
Kendini ödüllendirme	Bayan	63	156.67	5187.000	.013*
	Erkek	207	129.06		
Kendini cezalandırma	Bayan	63	113.51	5135.000	.010*
	Erkek	207	142.19		
İpuçları	Bayan	63	154.87	5300.500	.022*
	Erkek	207	129.61		
Kendi kendine konuşma	Bayan	63	152.78	5432.000	.042*
	Erkek	207	130.24		

*p<.05

Tablo 10’a bakıldığında birinci faktöre göre erkek ve bayan sporcuların kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Kendini ödüllendirme faktöründe bayan ve erkek sporcular arasında anlamlı farklılık (p= .013) olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında bayan sporcuların kendini ödüllendirme faktöründe daha olumlu yaklaşım gösterdikleri anlaşılmaktadır. Kendini cezalandırma faktöründe de bayan ve erkek sporcular arasında anlamlı farklılık (p= .010) olduğu görülmektedir. Sıra ortalamalarına bakıldığında erkek sporcuların kendini cezalandırma faktöründe daha olumlu yaklaşım içinde oldukları anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan sporcuların ipuçları faktörüne verdikleri cevaplara göre bayan ve erkek sporcular arasında anlamlı farklılık (p= .022) olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında bayan sporcuların ipuçları faktöründe daha olumlu yaklaşım gösterdikleri anlaşılmaktadır. Kendi kendine konuşma faktöründe ise bayan ve erkek sporcular arasında anlamlı farklılık (p= .042) olduğu görülmektedir. Sıra ortalamalarına bakıldığında bayan sporcuların kendi kendine konuşma faktöründe daha olumlu yaklaşım içinde oldukları anlaşılmaktadır. Bayan sporcuların en yüksek puan ortalamalarının “Kendini ödüllendirme” faktöründe, erkek sporcuların ise “Kendini cezalandırma” faktöründe olduğu görülmektedir. Bayan sporcuların en düşük puan ortalamalarının “Kendini

cezalandırma” faktöründe, erkek sporcuların en düşük puan ortalamalarının ise *“Kendini ödüllendirme”* faktöründe olduğu görülmektedir.

3.3. Oryantiring Sporcularının Yaşlarına Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları

Oryantiring sporcularının kendi kendine liderlik yaklaşımlarını belirlemek amacı ile oluşturulan boyutlarda sporcuların yaşları arasında farklılık olup olmadığı Kruskal Wallis H- testi ile ölçülmüştür. Kruskal Wallis H- testi analiz sonuçları tablo 11’ de verilmiştir.

Tablo 11. Oryantiring Sporcularının Yaşlarına Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları

Faktörler	yaş	N	Sıra ortalaması	sd	X ²	P
Boyut(yeni)	11-14	37	122.47	4	10.149	.038*
	15-19	115	136.34			
	20-24	70	107.06			
	25-29	6	170.42			
	30 ve üzeri	26	140.65			
Kendini ödüllendirme	11-14	37	135.72	4	8.862	.065
	15-19	115	118.15			
	20-24	70	128.30			
	25-29	6	199.33			
	30 ve üzeri	26	138.44			
Kendini cezalandırma	11-14	37	124.05	4	1.661	.798
	15-19	115	123.96			
	20-24	70	128.72			
	25-29	6	150.33			
	30 ve üzeri	26	139.52			
İpuçları	11-14	37	120.88	4	7.355	.118
	15-19	115	123.05			
	20-24	70	123.84			
	25-29	6	171.33			
	30 ve üzeri	26	156.35			
Kendi kendine konuşma	11-14	37	126.55	4	.961	.916
	15-19	115	127.02			
	20-24	70	123.84			
	25-29	6	132.08			
	30 ve üzeri	26	139.77			

*P<.05

Analiz sonuçlarına göre birinci faktör açısından sporcuların yaşlarına göre kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında anlamlı farklılık ($X^2=10.149$, $p=.038$) görülmüştür. Sıra ortalamalarına bakıldığında yaşları 30 ve üzeri olan sporcuların birinci faktöre göre daha olumlu yaklaşım içinde oldukları anlaşılmaktadır. Farklı yaş gruplarındaki sporcuların Kendini ödüllendirme, Kendini cezalandırma, İpuçları ve Kendi kendine konuşma faktörleri bakımından kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu faktörlerde anlamlı farklılık görülmemesine rağmen sıra ortalamalarına bakıldığında Kendini ödüllendirme faktöründe en yüksek puan ortalamasının yaş aralığı 25-29 olan sporcularının, en düşük puan ortalamasının ise yaş aralığı 15-19 olan sporcularının olduğu görülmektedir. Kendini cezalandırma faktöründeki puan ortalamalarına bakıldığında en yüksek puan ortalamasının yaş aralığı 25-29 olan sporcularda, en düşük puan ortalamasının ise yaş aralığı 15-19 olan sporcularda olduğu görülmektedir. İpuçları faktöründeki en yüksek puan ortalamasının yaş aralığı 25-29 olan sporcuların, en düşük puan ortalamasının ise yaş aralığı 11-14 olan sporcuların olduğu görülmektedir. Kendi kendine konuşma faktöründe ise en yüksek puan ortalamasının yaş aralığı 30 ve üzeri olan sporcularda, en düşük puan ortalamasının ise yaş aralığı 20-24 olan sporcularda olduğu görülmektedir.

3.4. Oryantiring Sporcularının Öğrenim Durumlarına Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları

Oryantiring sporcularının öğrenim durumlarına göre kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında farklılık olup olmadığına bakılmıştır. Bunun için Kruskal Wallis H- testi yapılmıştır ve analiz sonuçları tablo 12' de verilmiştir.

Tablo 12. Oryantiring Sporcularının Öğrenim Durumlarına Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları

Faktörler	Öğrenim durumu	N	Sıra ortalaması	Sd	X ²	P
Boyut(yeni)	İlköğretim	44	115,39	3	6,779	,079
	Lise (ortaöğretim)	76	136,95			
	Üniversite	115	113,57			
	Lisansüstü	9	149,33			
Kendini ödüllendirme	İlköğretim	44	122,34	3	,006	1,000
	Lise (ortaöğretim)	76	122,29			
	Üniversite	115	122,58			
	Lisansüstü	9	124,06			
Kendini cezalandırma	İlköğretim	44	110,89	3	2,837	,417
	Lise (ortaöğretim)	76	119,24			
	Üniversite	115	127,34			
	Lisansüstü	9	145,00			
İpuçları	İlköğretim	44	118,05	3	3,435	,329
	Lise (ortaöğretim)	76	128,80			
	Üniversite	115	117,49			
	Lisansüstü	9	155,11			
Kendi kendine konuşma	İlköğretim	44	126,28	3	,603	,896
	Lise (ortaöğretim)	76	123,94			
	Üniversite	115	121,26			
	Lisansüstü	9	107,72			

*P<.05

Kruskal Wallis H- testi analiz sonuçlarına göre kendi kendine liderlik yaklaşımları ölçeğini oluşturan faktörlerde araştırmaya katılan sporcuların öğrenim durumlarına göre kendine liderlik yaklaşımları açısından farklılık olmadığı görülmektedir (P<.05). Anlamli farklılık olmamasına rağmen sıra ortalamalarına bakıldığında birinci faktörde en yüksek puan ortalamasının öğrenim durumu Lisansüstü olan sporcuların, en düşük puan ortalamasının ise öğrenim durumu Üniversite olan sporcuların olduğu görülmektedir. Kendini ödüllendirme faktöründe en yüksek puan ortalamasının öğrenim durumu Lisansüstü olan sporcularının, diğerlerinin puan ortalamasının ise birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Kendini cezalandırma faktöründeki puan ortalamalarına bakıldığında en yüksek puan ortalamasının öğrenim durumu Lisansüstü olan sporcularda, en düşük puan ortalamasının ise öğrenim durumu İlköğretim olan sporcularda olduğu görülmektedir. İpuçları faktöründeki en yüksek puan ortalamasının öğrenim durumu Lisansüstü olan sporcuların, en düşük puan ortalamasının ise öğrenim durumu Üniversite olan sporcuların olduğu görülmektedir. Kendi kendine konuşma faktöründe ise en yüksek puan ortalamasının öğrenim durumu İlköğretim olan

sporcularda, en düşük puan ortalamasının ise öğrenim durumu Lisansüstü olan sporcularda olduğu görülmektedir.

3.4. Oryantiring Sporcularının Mesleklerine Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları

Oryantiring sporcularının mesleklerine göre kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında farklılık olup olmadığına bakılmıştır. Bunun için Kruskal Wallis H- testi yapılmıştır ve analiz sonuçları tablo 13’ de verilmiştir.

Tablo 13. Oryantiring Sporcularının Mesleklerine Göre Kendi Kendine Liderlik Yaklaşımları

Faktörler	meslek	N	Sıra ortalaması	Sd	X ²	P
Boyut(yeni)	Öğrenci	135	110,13	3	12,843	,005*
	Askeri Öğrenci	75	103,03			
	Astsubay	8	169,88			
	Subay	3	192,33			
Kendini ödüllendirme	Öğrenci	135	114,19	3	12,145	,007*
	Askeri Öğrenci	75	97,26			
	Astsubay	8	168,88			
	Subay	3	156,67			
Kendini cezalandırma	Öğrenci	135	103,96	3	6,371	,095
	Askeri Öğrenci	75	125,80			
	Astsubay	8	93,00			
	Subay	3	105,67			
İpuçları	Öğrenci	135	111,15	3	6,683	,083
	Askeri Öğrenci	75	105,59			
	Astsubay	8	126,88			
	Subay	3	197,00			
Kendi kendine konuşma	Öğrenci	135	115,57	3	6,120	,106
	Askeri Öğrenci	75	98,84			
	Astsubay	8	128,50			
	Subay	3	162,67			

*P<.05

Tablo 13’e bakıldığında birinci faktörde sporcuların meslekleri arasında kendi kendine liderlik yaklaşımları arasına anlamlı farklılık ($X^2=12,843$, $p=.005$)

görülmektedir. Mesleği Subay olan sporcular bu faktörde daha olumlu yaklaşım göstermektedirler. Kendini ödüllendirme faktörde de sporcuların meslekleri arasında kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında anlamlı farklılık ($X^2=12,145$, $p=.007$) görülmektedir. Kendini ödüllendirme faktörüne göre mesleği Astsubay olan sporcular bu faktörde daha olumlu yaklaşım göstermektedirler. Farklı meslek gruplarındaki sporcuların Kendini cezalandırma, İpuçları ve Kendi kendine konuşma faktörleri bakımından kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu faktörlerde anlamlı farklılık görülmemesine rağmen sıra ortalamalarına bakıldığında Kendini cezalandırma faktöründeki puan ortalamalarına bakıldığında en yüksek puan ortalamasının mesleği Askeri Öğrenci olan sporcularda, en düşük puan ortalamasının ise mesleği Astsubay olan sporcularda olduğu görülmektedir. İpuçları faktöründeki en yüksek puan ortalamasının mesleği Subay olan sporcuların, en düşük puan ortalamasının ise mesleği Askeri Öğrenci olan sporcuların olduğu görülmektedir. Kendi kendine konuşma faktöründe ise en yüksek puan ortalamasının mesleği Subay olan sporcularda, en düşük puan ortalamasının ise mesleği Askeri Öğrenci olan sporcularda olduğu görülmektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada kendi kendine liderlik ölçeğinin oryantiring sporcuları üzerinde uygulanması ile elde edilen veriler üzerinden bir analiz yapılmıştır. Nevşehir’de İçişleri, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlığı çalışanları ile özel sektörlerden tuğla ve un fabrikalarında, otellerde ve çanak çömlek atölyelerinde çalışan 563 kişi üzerinde gerçekleştirilen bu ilk Türkçe’ye uyarlama çalışması orijinal ölçekle bire bir örtüşen faktör yapısı ile sonuçlanmıştır. Bizim bu çalışmamızda da Türkçe’ye uyarlanmış bu ölçek üzerinden veriler toplamıştır. Fakat 274 oryantiringcinin ölçeğe vermiş oldukları cevaplar hemen bağımsız değişkenler bakımından analiz edilmemiş, verilen cevaplara açımlayıcı faktör analizi yapılarak ölçeğin faktör yapısı kendi denek grubumuzda da sınanmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucuna göre, oriantiring sporcularının vermiş oldukları cevaplar yedi faktörden oluşan bir yapı açığa çıkarmış ve ölçeğin bu yeni yapıdaki faktörlerinin açıkladığı varyans oranı % 65,787 olarak gerçekleşmiştir. Bu işlem süreci sonucunda orijinal ölçeğin ve onunla birebir uyuşan Türkçe’ye uyarlanmış halinin faktörlerinden dördünün gerçekleştiği ve geriye kalan beş faktörü oluşturan maddelerin ise bir faktör altında toplanması uygun görülmüştür. Bundan sonra yapılan tüm analizler beş faktörden oluşan bu yeni yapıya göre değerlendirilmiştir. Kendi kendine liderlik kavramını literatüre kazandıran Charles C. Manz ve Henry P. Sims, bu kavramın çalışanlar için her zaman ve her koşulda uygun olduğunu kabul etmenin mümkün olmadığını belirtmişlerdir (Neck ve Houghton, 2006: 286’dan aktaran; Doğan ve Şahin 2008). Doğan ve Şahin (2008) kültürel farklılıklarla birlikte çalışanların sahip oldukları özellikler, kendi kendine liderlik kavramında dikkate alınması gereken konular olduğunu ve üç temel strateji altında dokuz alt ölçekten oluşan kendi kendine liderlik ölçeğinin kavramsal yapısının daha basite indirgenerek güvenilirliğinin artmasının ve yapının uygunluğunun sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Aynı şekilde yazarlar, bu ölçeğin diğer kültürlerle genellenebilirliği konusunda yapılan çalışmalar henüz emekleme aşamasında olduğunu da vurgulamışlardır. Alves vd. (2006: 356), kendi kendine liderlik kavramının farklı kültürlerde farklı bir şekilde anlaşılabilceğini belirtmektedirler. Neubert ve Wu’nun (2006) Çin’de yürüttükleri çalışmada, kendi kendine liderlik kavramının Çin kültüründe farklı algılandığını ve çalışma sonucunda

ölçeğin orijinalinden farklı olarak altı faktörlü olarak ortaya çıktığını aktarmışlardır (Aktaran; Doğan ve Şahin 2008).

Elde edilen veriler sporcuların cinsiyetleri bakmadan ele alındığında; orijinal ölçeğin beş faktörünü bir arada barındıran birinci faktöre göre erkek ve bayan sporcuların kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında kayda değer bir farklılık görülmemiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; bayan sporcuların kendini ödüllendirmede daha olumlu yaklaşım gösterdikleri, bununla birlikte erkek sporcuların kendini cezalandırmaya daha yatkın oldukları söylenebilir. Bayan sporcuların ipuçlarını değerlendirme de daha garantici bir yaklaşım içinde oldukları anlaşılmaktadır. Bayan sporcular erkeklere oranla bir zorluk veya güçlkle karşılaştıklarında, kendilerini motive edici konuşma ve düşünce içine girme konusunda daha iyi bir düzeydedirler.

Analiz sonuçlarına göre birinci faktör açısından sporcuların yaşlarına göre kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında anlamlı farklılık görülmüştür. Sıra ortalamalarına bakıldığında yaşları 30 ve üzerinde olan sporcuların birinci faktöre göre daha olumlu yaklaşım içinde oldukları anlaşılmaktadır. Farklı yaş gruplarındaki sporcuların Kendini ödüllendirme, Kendini cezalandırma, İpuçları ve Kendi kendine konuşma faktörleri bakımından kendi kendine liderlik yaklaşımları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu faktörlerde anlamlı farklılık görülmemesine rağmen sıra ortalamalarına bakıldığında Kendini ödüllendirme faktöründe en yüksek puan ortalamasının yaş aralığı 25-29 olan sporcularının, en düşük puan ortalamasının ise yaş aralığı 15-19 olan sporcularının olduğu görülmektedir. Kendini cezalandırma faktöründeki puan ortalamalarına bakıldığında en yüksek puan ortalamasının yaş aralığı 25-29 olan sporcularda, en düşük puan ortalamasının ise yaş aralığı 15-19 olan sporcularda olduğu görülmektedir. İpuçları faktöründeki en yüksek puan ortalamasının yaş aralığı 25-29 olan sporcuların, en düşük puan ortalamasının ise yaş aralığı 11-14 olan sporcuların olduğu görülmektedir. Kendi kendine konuşma faktöründe ise en yüksek puan ortalamasının yaş aralığı 30 ve üzerinde olan sporcularda, en düşük puan ortalamasının ise yaş aralığı 20-24 olan sporcularda olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan sporcuların öğrenim durumlarına göre öne çıkan bir sonuçla karşılaşılmamıştır.

Sporcuların meslekleri açısından daha ziyade öne çıkan sonuç; kendini cezalandırmaya yönelik olarak askeri öğrencilerin daha sert bir tutum içinde olduklarıdır. Bu durum askeri öğrencilerin içinde buldukları oldukça disipline edilmiş bir eğitim sisteminden kaynaklanabilir.

KAYNAKLAR

AKSIN K (2008) Oryantiring Sporunda Kent İçi Organizasyonlar Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, s. 46

AKSIN K, TEKEREK M (2010) Sportif Orienteering Organizasyonlarında Risk Faktörleri, 11. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, s. 353-355

ANLI İ () Psikanalitik Kuramlar, Nobel Tıp Kitapevleri

ANSHEL MH (2003) Sport Psychology: From Theory to Practice (4th edition). San Francisco, CA: Benjamin Cummings

ARI R (2005) Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

ARI R, ÜRE Ö, YILMAZ H (1998) Gelişim ve Öğrenme, Konya: Mikro Yayınları

ARICIOĞLU MA (2000) Batı ve Japon İşletme Yönetimi, İz Yayıncılık, s.68

ATALAY İ (2001) Genel Fiziki Coğrafya. İzmir, 41

BADGER (1997) Outdoor Management Development: Use and Evaluation. Journal of European Industrial Training, vol. 21. no:9. s.318-325

BARNETT BG, CAFFARELLA RS, DARESH JD, KING RA, NICHOLSON TH, WHITAKER (1992) A New Slant On Leadership Preparation. Educational Leadership. Feb., Vol: 49, 5, s. 72-75

BARROW JC (1977) The variables of leadership: A review and conceptual framework. Academy of Management Review, 2, s. 231-251

BASS BM (1985) Leadership and Performans Beyond Expectations. The Free Press, New York 37-61

BAŞARAN İ E (1992) Yönetimde İnsan İlişkileri, Ankara Kadioğlu Matbaası

BİÇER T (1994) Spor Yönetimi, Organizasyonu, Ekonomik Bir Birim Olarak Spor İşletmeleri ve Uygulamadan Bir Örnek, M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul

BRAD BB (1990) Robot Orienteering: Path Planning and Navigation with uncertain vision, Univeristy of Toronto; Canada

BRATT I (2004) Orientierungslauf - Training Technik Wettkampf. Stuttgart. Pietsch Verlag
Başaran İ E (1982) Örgütsel Davranışın Yönetimi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, No: 111, s. 60

BRESTRICH TOPÇU E (2000) Modernizmden postmodernizme dönüşümcü liderlik. Ankara: Seba yayınları

BRINKMANN H (1967) Orientierungssport. Freizeitgestaltung und Wettbewerb. Frankfurt/Main. Wilhelm Limpert Verlag

BURSALIOĞLU Z (1987) Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış, Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 154

CAN S (2002) Resmi ve Özel Okullardaki Okul Yöneticileri ve Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Liderlik Davranışı Yönünden Karşılaştırılması, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, s. 9, 21

CAROL MCNEIL (1996) Orienteering The Skills of The Game, The Crowood Pres Ltd. Ramsbury, Marlborough, s.11

CHELLADURAI P (1984) Discrepancy Between Preference and Perceptions of Leadership Behavior and Satisfaction of Athletes in Varying Sports., Journal of Sport Psychology, 6, s. 27-41

CHELLADURAI P (1993) Leadership (in R., N., Singer, M., Murphey, L., K., Tennant) Macmillian, New York, s. 647-671

CHELLADURAI P, SALEH SD (1980) Diemention of Leader Behavior in Sports: Development of a Leadership Scale. Journal of Sport Psychology, s. 34-45

COX MS, FULSAAS K (2003) Mountaineering, The Freedom Of The Hills. The Mountaineers Books, Seattle

ÇEKİN R, AYLAR F, ÇEBİ M, ÖZTÜRK ME (2008) Spor Turizmi: Amasya'da Oryantiring Sporuna Uygun Alanların Belirlenmesine Yönelik Bir Uygulama Örneği (İnegöl Dağı), Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt 10, Sayı 3, s.57

ÇELİK V (1999) Eğitimsel Liderlik, Ankara, Pegem Yayıncılık, s. 9, 10

DENİZ E, KARAMAN G, BEKTAŞ F, YONCALIK O, GÜLER V, KILINÇ A, ATEŞ A (2011) Çocuklara Oryantiring Eğitimi, Kültür Ajans Yayınları No: 125, s. 12, 13, 14

DERELİ T (1985) Organizasyonlarda Davranış, İstanbul, s. 222

DESSLER G (1998) Management., Prentice- Hall, NJ, 107-108, 329-358, 391- 392

DEREBOY İ F (1993) Kimlik Bocalaması, Anlamak, Tanımak, Ele Almak. Malatya: Özmert Ofset

DICKSON TJ, CHAPMAN J, HURRELL M (2000) Risk in the outdoors: The perception, the appeal, the reality. Australian Journal of Outdoor Education, 4, 10-17

DİNÇ SC (2006) Doğa Sporları Etkinliklerine İlişkin Liderlik Ölçeğinin Geliştirilmesi, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, s. 6, 7, 53, 65, 66, 77, 80

DOĞAN S, ŞAHİN F (2008) Kendi Kendine Liderlik Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması, Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması, H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 26, Sayı 1, 2008, s. 139-164

DRESEL U, FACH HH, SEILER R (2008) Orientierungslauf Training- Technik-Taktik. Aachen: Meyer & Meyer Verlag

ERÇETİN Ş (1998) Lider Sarmalında Vizyon, Ankara Önder Matbaacılık Ltd. Şti. s. 30

ERÇETİN Ş (2000) Lider Sarmalında Vizyon. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

ERDOĞAN İ (1991) İşletmelerde Davranış, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, Yayın No: 242

EREN E (1984) Yönetim Psikolojisi, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 3182, s. 1

EREN E (1991) Yönetim ve Organizasyon, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, Yayın No: 236

EREN E (2004) Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, Beta Basım, İstanbul

ERKMEN G (2007) Selçuk Üniversitesi BESYO'da Öğrenim Gören Öğrencilerin Empatik Eğilimlerinin Sporda Tercih Ettikleri Lider Davranışları İle Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi

EYS MA, LOUGHEAD TM, HARDYJ (2007) Athlete Leadership Dispersion and Satisfaction in Interactive Sport Teams. Psychology of Sport and Exercise, 8 (3), s. 281-296

FREEDMAN JL, SEARS DO, CARLSMITH JM (1989) Sosyal Psikoloji, (Çeviri; A. Dönmez,) Ara Yayıncılık, İstanbul

GIERTZ S, EIDMANN P (2011) Die Situation und zukünftige Entwicklung des Orientierungslaufs in Deutschland, Deutsche Sporthochschule Köln, s. 37, 38, 41, 43, 46, 58, 59

GÖKÇE Z (2005) Spor Yönetiminin Farklı Boyutlarında Yer Alan spor Yöneticilerinin Liderlik Tiplerinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, s. 48

GÜLER V (2004) Orienteering ve Çocuklar İçin Orientering Eğitimi, (Notlar), Ankara

GÜNDÜZ HB, BEŞOLUK Ş, ÖNDER İ (2011) Karmaşık Sistemlerde Liderlik Bakışıyla: DNA Liderlik. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:8 Sayı:1 Sayfa: 520-544

GÜNGÖRMÜŞ HA, GÜRBÜZ B, YENEL F (2007) Spor İçin Liderlik Ölçeği'nin Sporcuların Antrenörün Davranışlarını Algılaması Versiyonunun Psikometrik Özelliklerinin Değerlendirilmesi, Atatürk Üniversitesi, Beden eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, s. 16-21

HELRIEGEL D, SLOCUM SW, WOADMAN RW (1986) Organizational Behavior, St. Paul: West Publishing Company

HOLLOWAY J, MUMME J (1987) Orientierungslauf. Training, Technik, Taktik. Reinbek: Rohwolt, s. 12

HORNER M (1997) Leadership theory: past, present and future, Team Performance Management, Vol. 3 No. 4, s. 270-287

HORTAÇSU N (1997) Grup İçi ve Gruplar Arası Süreçler, İmge Kitap Evi, Ankara

HOY WK, MISKEL CG (1991) Educational Administration, New York: Mc Graw – Hill Inc.

HOY WK, MISKEL CG (2010) Educational Administration [Eğitim yönetimi]. (S. Turan, Çev.) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Dağıtım Tic. Ltd. Şti.

HOUGHTON JD, NECK CP (2002) “The Revised Self-Leadership Questionnaire: Testing a Hierarchical Factor Structure for Self-Leadership”, Journal of Managerial Psychology, 17(8), s. 672-691

HOWEL JP, COSTLEY DL (2006) Understanding Behaviors for Effective Leadership (2.bs.), New Jersey: Pearson Prentice Hall, s. 1

İLHAN A, YAVAŞ M (1996) Beden Eğitimi ve Sporda Özel Öğretim Yöntemleri, Bursa: Melisa Matbaası

İNAL A (2000) Beden Eğitime Giriş, Konya: Desen Ofset Matbaacılık

IOF Yayını (1999) What’s That Orienteering? İsveç, s. 12; Karaca, Oryantiring Nedir?, s. 13

IVANCEVICH J, MATTESON TM (2003) Organizational Behavior and Management. Irwin McGraw-Hill, Boston

JAEGER M. Orientierungslauf (Oryantiring Koşusu), “Sport in der Natur”, Auer Verlag

KARACA F (2003) Oryantiring Nedir? T.C Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Türkiye Dağcılık Federasyonu, s. 8, 13

KARACA F (2008) Oryantiring Uygulamalarının İlköğretim Programlarındaki Fonksiyonelliği, Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi, s. 94

KHALISI E (2004) Die Errungenschaften Babylons, <http://www.khalisi.com/> Zugriff 08.02.2011

KOÇ Ş (1994) Spor Psikolojisi, İzmir: Saray Kitabevi

KONTER E (1996) Bir Lider Olarak Antrenör, Alfa Yayınları

KOTAN E (2001), Orienteering'in Tarihi ve Günümüzde Antrenörler İçin Kapsamlı Orienteering Eğitimi İncelemesi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, s. 22

KRAUß E (1979) Orientierungslauf. Berlin: Sportverlag Berlin

KREFT G (1988) Orientierungslauf. Handbuch für Sportlehrer, Übungsleiter und Aktive. Mainz: Verlag Hermann Schmidt

MANZ CC, JR SIMS HP (1991) "SuperLeadership: Beyond the Myth of Heroic Leadership", Organizational Dynamics, Spring, 19(4), s. 18-35

MCNEILL C (1996) Orienteering The Skills Of The Game, Printed Great Britain by WBC Book, Wiltshire, England; Crowood Pres

MENGÜTAY S (2003) "Boş Zamanları Değerlendirme Paneli" 1. Gençlik Boş Zaman ve Doğa Sporları Sempozyumu, Bildiri kitabı, Ankara, s. 246-272

MÜTERCİMLER E (2006) Geleceği Yönetmek, Alfa Yayınevi, s.585

MYRVOLT B O (2004) 100 Years in the Forests: A personal route-Choice through Orienteering history. O-Sport - International Magazine of Orienteering Activities, 2004(8), s. 48-50

ÖZCAN F (2007) Oryantiring Sporunun İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bireysel Davranışları ile Matematik – Mantıksal Zekâ Gelişimleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, s. 3, 7, 19, 20, 21, 30, 69, 132

ÖZER M K, ÖZER D S () Çocuklarda Motor Gelişim, Nobel Yayın Dağıtım, s.37

ÖZKAN Ş Y (2007) Zihin Yetersizliği Olan Öğrencilere Yönelik Hazırlanan Kendini Yönetme Stratejileri Öğretim Paketinin Etkililiği, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir

ÖZTÜRK F (1998) Toplumsal Boyutlarıyla Spor, Bağırhan Yayınevi, Ankara

PALMER P (1997) The Complete Orienteering Manual, Great Britain, The Crowood Pres; 1997

PEARCE CI, MANZ CC (2005) “The New Silver Bullets of Leadership: The Importance of Self and Shared Leadership in Knowledge Work”, *Organizational Dynamics*, 34(2), s. 130-140

PRIEST S, DIXON T (1991) *Toward a New Theory of Outdoor Leadership*. *Leisure Studies*. 10, s. 163-170

PRIEST S, GASS AM (1997) *Effective Leadership in Adventure Programming*, Human Kinetics, Champaign

PRUSS A, TUTZER C, *Okulda Oryantiring Koşusu*, Sportclub Meran Orientierungslauf

ROBBINS SP (1994) *Örgütsel Davranışın Temelleri*, Çev., Öztürk S A, Eskişehir ETAM A.Ş. Basım ve Yayın, s. 172

RHIND D (1993) “Mapping for the New Millenium”, Cologne: 16. International Cartographic Conference, May 1993, s. 3-14

SADLER P (1997) “Leadership” Kogan Page, London, s. 22

SİLAHLI KUVVETLER (1978) *Koşarak Hedef Bulma (Oryantiring) Yarışma Kuralları ve Çalışma Usulleri*, T.C, Genel Kurmay Başkanlığı, Gnkur Basımevi; Ankara

ŞİŞMAN M. (2002b). *Öğretim liderliği*. Ankara: Pegem A Yayıncılık

SLACK T (1997) *Understanding Sport Organizational, The Application of Organizational Theory*, Human Kinetics, Champaign

SMITH D, VAUGHAN S (1997) *The Outdoors as an Environmental for Learning and Change Management*. *Industrial and Commercial Training*, vol: 29, no: 1, s. 26-30

TANRIKULU M (2011) *Harita ve Pusulanın Farklı Bir kullanım Alanı: Oryantiring*, Millî Eğitim u Sayı 191 u Yaz/2011 (S. 120-126

TOSUN K (1992) *İşletme Yönetimi*, Savaş Yayınları s. 393

TUTKO TA, RICHARDS JM (1998) *Psychology Of Coaching*. Boston: Allyn and Bacon

TÜRKSOY A (2008), Futbolda Sporcu Tatmini ile Antrenörlerden Beklenen ve Gerçekleşen Liderlik Davranışlarının Tespiti, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi

TÜRKSOY A (2010) Futbolda Liderlik ve Antrenörlük, Nobel Yayın Dağıtım

UĞURLUOĞLU Ö (2010) Kendi Kendine Liderlik Stratejileri Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 1, s. 175-191

VAROL S, GÜLER V (2010) Çocukları Doğayla Barıştıran Alternatif Spor Branşı: Oryantiring, 1. Uluslararası Çocuk ve Spor Kongre Bildirisi, s. 445-451

YILMAZ G, YILMAZ B, TÜRK N (2010) Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Mesleklerine İlişkin Öz Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi (Nevşehir İli Örneği), Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 12 (2), s. 85-90

YUKL G (2002) Leadership in Organization (5. bs.), New Jersey: Prentice-Hall International, Inc. 1-2

YUKL AG (1981) Leadership in Organizations, Prentice- Hall, New Jersey

WAGNER R J, CAMPBELL J (1994) Outdoor-based Experiential Training: Improving Transfer of Training Using of Virtual Reality. Journal of Management Development, vol: 13, no: 7, s. 4-11

WEINBERG R, GOULD D (1989) Foundations of Sport and Exercise Psychology, Human Kinetics, Illinois, s.44-45

WEXLEY KN, YUKL GA (1984) Organizational Behavior and Personnel Psychology, Revised Edition, Richard D. Irwin Inc., Illinois

http://balikesiroryantiring.org/forum_posts.asp?TID=154 01/05/2012

<http://www.istanbulorienteering.org> 01/05/2012

<http://www.maceraakademisi.com> 23.12.2012

<http://www.oryantiring.org/turkce/tof.asp> 18/03/2012

<http://orienteering.org/about-orienteering> 24/03/2012

http://www.oryantiring.org/turkce/tof_yillik_program.asp 24/03/2012

<http://www.pozitifpsikoloji.blogcu.com> 05/04/2011

<http://www.tink.ch/new/article/2011/03/21/ol-mit-freude-betreiben/> 23.3.2011

EKLER

EK 1. KENDİ KENDİNE LİDERLİK ÖLÇEĞİ

Kendi Kendine Liderlik Ölçeğın (Houghton ve Neck 2002) amacı, bireylerin kendi kendine liderlik etme özelliklerini ortaya çıkarmaya çalışmaktır. Kendi kendine liderlik, bireyin kendini yönlendirme ve başarılı olma için gerekli olan motivasyonu kendi kendine sağlayarak gerçekleşen bir etkileme süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu etkileme süreci içerisinde bireyler, davranış odaklı, doğal ödüllendirme ve yapıcı düşünce modelleri oluşturma stratejilerini kullanabilmektedirler. Ölçekte yer alan maddeleri cevaplandırırken, her ifadeyi dikkatli okuyarak, ifadeye ne derecede katıldığınızı gösteren aşağıdaki örnek ölçeğe uygun olarak işaretleyiniz. Cevaplarınızı, olması gerekeni değil, gerçekten maddelerde yer alan ifadelere ne ölçüde katıldığınızı düşünerek vermeniz gerekmektedir. Yanıtlarınızı aşağıdaki ölçeğe göre değerlendirin (Doğan ve Şahin 2008).

1	2	3	4	5
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum

İfadeye Ne Ölçüde Katılırsınız?

Katılmam Katılım

Sıra No.	Maddeler	1	2	3	4	5
1	Önemli işler üzerinde iyi performans göstereceğimi hayal ederim.					
2	Kendim için bazı hedefler belirlerim.					
3	Bazen, güç sorunlarla karşılaştığımda, yardımcı olur diye, kendi kendimle (yüksek sesle veya sessizce) konuşurum.					

4	Bir görevi iyi bir şekilde yerine getirdiğim zaman, kendimi ödüllendirmekten hoşlanırım.					
5	Ne zaman güç bir durumla karşılaşsam, kendi inanç ve varsayımlarım hakkında düşünürüm.					
6	Kötü performans sergilediğim zaman cesaretimi kırmaya, moralimi bozmaya yatkınım.					
7	İşte (okulda) ne kadar başarılı olduğumu izler, bu konuda kendimi değerlendiririm.					
8	Düşüncelerimi, isimin (okulumun) keyif vermeyen yanından çok, keyif veren yanı üzerinde odaklarım.					
9	Yapmam gerekenleri kendime hatırlatmak için yazılı notlar (işaretler) kullanırım.					
10	Bir işi yapmadan önce, o işi başarılı bir şekilde yerine getirdiğimi gözümde canlandırırım.					
11	İş ve uğraşlarım hakkında bilinçli olarak hedefler oluştururum.					
12	Zor işlerin üstesinden gelmek için bazen kendi kendime (yüksek sesle veya sessizce) konuşurum.					
13	İyi şeyler başardığım zaman, kendimi, güzel bir akşam yemeği, sinema, alışveriş, vb. özel bir şey ile ödüllendiririm.					
14	Bir problemle karşılaştığımda, yaşadığım durum hakkındaki düşüncelerimin doğruluğunu sorgularım.					
15	Bir görevde başarısız olduğum zaman kendimi sert bir şekilde değerlendirme eğilimindeyimdir.					
16	Bir iş üzerinde çalışırken ne kadar iyi olduğumun genellikle farkındayım.					
17	İyi davranışları sergilememi sağlayan ortamlarda bulunmaya ve insanlarla bir arada olmaya çalışırım.					
18	Yerine getirmem gereken şeyler üzerinde odaklanmama yardım etmesi için somut hatırlatıcılar (örneğin, notlar ve listeler) kullanırım.					
19	Gerçekte (fiilen) bir işi yapmadan önce, kafamda, başarılı olduğumu arada sırada canlandırırım.					

20	Kendim için tespit ettiğim belirli hedefler doğrultusunda çalışırım.					
21	Zor bir durum içerisinde olduğum zaman, durumun üstesinden gelebilmek için bazen kendi kendimle (yüksek sesle veya sessizce) konuşurum.					
22	Bir işi başarıyla tamamladığım zaman, kendimi hoşlandığım bir şeyle sık sık ödüllendiririm.					
23	Başka biriyle bir anlaşmazlık yaşadığım zaman kendi fikirlerimin doğruluğunu değerlendiririm.					
24	Bir işi kötü yaptığım zaman kendimi suçlu hissedirim.					
25	İşimi ne kadar iyi yaptığıma dikkat ederim.					
26	Eğer imkânım olursa, sadece isin üstesinden gelmekten ziyade, o işi zevk aldığım şekilde yapmaya çalışırım.					
27	Karşılaştığım güçlüklerin üstesinden geldiğimi bilinçli olarak gözümde canlandırırım.					
28	Gelecekte başarmayı niyetlendiğim hedefleri düşünürüm.					
29	Sahip olduğum inançlar ve fikirler hakkında düşünür ve onları değerlendiririm.					
30	İyi Şeyler yapmadığım zaman, kendimle ilgili memnuniyetsizliği bazen açık bir şekilde ifade ederim.					
31	Üzerinde çalıştığım projelerde kendi gelişimimi takip ederim.					
32	İşimde, yapmaktan hoşlandığım aktiviteleri arayıp bulurum.					
33	Fiilen bir sorunla karşılaşmadan önce, sorunun üstesinden gelmeyi planladığım yöntemi zihnimde canlandırırım.					
34	Kendi performansım için özel hedefler belirlerim.					
35	İşleri yapmanın kendime özgü yollarını bulurum.					

ÖZGEÇMİŞ

Rüstem ORHAN

17.04.1971 Almanya'nın Buxtehude şehrinde doğdu. İlköğretimi ve ortaokulu Almanya'da, lise öğrenimini Kahramanmaraş Lisesi'nde tamamladı. 1993 yılında Selçuk Üniversitesi Almanca Öğretmenliği bölümünde lisans öğrenimini tamamladı. 1994 yılında Kırıkkale Üniversitesi'nde Okutman kadrosuna atandı. 2004 yılında Kırıkkale Üniversitesi Rektörlüğü bünyesinde kurulan Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Birimine görevlendirildi. 2007 yılında Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Birim Başkanı, 2009 yılında da Kırıkkale Üniversitesi Farabi Kurum Koordinatörü olarak görevlendirildi ve halen bu görevleri yürütmektedir. İyi derecede Almanca ve İngilizce bilmektedir. Evli ve 3 çocuk babasıdır.